

Ole-Jacob Stavn

Nasjonal identitet i middelalderens Skottland?

En studie av skotsk identitet slik den fremtrer i tre sentrale dokumenter fra perioden 1296-1328

Masteroppgave i historie
Veileder: Erik Opsahl
Trondheim, mai 2016

Nasjonal identitet i middelalderens Skottland?

En studie av skotsk identitet slik den fremtrer i tre sentrale dokumenter fra perioden 1296-1328

Ole-Jacob Stavn

Masteroppgave i historie
Institutt for historiske studier
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)
Trondheim, våren 2016

Omslagsbilde:

© The National Archives of Scotland (2016).

Bilde: *Image of the Declaration of Arbroath National Archives of Scotland, state papers (SP13/7).*

Hentet fra <http://www.nas.gov.uk>

FORORD

Etter å ha arbeidet med denne oppgaven i nesten to år, begynner den endelig å bli ferdig. Det har vært både stressende og krevende, men samtidig utrolig lærerikt og spennende. Jeg hadde ingen anelse, da jeg begynte på oppgaven, hvor lite jeg visste, og hvor mye jeg ville lære. Det skal bli deilig å levere den inn, samtidig som jeg gjerne skulle arbeidet med den lengre. Det er en komplisert følelse.

Å sette seg inn i skotsk middelalderhistorie har vist seg å være en helt unik opplevelse. Da jeg først begynte med oppgaven visste jeg ikke så mye om temaet, men nå er jeg veldig glad for at jeg valgte å skrive om det. Det har vært vanskelig å lese de elegante og lidenskapelige dokumentene fra den første uavhengighetskrigen uten å bli påvirket av den sterke retorikken. Det er ikke overraskende at så mange i Skottland og andre steder har vist interesse for konflikten og dokumentene som ble skrevet under den.

Jeg vil først og fremst takke min veileder, Erik Opsahl, for grundig gjennomgang av oppgaven min, og for mange gode veiledninger og råd. Heldigvis har han også vist seg å være tålmodig med meg. Jeg vil også gjerne takke alle som har vært med på å arrangere middelalderseminarene for masterstudenter i Bergen, Oslo og Trondheim våren 2015 og 2016. Disse seminarene har vært veldig lærerike, og til stor hjelp i arbeidet med masteroppgaven. Det var også svært hyggelige opplevelser som jeg er veldig takknemlig for å ha tatt del i.

Jeg vil også gjerne takke alle mine medstudenter på lesesal 6381, for gode diskusjoner og hyggelige opplevelser som har gjort arbeidet med oppgaven morsommere. Spesielt Frida Brende Jenssen som har sett over oppgaven. Sist, men ikke minst, vil jeg takke min samboer Nora Niemi som har vært en uvurderlig hjelp for meg gjennom hele masterstudiet, og som har hjulpet meg mye med oppgaven.

Ole-Jacob Stavn

Trondheim, mai 2016

FORKORTELSER

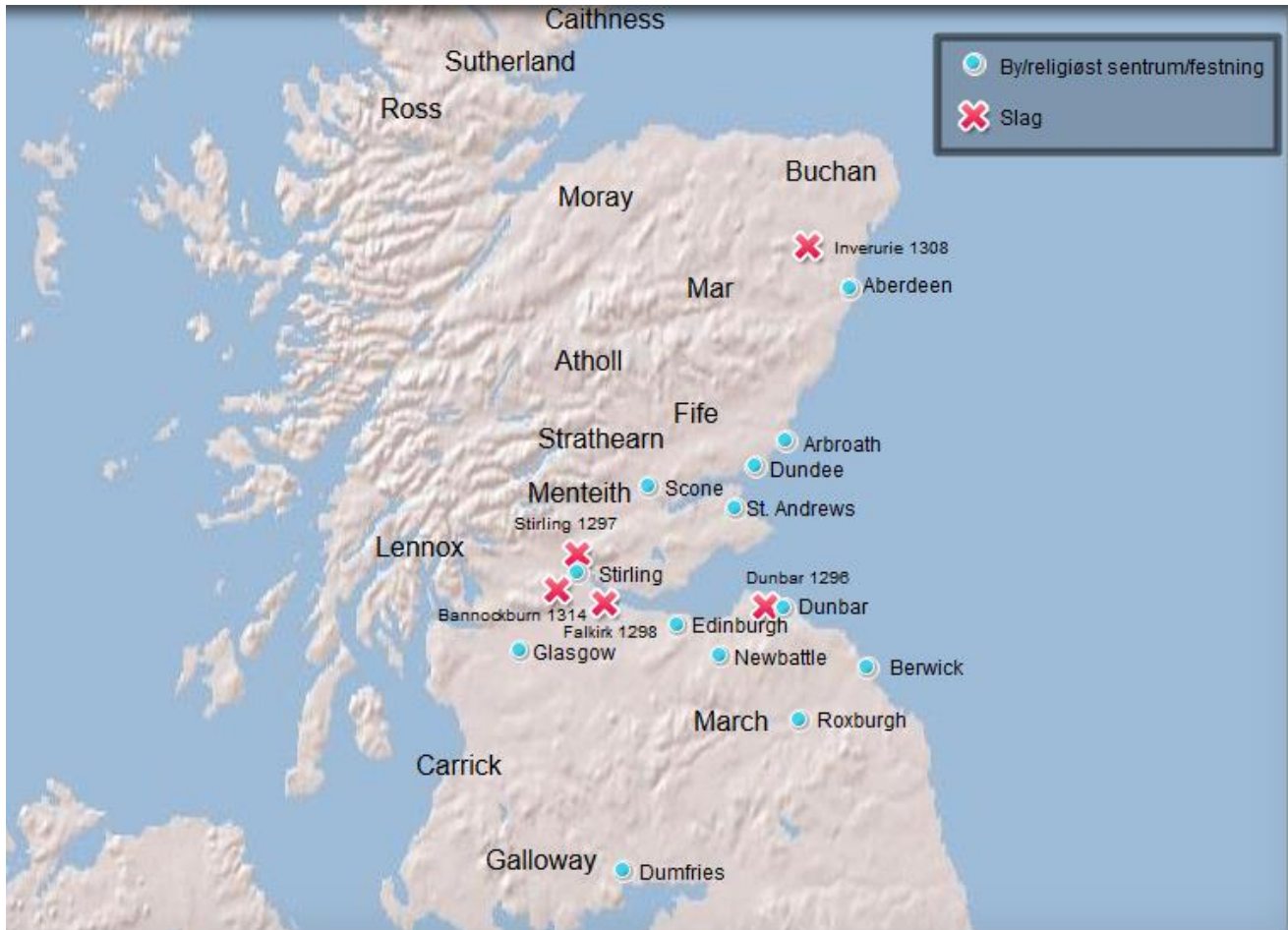
RPS	Records of Parliament of Scotland
CDS	Calendar of documents relating to Scotland preserved in Her Majesty's Public Record Office
SNP	Scottish National Party

INNHALDSFORTEGNELSE

1	Innledning.....	1
1.1	Tema.....	1
1.2	Problemstilling og avgrensing.....	2
1.3	Kilder.....	3
1.4	Litteratur.....	5
1.5	Oppgavens struktur.....	7
1.6	Bakgrunnshistorie.....	8
2	Nasjoner og nasjonal identitet	13
2.1	Innledning.....	13
2.2	Nasjonalismedebatten.....	13
2.3	Nasjonen.....	15
	Navn	15
	Felles myter og minner	16
	Felles offentlig kultur	17
	Felles lover og sedvaner	19
	Territorium.....	20
2.4	Nasjonalitet i middelalderen.....	20
	Etnisitet, folk og ethnier	20
	Historien som en prosess	24
	Metode.....	26
2.5	Nasjonal identitet i Skottland i dag	32
2.6	avslutning	34
3	Prosesskriftet - 1301	35
3.1	Innledning.....	35
3.2	Historisk bakgrunn - Et pavelig len.....	36
3.3	Sirkulasjon og formål - En juridisk strid	37
3.4	Tolkningen av prosesskriftets nasjonale premisser	40
	Et kristent verdensbilde	40
	Det skotske folket i prosesskriftet.....	45
	Identiteten til skottene i prosesskriftet.....	50
3.5	Avslutning	53
4	De geistliges erklæring - 1309	55
4.1	Innledning.....	55
4.2	Historisk bakgrunn - Parlamentet i St. Andrews	56
4.3	Sirkulasjon og formål - Brev til Vienne	57
4.4	Tolkning av erklæringens nasjonale premisser	63
	Tradisjoner, lover og fellesskap.....	63
	Folkets konge.....	65
	Geistlighetens støtte.....	69
4.5	Avslutning	70

5	Erklæringen fra Arbroath - 1320	71
5.1	Innledning	71
5.2	Historisk bakgrunn - Pavelige sanksjoner	74
5.3	Sirkulasjon og formål - Propaganda til paven	76
5.4	Tolkning av brevets nasjonale premisser	78
	Historie og myter	78
	Frihet fra England	83
	Fattige og hengivne skotter	87
5.5	Avslutning	89
6	Konklusjon	90
	Litteratur	95
	Kilder	100
	Bilder	102

KART OVER SKOTTLAND CA. 1296-1320

Kartet viser områder, byer, tettsteder og slag som er relevant for oppgaven. Kartet er hentet fra National Geographic, og laget av meg med deres «Mapmaker Interactive» verktøy.¹

¹ National Geographic. (2016). *MapMaker Interactive*. Hentet fra <http://mapmaker.nationalgeographic.org/>

1 INNLEDNING

Most holy father and lord, we know, and we gather from the deeds and books of the ancients, that among other distinguished nations our own nation, namely of Scots, has been marked by many distinctions.²

1.1 TEMA

Sitatet over er hentet fra et skotsk brev skrevet til paven i Avignon i 1320. Brevet er kjent som erklæringen fra Arbroath eller *The Declaration of Arbroath*. På mange måter reflekterer sitatet skottenes forestillinger om hva som gjorde dem til et uavhengig folk. Skottland hadde på denne tiden vært i krig med England i over 20 år. I 1286, døde Alexander III, den siste kongen av Canmore-dynastiet uten å etterlate seg en direkte arving. Ti år senere brøt det ut krig mellom England og Skottland, hvor den engelske kongen søkte å underlegge seg det skotske kongedømmet. Konflikten varte fra 1296 til 1328, og er kjent som den første skotske uavhengighetskrigen. I denne perioden var Skottland lenge splittet av okkupasjon og indre stridigheter. Robert I av Skottland, klarte i 1314 å beseire en engelsk hær i det avgjørende slaget ved Bannockburn, hvilket frigjorde store deler av Skottland fra engelsk okkupasjon. 14 år senere i 1328, ble skotsk uavhengighet anerkjent av den engelske kongen i Edinburgh-Northampton traktaten.

I ettertiden har den første uavhengighetskrigen blitt viet mye plass i skotske historiebøker, og den er ansett som viktig for moderne skotsk nasjonal identitet. Dokumenter som erklæringen fra Arbroath, og personer som William Wallace og Robert Bruce, har i moderne tid blitt symboler for denne identiteten.

En skotsk nasjonal identitet har blitt revitalisert i moderne tid, og mange mener også at denne identiteten stammer fra den første uavhengighetskrigen. Under selve konflikten skrev skotter mange forskjellige dokumenter som har overlevd til i dag. Dette var brev, erklæringer, fredsforhandlinger og protester som blant annet argumenterte for friheten og uavhengigheten til det skotske folket og kongedømmet. I denne oppgaven skal jeg analysere tre av disse dokumentene som ble skrevet i 1301, 1309 og 1320, for å se hva de kan fortelle om eksistensen av en eventuell skotsk nasjon og nasjonal identitet i perioden.

² Records of Parliament of Scotland 1320/4/1. Hentet fra <http://rps.ac.uk/>, sist aksessert 16.05.2016

1.2 PROBLEMSTILLING OG AVGRENSING

Problemstillingen til oppgaven er hvorvidt vi kan snakke om en skotsk nasjon og nasjonal identitet i perioden 1296 til 1328. Analysen er basert på tre sentrale skotske dokumenter som ble skrevet i løpet av konflikten. Innfallsvinkelen har vært å se på om de skotske dokumentene indikerer eksistensen av en eventuell underliggende skotsk nasjon og nasjonal identitet. Det første dokumentet er et prosesskrift fra 1301. Det ble skrevet av skotske jurister og sendt til paven, og argumenterte for den skotske siden i konflikten med England. Det andre dokumentet er en erklæring skrevet på vegne av de geistlige i Skottland i 1309, hvor de hyllet Robert I som deres legitime konge. Det siste dokumentet er et baronbrev skrevet til paven i 1320, kjent som erklæringen fra Arbroath. Her forklarte de skotske jarlene og baronene at de aldri ville underkaste seg England, samtidig som de ba paven om å legge press på den engelske kongen.

En forutsetning for å kunne svare på oppgavens problemstilling har vært å ta stilling til den omfattende nasjonalismedebatten i forskningsmiljøet for å diskutere om og eventuelt hvordan, man i denne oppgaven kan snakke om nasjoner og nasjonal identitet i førmoderne tid. Det har også vært nødvendig å se nærmere på hvorvidt man kan se en nasjonal identitet utbredt i bredere lag av befolkningen enn blant de som var med på å planlegge og forfatte dokumentene. Disse underproblemstillingene vil bli gjennomgått nærmere i kapittel 2.

Oppgaven er begrenset til første del av de skotske uavhengighetskrigene fra 1296 til 1328. Den er videre avgrenset til å fokusere på prosesskriftet, de geistliges erklæring og erklæringen fra Arbroath. Oppgavens fokus vil dermed ligge på tolkningen av de tre dokumentene og ikke den øvrige konflikten. Flere andre kontekstuelle viktige dokumenter, hendelser og personer vil allikevel bli gjort rede for og diskutert for bedre å kunne drøfte de tre sentrale dokumentene. Selv om perioden oppgaven tar for seg begynner i 1296, har det også vært nødvendig å ta stilling til visse hendelser, personer og strukturer i Skottland fra før konfliktens utbrudd for å gi et helhetlig bilde. De tre dokumentene som har blitt studert er valgt på grunn av innholdet i tekstene, de ulike historiske kontekstene de ble skrevet i, og hvordan de har blitt omtalt i skotsk historieskriving. Særlig erklæringen fra Arbroath er valgt fordi den har vært så populær i Skottland og det skotske forskningsmiljøet. Dokumentene ble skrevet i tre ulike historiske situasjoner under den første uavhengighetskrigen og kan derfor forhåpentligvis gi et representativt bilde av skotsk identitet i perioden. Videre er innholdet i de forskjellige dokumentene ment som propaganda, det vil si at de ønsket å oppnå visse politiske og diplomatiske mål ved å sende dem. Måten dette målet ble argumentert for i dokumentene kan dermed fortelle oss mye om hva slags forventninger og forestillinger utsenderne hadde, og hva de antok var forventet hos mottakerne av dokumentene. På grunn av plass, tid og eget ønske

om å kunne gå mer i dybden på de utvalgte dokumentene har jeg begrenset meg til disse, selv om det er flere dokumenter som kunne vært relevant for oppgaven. Andre dokumenter som jeg gjerne skulle gått nærmere inn på er: Birghamavtalen fra 1290, hvor ekteskapet mellom Margrete av Norge og Edvard II ble avtalt, samt at integriteten til det skotske kongedømmet ble garantert; Den irske protesten fra 1317, skrevet på vegne av Edvard Bruce, og som har blitt koblet til den skotske erklæringen fra Arbroath fra 1320; og til slutt Bambergh Narrativet, som er et manuskript av fredsforhandlingene mellom Skottland og England i 1321, og minner innholdsmessig om erklæringen fra 1320.³

1.3 KILDER

I oppgaven har jeg tatt i bruk flere forskjellige kilder. Disse består av ulike dokumenter fra perioden i form av brev, erklæringer, vedtak, forskrifter og andre dokumenter, som har blitt bevart og kopiert på ulikt vis som vil bli gjennomgått nedenfor. Flere av kildene ble originalt skrevet på latin, men de fleste som er brukt i denne oppgaven har en engelsk oversettelse tilgjengelig. Mange av kildene har flere oversettelser, og er utgitt sammen med den latinske originalteksten.

De tre dokumentene oppgaven fokuserer på har blitt behandlet som levninger, altså vil de tolkes som løsrevet fra budskapet de ønsket å formidle. Dette skyldes først og fremst oppgavens fokus på nasjonal identitet og dokumentenes historiske kontekst og formål. Prosesskriftet, de geistliges erklæring og erklæringen fra Arbroath er i stor grad skrevet som propaganda, med argumenter basert på mytiske hendelser og er ment for å legitimere hendelser eller personer. Troverdigheten til påstandene og beretningene i dokumentene har derfor en mytisk karakter og selve saksinnholdet vil ikke bli vektlagt i oppgaven. Fokuset vil være hva dokumentene kan fortelle om eventuelle eksisterende nasjonale premisser. Begrepet «propaganda» vil bli brukt med denne betydningen i resten av oppgaven.

En utfordring med kildene har vært knyttet til dokumentenes mottakere. Det har vært nødvendig å være kritisk til hvorfor visse deler av dokumentenes innhold ble vektlagt eller i det hele tatt inkludert med hensyn til hvem som var regnet som mottaker. For eksempel må det anses delvis som et taktisk grep at argumenter knyttet til kristendom og religion ble inkludert i

³ Birgham traktaten er tilgjengelig på RPS 1290/7/1, se også RPS 1290/3/1, RPS 1290/3/2 og RPS 1290/3/3 for forhandlingene som ledet til traktaten; Deler av den irske protesten er tilgjengelig i Dowds T. J. (2010). *The Origins of Scotland's National Identity*. Rotherstorp. Paragorn Publishing. s. 92-93; for Bambergh Narrativet, se: Linehan, P. A. (1975). A 14TH-CENTURY HISTORY OF ANGLO-SCOTTISH RELATIONS IN A SPANISH MANUSCRIPT. *Bulletin of the Institute of Historical Research*, 48(117), 106-122, og Stones E. L. G. (1970). *Anglo-Scottish Relations 1174-1328 - Some Selected Documents*. Oxford. Clarendon Press. s. 293-307

brev til paven. Taktiske grep kan fortsatt belyse oppgaven, men det har vært nødvendig å stille seg kritisk til dem.

En annen utfordring har vært å finne ut hvor utbredte forestillingene dokumentene baserte seg på egentlig var. Det har derfor vært nødvendig å drøfte hvem som kan ha blitt ansett som mottakere for dokumentene, hvem som kan ha fått med seg innholdet og hvordan dette kan ha blitt spredt til ulike mottakere.

Mange av kildene er tilgjengelig på den skotske digitale databasen *Records of Parliaments of Scotland to 1707*, (RPS). Databasen tar for seg handlingene til det skotske parlamentet siden 1235. Den er delt inn etter regjeringstiden til monarken og de tilgjengelige manuskriptene finnes både i originaltekst og oversatt til engelsk. Databasen er del av et prosjekt ved universitetet i St. Andrews ment for å gjøre skotske parlamentære kilder tilgjengelig for flest mulig. Databasens tekster har blitt tillagt moderne tegnsetting og standardiserte navn, uten at dette har påvirket innholdet. De fleste kildene inneholder også flere asterisker i teksten som tilbyr nyttig tilleggsinformasjon om kilden eller andre tilgjengelige kilder. RPS har blitt brukt for å få tilgang til oversettelsene og de originale manuskripttekstene til forskjellige parlamentære vedtak, forhandlinger, brev og erklæringer. Versjonene jeg har brukt av de geistliges erklæring fra 1309 og erklæringen fra Arbroath fra 1320 er hentet fra RPS.⁴ Siden det finnes flere versjoner av oversettelsene av disse to dokumentene har jeg studert dem parallelt med versjonene tilgjengelig i antologien *The Declaration of Arbroath: History, Significance, Setting* (2003).⁵ Oversettelsene av de forskjellige versjonene har en tendens til å variere litt, men det har ikke skapt store problemer.

Originalversjonen av prosesskriftet er tapt, men innholdet er bevart og kopiert i Walter Bowers *Scotichronicon* fra 1400-tallet. Denne kopien, med en engelsk oversettelse, finnes også i boken til Tom Dowds fra 2010 som er brukt i oppgaven.⁶

Archibald A. M. Duncan utga i 1998 verket *Regesta Regum Scottorum*, volum V, som inneholder handlingene og vedtakene til Robert I. Volumet inneholder både bevarte og tapte vedtak og handlinger som både er datert og udatert. De bevarte tekstene er gjengitt på latin, med nødvendig tilleggsinformasjon og en oppsummering på engelsk. Volumet inneholder også nødvendig informasjon og nyttige diskusjoner om den formelle strukturen til de forskjellige typene vedtak og handlinger. Verket har blitt brukt for å belyse den politiske strukturen i

⁴ RPS 1309/2, RPS 1320/4/1

⁵ Barrow G. W. S. (Red.) (2003). *The Declaration of Arbroath - History, significance, setting*. Edinburgh. Society of Antiquaries of Scotland. s. XIII-XV, 44-45

⁶ Dowds T. J. (2010). s. 63-88

Skottland, for å drøfte individuelle vedtak, for vitnelister og for å se på hvordan de forskjellige seglene, vitnelister og andre virkemidler i vedtakene ble brukt i samtiden.⁷

Calander of documents relating to Scotland, (CDS), finnes i fem volumer og er redigert av Joseph Bain (1881-1888). Volumene er bevart i det offentlige registerhuset i London, men er skannet og lastet opp på nettet. Denne oppgaven har brukt volum II og III som omhandler engelske dokumenter knyttet til Skottland i perioden 1272-1307 og 1307-1357. Verket har blitt brukt for å undersøke relevante brev, vedtak og forskrifter fra den engelske kongen og prinsen som handlet om det skotske kongedømmet.⁸

Edvard L. G. Stones har publisert boken *Anglo-Scottish Relations 1174-1328 - Some Selected Documents* (1970), som inneholder manuskriptene og oversettelsene til flere brev, vedtak og handlinger hvor innholdet har vært knyttet til England og Skottland. Verket har hovedsakelig blitt brukt for å se på originalmanuskriptene og oversettelsene av *Scimus fili* bullen til Edvard I, og de tilsvarende svarbrevene Edvard sendte til paven i den litterære konflikten relatert til prosesskriftet i 1301.⁹

Robert Sommervilles bok *Scotia Pontificia* fra 1982, inneholder pavelige brev til Skottland før pave Innocens III. Boken har blitt brukt for å se på bullen *Cum Universi Christi* fra 1192.¹⁰

1.4 LITTERATUR

En av de største utfordringene med hensyn til kildematerialet har vært å forholde seg til den svært omfattende forskningslitteraturen. Det finnes betydelig litteratur om teorier om nasjoner, nasjonalisme og middelalderen som har vært relevant for oppgaven. Videre finnes det også mye litteratur om Skottland i perioden og da også mye rettet mot spørsmålet om skotsk nasjonal identitet.

Forskningslitteraturen knyttet til spørsmålet om nasjoner, nasjonal identitet og nasjonalisme er enorm. Det er umulig innenfor en så liten oppgave å forholde seg til alt som er skrevet, for ikke å snakke om lese alt. Jeg har derfor basert utvalget innenfor temaet på forslag fra veileder, medstudenter og andre historikere for å få et mest mulig oversiktlig, relevant og

⁷ Duncan A. A. M. (1998). *Regesta Regum Scottorum* (Volum V). Edinburgh University Press

⁸ Bain J. (Red.) (1884). *Calendar of documents relating to Scotland preserved in Her Majesty's Public Record Office* (Vol 2. 1272-1307) (CDS II). London. Hentet fra <https://archive.org/details/calendarofdocume02grea>, sist aksessert 25.04.2016; Bain J. (Red.), (1887). *Calendar of documents relating to Scotland preserved in Her Majesty's Public Record Office* (Vol 3. 1307-1357) (CDS III). London. Hentet fra <https://archive.org/stream/cu31924091754402#page/n5/mode/2up>, sist aksessert 25.04.2016

⁹ Stones E. L. G. (1970).

¹⁰ Somerville R. (1982). *Scotia Pontificia - Papal letters to Scotland before the pontificate of Innocent III*. Oxford. Clarendon Press

nyansert bilde. Anthony D. Smith, Adrian Hastings og Susan Reynolds har vært spesielt viktige for teorier knyttet til spørsmålet om nasjoner og nasjonalisme i førmoderne tid. Forskningsstatusen innenfor nasjonalismedebatten vil bli gjennomgått nærmere i kapittel 2.

Skotsk historieskriving om middelalderen har utviklet seg betydelig de siste årene. I 1956 skal Geoffrey Barrows *Feudal Britain* ha presentert en enestående fremgangsmåte i skotsk historieskriving med hans brede fremstilling av britisk historie med fokus på de forskjellige landområdene på øyene. I dag er skotsk middelalderhistorie mer omfattende, men det meste er rettet mot uavhengighetskrigene eller senere tid. Lite har blitt skrevet om 1200-tallet og perioden før. Dauvit Broun har allikevel publisert noen verker knyttet til Skottland forut for krigene og forholdet mellom skottene og pikterne.¹¹ I denne oppgaven har publikasjonene til Michael Penman, Geoffrey Barrow og Bruce Webster blitt brukt mest for å belyse hendelsesforløpet til konflikten og perioden før. Webster har studert spørsmålet om eksistensen av en skotsk nasjonal identitet i perioden etter uavhengighetskrigene, og han har dermed sett nærmere på utviklingen av det skotske kongedømmet. Boken har blitt brukt for å se nærmere på skotsk identitet og strukturen til det skotske kongedømmet i perioden før uavhengighetskrigene.¹² Penman publiserte en historisk biografi om Robert Bruce I av Skottland (1306-1329) i 2014.¹³ Her har han gått i detalj på Roberts liv og politiske karriere, hvilket er sentralt for oppgaven ettersom han var konge av Skottland i store deler av perioden oppgaven tar for seg. Geoffrey Barrow har også skrevet en historisk biografi kalt *Robert the Bruce - and the community of the realm of Scotland* fra 1965, som har blitt gjenutgitt flere ganger, sist i 2013.¹⁴ Han har også skrevet boken *Kingship and Unity - Scotland 1000-1306* fra 2003, om kongedømmets struktur og fellesskapet knyttet til kongedømmets politiske samfunn.¹⁵ I tillegg var han sjefsredaktør for en antologi om erklæringen fra Arbroath som ble publisert i 2003.¹⁶ I antologien tolket blant annet Dauvit Broun brevets nasjonale budskap,

¹¹ Oram R. D. (2000). Gold into Lead? The State of Early Medieval Scottish History, i Brotherstone T., Ditchburn D. (Red.) *Freedom and Authority - Scotland c.1050-c.1650*. (s. 32-43). Great Britain. Tuckwell Press s. 32-34; Frøhaug R. (2015). «Brikker i spill» *En studie av bakgrunnen for norsk-skotske ekteskapsavtaler 1280-1293*. (Masteroppgave). Frøhaug R: NTNU. Trondheim. s. 4; Broun D. (2002). The Picts' Place in the Kingship's Past Before John of Fordun, i Cowan E. J., Finlay R. J. (Red.) *Scottish History: The Power of the Past*. (s. 11-28). Edinburgh University press; Broun D. (1998). Defining Scotland and the Scots Before the Wars of Independence, i Broun D., Finlay R. J., Lynch M. (Red.) *Image and Identity: the Making and Re-making of Scotland Through the Ages*. (s. 4-17). Edinburgh. John Donald Publishers LTD

¹² Webster B. (1997). *Medieval Scotland: The Making of an Identity*. Palgrave Macmillan

¹³ Penman M. (2014). *Robert the Bruce - King of the Scots*. Yale University press

¹⁴ Barrow G. W. S. (2013). *Robert the Bruce - and the community of the realm of Scotland*. Edinburgh University Press

¹⁵ Barrow G. W. S. (2003). *Kingship and Unity - Scotland 1000-1306*. Edinburgh University Press

¹⁶ Barrow G. W. S. (Red). (2003).

Archibald Duncan diskuterte de geistliges erklæring fra 1309, og Grant Simpson og Edward Cowan tok for seg erklæringen fra Arbroaths plass i historien.

Geoffrey Barrow, Dauvit Broun, Edward Cowan, Tom Dowds, Archibald Duncan, Alexander Grant, Sarah Tebbit og Bruce Webster har alle utgitt publikasjoner som drøfter spørsmålet om en skotsk nasjon under konflikten. Mange av disse verkene forholder seg mer til konflikten som helhet hvorav min oppgave fokuserer på tre dokumenter skrevet under konflikten. Flere av dem går allikevel inn på dokumentene og har kommet med nyttige argumenter som jeg har benyttet meg av i min egen analyse. Av de som diskuterer dokumentene med fokus på nasjoner og nasjonal identitet er det spesielt Broun og Tebbit som har flere perspektiver som er relevant for min studie. Tebbit forholder seg for det meste til de juridiske sidene ved prosesskriftet, hvorav Broun har drøftet spesielt en paragraf i erklæringen fra Arbroath.¹⁷ Deres publikasjoner berører med andre ord bare deler av oppgaven og vil bli satt opp mot egen drøfting. Oppgaven min vil forsøke å få frem et nyansert bilde av skotsk identitet i perioden ved å ta utgangspunkt blant annet i teoriene til Hastings, Reynolds og Smith koblet til spørsmålet om nasjoner i førmoderne tid som vil bli diskutert i kapittel 2.

1.5 OPPGAVENS STRUKTUR

Oppgaven er bygget opp slik at det teoretiske grunnlaget kommer først og deretter empirien. Kapittelinnstillingen blir dermed slik at kapittel 2 tar for seg den teoretiske diskusjonen om nasjoner og nasjonal identitet. Her vil det bli diskutert om og hvordan en eventuell nasjon og nasjonal identitet kan avdekkes i de skotske dokumentene. Deretter vil empirien bli delt inn i kapittel 3, 4 og 5, hvor prosesskriftet, de geistliges erklæring og erklæringen fra Arbroath vil bli studert individuelt i en kronologisk rekkefølge.

Alle empirikapitlene følger i stor grad den samme strukturen. Først i kapittelet innledes dokumentets utfordringer, historiografi og hvordan det skiller seg fra de andre. Deretter vil en kort historisk kontekst følge. Etterpå vil dokumentets sirkulasjon og formål bli diskutert, det vil si hvem innholdet var rettet mot og hva dokumentets forfattere ønsket å oppnå med det. Til slutt vil det komme en tolkning av dokumentenes innhold, etterfulgt av en avslutning.

Strukturen til tolkningene av dokumentene er mindre standardisert fordi de forskjellige dokumentene varierer betydelig i lengde og innhold. Hovedsakelig har jeg prøvd å tolke dokumentene fra start til slutt, men til tider har det vært nødvendig med en mer tematisk

¹⁷ Tebbit S. (2014). Papal pronouncements on legitimate lordship and the formulation of nationhood in early fourteenth-century Scottish writings. *Journal of Medieval History*. 40:1, s. 44-62; Broun D. (2003). The Declaration of Arbroath: Pedigree of a nation, i Barrow G. W. S. (Red.) *The Declaration of Arbroath: History, Significance, Setting*. (s. 1-12). Edinburgh. Society of Antiquaries of Scotland

fremgangsmåte. De tre dokumentene har noe tilsvarende innhold som betyr at deler av tolkningene har vektlagt noe av innholdet mindre, for å unngå repeterende drøfting. Når det er sagt, har det vært interessant å se på hva som går igjen i dokumentene, og hva som har endret seg over tid, med hensyn til den historiske konteksten som forandret seg mellom dokumentene.

Til slutt vil det være en konklusjon hvor funnene fra empirien vil bli koblet sammen med teorien fremlagt i kapittel 2, for å diskutere eksistensen av en skotsk nasjon og nasjonal identitet i perioden.

1.6 BAKGRUNNSHISTORIE

Den første uavhengighetskrigen var en langvarig og komplisert konflikt hvor den engelske kongen prøvde å sikre seg herredømme over det skotske kongedømmet. Konflikten var preget av indre skotske stridigheter og internasjonal påvirkning, særlig fra paven og den franske kongen. For å forstå konteksten til de tre dokumentene som skal studeres i oppgaven er det nødvendig å se nærmere på konflikten forløp. Det er også nødvendig å se kort på det skotske kongedømmet før krigen for bedre å forstå bakgrunnen til konflikten og deler av innholdet i dokumentene.

Bruce Webster har i sin bok «*Medieval Scotland – The making of an identity*» (1997), kartlagt utviklingen av en skotsk identitet. Et av de første problemene han møter er at det er lite som tilsier at Skottland skulle hatt noen som helst felles identitet da det i tidlig middelalder ikke var noe som forente dem. Selve landskapet er splittet av fjell, fjorder, hav og elver og det var ingen naturlige geopolitiske sentrum på linje med London i England. Befolkningen var delt inn i keltiske piktere og skotter, briter i Strathclyde, angler i Lothian og skandinaver i utkantsområdene. I tillegg kom det gradvis mange flamske og normanniske bosettere over lengre tid. Det var dermed heller ingen språklig enhet. Landet var også lenge splittet religiøst mellom forskjellige kirkelige retninger hos pikterne og skottene, og skandinaviske hedninger som fungerte som barrierer for skotsk kirkelig reform.¹⁸

Pikterne og skottene slo seg etter hvert sammen for å motstå ytre press fra vikingene og dette skapte gradvis en union og felles kongelinje under et nytt kongedømmet kjent som Alba. Kongedømmet var rammet av noen indre strider, men klarte å ekspandere sørover på bekostning av britene og anglene i Strathclyde og Lothian. Alba var det keltiske navnet for Britannia som senere ble begrenset til området som utgjør dagens Skottland. I latinske skrifter var navnet på de gæliske skottene alltid Scoti, dermed ble det hetende Skottland fremfor Alba. Området som

¹⁸ Webster B. (1997). s. 1-9

ble omtalt som Skottland eller Alba i middelalderen var i den mest begrensede forstand områdene mellom Forth, Moray og det sentrale høylandet, men kunne i andre tilfeller inkludere områdene sør for Forth. Senere, mot 1200-tallet, ble de fleste områdene som utgjør dagens Skottland regnet med når en omtalte Skottland. I kongedømmets tidlige tid og godt ut på 1200-tallet var kongens reelle makt begrenset i flere deler av landet. Moray representerte alltid et uromoment og var et område der flere skotske kongsemner søkte tilflukt i sin kamp mot kongen. Det var også herfra Andrew Murray gjorde opprør mot Edvard I i 1296. Galloway var et annet område som lenge opprettholdt sine egne keltiske lover og tradisjoner, også under engelsk herredømme. Hebridene og Man øya kom først under skotsk herredømme etter Perthtraktaten i 1266 og i utgangspunktet var kontrollen over dem løs. Kjerneområdene i Skottland var de mellom Forth, Moray og høylandet, men handelssentrum som Berwick og de rike områdene i sør var også av stor betydning for den skotske kronen.¹⁹

Ettersom Skottland lenge hadde vært adskilt fra resten av den kristne verden, omringet av skandinaviske hedninger, hadde de også gått glipp av flere sentrale monastiske reformer fra Roma. Dronning Margreta, som var gift med Malcolm III (1058-1093), og som selv var dypt religiøs, var drivkraften bak reformeringen av den skotske kirken. Hun ble senere kanonisert og ansett som en skytshelgen for det skotske kongelige dynastiet. Margreta vendte seg til den engelske erkebiskopen av Canterbury, Lanfranc for å få gjennomført en kirkelig reform. Han så dette sannsynligvis som en anerkjennelse av hans religiøse overherredømme som *Primas totius Britannie*.²⁰

Den skotske kirken hadde ingen egen erkebiskop, og erkebiskopene i York og Canterbury prøvde flere ganger å hevde sin autoritet over skotske bispedømmer. Etter en lang strid med paven og erkebiskopen i Canterbury klarte de skotske biskopene å sikre den skotske kirkens uavhengighet. Det ble erklært i den pavelige bullen *Cum Universi* fra 1192, at den skotske kirken var pavens spesielle datter og skulle underlegges noen andre enn Roma. Skottland fikk derimot ikke en egen erkebiskop før på 1400-tallet og forut for dette var trusselen fra den engelske kirken en reell bekymring for de skotske biskopene, som så Skottlands uavhengighet som spesielt nødvendig for å opprettholde deres uavhengighet fra den engelske kirken.²¹

Den første uavhengighetskrigen begynte etter at den siste skotske kongen, Alexander III, døde og etterlot en ledig trone. Hans datterdatter, Margreta av Norge, skulle opprinnelig

¹⁹ Broun D. (1998). s. 5-6; Webster B. (1997). s. 15-16, 37-41

²⁰ Webster B. (1997). s. 59

²¹ Webster B. (1997). s. 69-70; Sommerville R. (1982). s. 142-144

arve tronen, men døde under reisen til Skottland. Flere kandidater for den skotske tronen dukket derfor opp. De med sterkest krav var John Balliol og Robert Bruce. Begge kandidatene var store landeiere og hadde betydelig støtte rundt om i kongedømmet, hvor Balliol blant annet var støttet av den mektige Comyn-familien. Eliten i Skottland hadde utpekt seks voktere som skulle styre i kongens fravær. Vokterne fryktet at en borgerkrig ville bryte ut mellom Balliol- og Bruce-faksjonene etter at Margreta døde i 1291. Derfor ba de Edvard I av England om å hjelpe dem i å megle for å finne frem til en fredelig løsning. Til dette svarte han at han ønsket anerkjennelse for hans herredømme over Skottland, en innrømmelse de skotske vokterne ikke var villige til å gi. Edvard vendte seg derfor til tronkandidatene med den samme forespørselen. Disse anerkjente raskt hans autoritet i håp om å bli kronet.²²

Etter at Edvard mottok kandidatenes anerkjennelse utpekte han John Balliol til konge av Skottland som måtte sverge lojalitet til han. Da Balliol inntok tronen ble han raskt ydmyket av Edvard som behandlet han som en vasall. Blant annet krevde han at all ullen i Skottland skulle brukes i krigen på kontinentet. De sterke påkjennelsene den engelske kongens krav førte med seg, ledet til at aristokratene i Skottland tilsidesatte John Balliol. Deretter inngikk de en separat allianse med Frankrike i 1295, kjent som *The Auld Alliance*. Edvard anså dette som en krigserklæring og invaderte Skottland. I 1296 ble den skotske hæren beseiret i slaget ved Dunbar. Nederlaget førte til at store deler av det skotske aristokratiet ble fengslet, inkludert John Balliol. Edvard innførte også en engelsk administrasjon, hvorav nesten alle sheriffene var engelske. Denne nye administrasjonen skal ha vært lite tilpasset skotske lover og tok ikke hensyn til de skotske tradisjonene.²³

Dette ledet til nye skotske reaksjoner og en folkehær samlet seg under William Wallace i sør og Andrew Murray i nord. Den samlede skotske folkehæren vant et viktig slag ved Stirling i 1297, men led et avgjørende nederlag ved Falkirk i 1298. I mellomtiden hadde flere av de skotske aristokratene blitt løslatt på ulike betingelser. Mange av disse støttet Wallace og Murray i hemmelighet. Mellom 1298 og 1304 ble engelskmennene kastet ut av kongedømmet flere steder, men mange områder, hovedsakelig sør for Forth, forble okkupert og rammet av krig.²⁴

Det var under denne perioden at prosesskriftet fra 1301 ble skrevet. I 1298 sendte pave Bonifatius VIII en bulle til den engelske kongen hvor han ble bedt om å trekke seg ut av Skottland og legitimere sine handlinger. Det var det engelske svaret til denne bullen som

²² Penman M. (2014). s. 20-37

²³ Penman M. (2014). s. 38-48; Watson F. (2005). *Under the Hammer – Edvard I and Scotland 1286-1307*. Edinburgh. Tuckwell Press. s. 30-44

²⁴ Penman M. (2014). s. 48-56

prosesskriftet fra 1301 var en respons på. Krigen hadde i denne perioden stoppet opp på grunn av forhandlinger mellom den engelske og franske kongen. John Balliol hadde også blitt overført til pavelig forvaring på grunn av fransk press mot den engelske kongen, og det var antatt at han kanskje ville bli returnert til Skottland. Skottene håpet at den franske kongen ville inkludere dem i en eventuell fredsavtale med England, men i 1302 inngikk den engelske og franske kongen en separat fredsavtale. Etterpå forberedte Edvard I seg på en ny invasjon av Skottland.²⁵

Han invaderte Skottland i 1303 med en stor hær og innen 1304 hadde skottene overgitt seg. To år senere møttes Robert Bruce (VII),²⁶ barnebarnet til den tidligere tronkandidaten Robert Bruce (V), og John Comyn, en av Skottlands mektigste jordeiere, og en alliert av Balliol-familien, i et kloster ved Dumfries. Hva som var intensjonene deres er usikkert, men det endte med at Robert drepte John før han dro videre til Scone, hvor han fikk seg selv kronet til konge av Skottland. Mordet på Comyn førte til at store deler av Skottland ble fiendtlig innstilt mot Robert. Ved å myrde Comyn og erklære seg selv som konge hadde han brutt kirkefreden som sørget for at han ble ansett som en opprører. Videre hadde han ved å myrde en av Balliols viktigste allierte, forsikret seg at Balliols og Comyns støttespillere ville motarbeide han.²⁷

Til å begynne med gikk kong Roberts krig om den skotske tronen dårlig. Han ble presset vestover og måtte flykte over til Irland i en periode hvor mange av hans støttespillere og familiemedlemmer ble fengslet og henrettet på brutalt vis i England. I 1307 returnerte han til Skottland og hellet hans snudde og han klarte å vinne noen mindre seiere over engelske styrker. Robert utførte deretter en vellykket geriljakrigføring mot sine skotske rivaler, og i 1308 vant han et avgjørende slag ved Inverurie. Samtidig døde Edvard I av England i 1307, og hans sønn Edvard II, viste seg å være mindre entusiastisk i krigen mot skottene og en mindre erfaren politiker enn sin far. Roberts posisjon i Skottland var på denne tiden såpass trygg at han kunne holde sitt første parlament i St. Andrews i 1309. Det var i dette parlamentet de geistliges erklæring ble skrevet.²⁸

Skottland var på denne tiden fortsatt splittet og store deler var under engelsk kontroll. Dette forandret seg i 1314 da skottene under Robert beseiret engelske styrker i slaget ved Bannockburn. Dette ledet til at Robert fikk kontroll over nesten hele Skottland, samt at mange av hans tidligere skotske motstandere gikk over til hans side. I 1317 ble to kardinaler sendt til de britiske øyer for å megle frem fred mellom England og Skottland. Da Robert sendte dem

²⁵ Stones E. L. G. (1996). s. 162-175; CDS II, 1072, 1079, 1080, 1191, 1193

²⁶ Robert Bruce (V) var den femte herren av Annandale, og farfaren til Robert Bruce (VII), senere kong Robert I

²⁷ Penman M. (2014). s. 86-98

²⁸ Penman M. (2014). s. 103-110

tomhendt tilbake og fortsatte sin beleiring av engelskkontrollerte områder i Skottland, sendte paven flere pavelige sanksjoner til Robert. Sanksjonene førte til at erklæringen fra Arbroath ble sendt til paven i 1320. Krigen fortsatte med mindre brudd helt frem til 1328, da skotsk uavhengighet ble anerkjent i den umyndige kong Edvard IIIIs navn til gjengjeld for fred og en pengebetaling.²⁹

²⁹ Duncan A. A. M. (1970). *The Nation of Scots and the Declaration of Arbroath*. London. Cox & Wyman LTD. s. 21-32; Stones E.L.G. (1970. s. 323-327

2 NASJONER OG NASJONAL IDENTITET

2.1 INNLEDNING

I dette kapittelet skal jeg se nærmere på nasjonsbegrepet og spørsmålet om vi kan snakke om nasjonal identitet i middelalderen. Det blir nødvendig å redegjøre kort for den omfattende nasjonalismedebatten. Det er en heftig debatt som har ledet til at mange har vegret seg fra å bruke begreper som nasjon og nasjonal identitet for førmoderne tider. Først blir det nødvendig å presentere en definisjon av begrepet «nasjon» ettersom det vil være sentralt for oppgaven. Deretter vil andre spørsmål som hvorvidt et fenomen kan sies å være en nasjon, holdninger knyttet til eventuelle førmoderne nasjoner, og hvordan man kan identifisere en eventuell nasjonal identitet i middelalderens Skottland bli diskutert. Til slutt vil jeg se kort på hvordan en moderne skotsk nasjonal identitet er påvirket av skotsk historie fra perioden oppgaven tar for seg. Utviklingen av en skotsk nasjonal identitet over tid er derimot et spørsmål som er for omfattende til å behandle i sin helhet her. Formålet med kapittelet er å legge grunnlaget for hvordan vi kan snakke om en nasjonal identitet i middelalderens Skottland.

2.2 NASJONALISMEDEBATTEN

«Nasjoner», «nasjonalisme» og «nasjonal identitet» er temaer som har ført til flere forskningsdebatter. Historikere på 1800-tallet skrev i stor grad nasjonsbyggende historier med etiske og moralske vinklinger om hvordan nasjonen skulle være. Caspar Hirschi har beskrevet deres rolle som sekulære prester som skulle forkynne nasjonens skjebne og rolle.³⁰ Det var allikevel kritikk allerede på dette tidlige stadiet. Francis Lieber skrev så tidlig som i 1868 at det ikke eksisterte noen nasjoner i en moderne forstand av begrepet i antikken og middelalderen. Etter at den første verdenskrigen viste nasjonalismens destruktive potensiale, vokste det frem stor skepsis mot fenomenet. Hans Kohn og Carlton Hayes prøvde å finne mer objektive kriterier på nasjoner som kulturelle enheter fremfor å studere hver nasjon individuelt. Derfra vokste det frem en tankegang om at nasjoner kanskje var gamle fenomener, men at nasjonalisme, det vil si den politiske doktrinen om at hver nasjon skulle ha sin nasjonalstat, var ny. Etter den andre verdenskrigen ble det igjen rettet mye kritikk mot nasjonalismefeltet. Forskere som Karl

³⁰ Hirschi C. (2012). *The Origins of Nationalism*. Cambridge. s. 3-7

Deutsch og Ernest Gellner søkte på 1950-tallet å fastslå at også nasjonen var et moderne fenomen. Denne modernistiske vinklingen var i stor grad preget av sosiologiens funksjonalistiske og strukturalistiske forklaringsmetoder. Med andre ord ønsket de å se på hvilken funksjon nasjonalisme oppfylte i det moderne samfunnet. Fra 1950- og 60-tallet ble det modernistiske utgangspunktet forsterket av publikasjonene til flere forskere som Edvard H. Carr, Louis Snyder og Elie Kedourie. Det var allikevel ikke før i 1983 at Ernest Gellner, Erik Hobsbawm og Benedict Anderson av ulike grunner fikk stor oppslutning og oppmerksomhet rundt sine nye publikasjoner om nasjonalisme. For dem var nasjonalisme og nasjoner produktet av industrialisering og modernisering, og på mange måter noe negativt.³¹

Betydelig debatt og kritikk mot modernistene har fulgt siden, hvor blant annet den britiske religionshistorikeren Adrian Hastings har argumentert for at nasjonalisme har nesten ingenting med modernitet å gjøre. Den mest innflytelsesrike kritikeren har antagelig vært den britiske sosiologen Anthony D. Smith, en tidligere student av Gellner, som har argumentert for det han kaller en ethno-symbolsk tilnærming. Denne metoden argumenterer for at nasjoner har røtter tilbake til etniske fellesskap han kaller ethnier. Den britiske historikeren Paul Lawrence skiller nasjonalismedebatten mellom modernistene, som hevder at nasjoner og nasjonalisme er eksklusivt moderne fenomener, og et bredt spekter av andre forskere som hovedsakelig mener at nasjonalismeideologien er moderne, men at nasjoner kan være førmoderne. Lawrence, som har skrevet en detaljert forskningshistorie om nasjonalismens historie og teori, mener selv at det er usannsynlig at en samstemt teori om nasjonalisme kommer til å utvikle seg i nærmeste fremtid. Det er allikevel tydelig at den klassiske modernismen som først og fremst ble fremmet av Gellner, for så å bli konsolidert i 1983, står ovenfor betydelig kritikk.³²

Hensikten med dette kapittelet er ikke å argumentere for at nasjonalismeideologien er et eldre fenomen. Det er heller ikke meningen å benekte nasjonalismens kobling til fremveksten av nasjonalstater i moderne tid. Videre er det fullt mulig å lage en definisjon av nasjoner og nasjonal identitet som gjør begge til eksklusivt moderne fenomener, men en slik definisjon vil ha en vitenskapelig begrenset verdi mener flere forskere. Med hensyn til nasjonalismens modernitet, har Hastings påpekt at nasjonalisme kan deles inn i teori og praksis. Teorien tilsvarer ideologien utviklet på 1800-tallet, mens praksisen er det Hastings beskriver som den objektive følelsen knyttet til et ønske om å beskytte de nasjonale verdiene fra ytre eller indre

³¹ Lawrence P. (2005). *Nationalism – History and Theory*. Pearson Educated Limited. s. 9-12, 83-98, 127-135; Smith A. D. (1999). *Myths and Memories of the Nation*. Oxford University Press. s. 7

³² Hastings A. (1997). *The Construction of Nationhood*. Cambridge University Press. s. 205; Lawrence P. (2005). s. 181, 223,

trusler. Dette er en følelse som på ingen måte er begrenset til moderne tid, ifølge Hastings.³³ En nasjon og en nasjonal identitet vil i alle tilfeller være formet av sin samtid og sine omstendigheter, og den mest fruktbare fremgangsmåten vil dermed være å studere dem med dette i bakhodet. For at studiet av nasjoner og nasjonalisme ikke bli for vagt eller for ekskluderende er det også nødvendig med kriterier for hva som utgjør en nasjon. Det vil si visse kriterier som må bli oppfylt for at et fenomen skal klassifiseres som en nasjon, uten at disse kriteriene er bundet til en tidsperiode eller geografisk område.

2.3 NASJONEN

Jeg har valgt å bruke Smiths definisjon av «nasjon» som er basert på fem kriterier. For det første må det være et navngitt fellesskap; for det andre må fellesskapet besitte et historisk territorium; for det tredje må de ha felles myter og minner; for det fjerde må de ha en felles offentlig kultur; og for det femte må de ha felles lover og sedvaner. Grunnen til at jeg har valgt å benytte meg av Smiths definisjon er fordi han har kommet opp med kriterier for hva som utgjør en basis for en nasjon, samtidig som han har forklart hvordan medlemmene av ulike nasjoner vil vektlegge og eventuelt legge til elementer til de grunnleggende kriteriene. Det vil si at forskjellige nasjoner vil oppfylle kriteriene over på ulike måter. Måten medlemmene av en nasjon oppfyller kriteriene vil være basert på samtiden og omstendighetene nasjonen eksisterer i. På denne måten kan for eksempel et moderne demokrati og et førmoderne kongedømme bundet sammen av kongens lover, begge oppfylle kriteriet om felles lover og sedvaner. Nedenfor vil jeg gjennomgå de forskjellige kriteriene og utdype hva de går ut på. Jeg vil også trekke inn teoriene og argumentene til andre forskere jeg mener er relevante til de forskjellige kriteriene, og da særlig med hensyn til middelalderen.³⁴

Navn

Navngiving av gruppa er en avgjørende faktor for nasjonalitet. Det er ingenting som tilsier at et navn er tilstrekkelig for å bli kalt en nasjon, men det er et nødvendig kriterium for deres egen nasjonale identitet. Smith trekker i denne sammenhengen frem det han kaller *etniske kategorier* for å illustrere rollen til navn. Etniske kategorier er et begrep Smith bruker for å forklare menneskegrupper definert per navn av utenforstående, og som mangler en indre solidaritet. Han mener at antikkens fönikere, som var en løst definert gruppe navngitt av grekerne, var en slik etnisk kategori.³⁵

³³ Hastings A. (1997). s. 3-4

³⁴ Smith A. D. (2002). When is a nation?. *Geopolitics* 7:2, s. 5-32

³⁵ Smith A. D. (2002). s. 17-18

Med hensyn til rollen navn spiller for nasjonale fellesskap er det hensiktsmessig å se på Hirschi måte å definere nasjoner. Han mener at nasjoner skiller seg fra andre kulturelle enheter som kodifiserte religioner, stammesamfunn og imperier ut fra nasjonens multisentrisk verdenssyn. En nasjon, skriver han, defineres eksternt ut fra medlemmenes syn på andre nasjoner og hvordan deres nasjon skiller seg fra andre nasjoner. Andre kulturelle enheter som de nevnt ovenfor, har et mer bipolar verdenssyn, hvor verden bare er delt inn i *oss* og *alle andre*. Dermed bruker disse type enhetene ofte navn som kan oversettes til *folket* for seg selv, og begreper som barbarer eller fremmede for alle andre.³⁶ Måten medlemmene av en nasjon oppfatter andre nasjoner som mer eller mindre like politiske enheter som de sammenligner seg med, kan med andre ord påvirke identiteten til nasjonens medlemmer. Dette betyr ikke at selvpoppfatningen til nasjonens medlemmer ikke er viktig, noe som vil bli diskutert videre nedenfor.

Felles myter og minner

Myter og minner er for mange nasjoner grunnleggende for medlemmenes nasjonale identitet. Flere nasjonale aktører har ifølge Smith basert sin legitimering av nasjonen på sin kulturelle arv som ofte kommer til syne i slike myter og minner. Myter og minner er ikke nødvendigvis eksklusivt reservert for nasjoner, men de blir gitt større verdi av nasjonens medlemmer. Smith skiller mellom fem typer nasjonale myter og minner. Først finnes opprinnelsesmyter om folkets opprinnelse, som Smith mener har blitt tillagt mindre verdi i moderne tider. Deretter er det myter om en utvalgt skjebne, tanken om at folket er utvalgt av en guddommelig makt. Så finnes det myter og minner om folkets frigjøring fra undertrykkelse eller migreringer til sitt nye hjemland. Deretter finnes det heroiske myter og minner om gullalder som fungerer som veivisere og idealer for nasjonens medlemmer. Til slutt er det myter og minner om ofre, heldedåder og motstand mot ytre trusler. Her spiller avgjørende seire i slag, martyrer og helter en stor rolle. Alle disse mytene og minnene finnes også i andre ikke-nasjonale grupper, men det er hvordan de blir vektlagt av nasjonens medlemmer for å fremme den kulturelle arven som gjør dem til nasjon-skapende prosesser.³⁷

Susan Reynolds mener at i middelalderen var det vanlig at folk følte de var bundet sammen av delt slektskap. Det vil si en følelse av at de stammet fra de samme forfedrene. Dette slektskapet var ofte basert på opprinnelsesmyter som ga autoritet og legitimitet til kongedømmet som en selvstendig enhet. Myten kunne bidra til å hevde uavhengigheten til et

³⁶ Hirschi C. (2012). s. 38-40

³⁷ Smith A. D. (2002). s. 18-20

folk eller gjøre krav på landområder eller andre folkegrupper. En vanlig myte å tilegne seg var at man var etterkommerne til trojanerne, en myte først tatt i bruk av romerne i antikken, og så av frankerne i tidlig middelalder. Reynolds hevder at disse mytene var viktige for fellesskapsfølelsen til politiske og territoriale enheter som kongedømmer. På grunn av manglende teknologi, informasjon og arkeologiske funn var det også vanskelig å motbevise mytene.³⁸ Det er vanskelig å skille mellom middelalderens menneskers forståelse av myter og historie ettersom begge ble brukt for å legitimere forskjellige handlinger og skaffe seg økt prestisje.

Det var også vanlig å hevde at man var etterkommere fra folk i Bibelen. Bibelen var ifølge Hastings en viktig inspirasjonskilde for slike myter og det bibelske Israel var en slags modell å etterligne. Dauvit Broun har også argumentert for opprinnelsesmytens betydning for nasjonal identitet i middelalderen. Han mener at å hevde at nasjonen hadde en ærerik og eldgammel historie var en måte å uttrykke og legitimere sin nasjonalitet. For dem var opprinnelsesmyten en slags legitimeringsfaktor for at de skulle ha sin egen nasjon.³⁹

Hastings mener også at myter om den utvalgte nasjonen med en bestemt skjebne var viktig for den nasjonale identiteten. Videre hevder han at dette var en myte kristendommen tilrettela for i Det gamle testamentet. Derfor har flere nasjoner tatt på seg rollen som et hellig folk, utvalgt av Gud. Dette var også en myte som henger sterkt sammen med helliggjøringen av folkets omvendning til kristendommen. Mange nasjoner har gjennom historien skapt en vedvarende myte om hvordan deres første konger konverterte til kristendommen. Med dette ble også resten av nasjonen kristnet og velsignet, noe som var ansett som en ærerik og symbolsk viktig hendelse i nasjonens historie. Det kunne også skje gjennom egne nasjonale helgener, som for eksempel St. Patrick i Irland og St. Sava i Serbia. Påvirkningen var kanskje ikke så stor i samtiden, men omvendelsen har i mange tilfeller blitt gitt stor symbolsk verdi i ettertid. Myten om nasjonens omvendning, enten via en konge eller en helgen bidro til å fremheve den nasjonale identiteten innenfor kristendommen.⁴⁰

Felles offentlig kultur

En felles offentlig kultur må være mer enn bare delte kulturtrekk. Det må være trekk som nasjonens medlemmer mener utmerker dem som annerledes ovenfor ikke-medlemmer. For at Smiths kriterium skal oppfylles må kulturtrekk, som språk og religion for eksempel, være mer

³⁸ Reynolds S. (2005). The Idea of the Nation as a Political Community, i Scales L., Zimmer O. (Red.) *Power and the Nation in European History*. (s. 54-66). Cambridge University Press. s. 57-58

³⁹Hastings A. (1997). s. 18; Broun D. (2003). s. 1-8

⁴⁰ Hastings A. (1997). s. 185-196

enn bare noe medlemmene deler, men noe de mener definerer dem som annerledes fra andre grupper. Hvis en gruppe anser språket som et definerende kulturtrekk mener Smith at man kan kartlegge utviklingen av nasjonen ved å spore hvordan språket, sprer seg til bredere lag av befolkningen. En nasjon kan på denne måten utvikle seg til å være mer en nasjon enn tidligere ved at flere deler samme språk, dersom dette anses som et definerende kulturtrekk.⁴¹

Fredrik Barth har argumentert for at den avgjørende faktoren når det kommer til å definere forskjellige etnisiteter er deres selv-identifisering. Det vil si hvordan medlemmer tillater seg selv å bli identifisert med en gruppe, hvordan de følger gruppens sosiale og kulturelle standarder og lar seg bli dømt ut fra dem. Samtidig bestemmer gruppen selv hvilke sosiokulturelle trekk som skal være grensesettende for etnisiteten i hvem som blir inkludert og ekskludert.⁴² Det er ingenting som tilsier at dette ikke kan utvides til nasjoner.

Én av grunnene til at Barth argumenterer for at selvidentifisering må være et avgjørende trekk for å definere en etnisitet, er fordi han mener at kultur først og fremst er et resultat fremfor et kriterium for en etnisk gruppe.⁴³ Uavhengig om dette stemmer eller ikke, virker det interessant å se på den kulturskapende delen av ulike samfunnsgrupper etter at de er dannet eller forandrer og utvikler seg. Smith operer med et begrepsapparat hvor fellesskap ofte kan klassifiseres som «ethnier» i stadiet før nasjonalitet, som vil bli diskutert senere.⁴⁴ I denne sammenhengen, hvis en ethnier utvikler seg til en nasjon, kan det med andre ord være sannsynlig at den parallelt utvikler nye kulturtrekk som bidrar til å forme nasjonen. Dette kan komme til syne i blant annet økt byråkratisering, en mer omfattende skriftlig kultur eller sterkere nasjonale myter.

Når det kommer til felles offentlig kultur er det også viktig å ha i bakhodet den store påvirkningskraften til kirken i middelalderen. Hastings har argumentert for at autokefale, det vil si selvstyrte nasjonalkirker bidro til å skape en nasjonal identitet i ortodokse og senere protestantiske nasjoner. Denne tankegangen må kunne videreføres til den katolske kirken som kan ha vært inndelt i nasjoner, som for eksempel den skotske kirken. Som vi så i delkapittel 1.5, fikk den skotske kirken en til dels unik posisjon i den katolske verden med tanke på dens rolle som *pavens spesielle datter*.⁴⁵

⁴¹ Smith A. D. (2002). s. 20-21

⁴² Barth F. (1996). Ethnic Groups and Boundries, i Hutchinson J., Smith A. D. (Red.) *Ethnicity*. (s. 75-82). Oxford University Press. s. 75-82

⁴³ Barth F. (1996). s. 76-78

⁴⁴ Smith A. D. (2002). s. 14-16

⁴⁵ Hastings A. (1997). s. 196

Felles lover og sedvaner

Felles lover og sedvaner er i seg selv ikke et tilstrekkelig tegn på nasjonalitet. Flere politiske og kulturelle enheter og stater med fastsatte lover og sedvaner har eksistert som ikke ellers kunne blitt klassifisert som nasjoner. Lover og sedvaner bringer allikevel befolkningen sammen mot de utenforstående. Medlemmene besitter både ansvar og rettigheter hvilket Smith påpeker definerer dem symbolsk ovenfor ikke-medlemmer. Smith mener at medlemskap i det juridiske fellesskapet kan være begrenset til for eksempel voksne menn. Han sier ingenting om at lovene og sedvanene må være uniforme for alle medlemmene. Dette passer overens med vertikalt oppdelte enheter som middelalderens kongedømmer, hvor konger og aristokrater satt med andre juridiske rettigheter enn bønder. Det kan ikke dras likhetstrekk mellom nasjoner og samfunn hvor alle medlemmene nyter samme rettighetene. På denne måten ville selv ikke de moderne nasjonene vært kvalifisert som nasjoner før godt ut på 1900-tallet mener Reynolds, med hensyn til kvinners stemmerett. Det kan derfor ikke være en selvfølge at nasjonens lover og sedvaner skal være like for alle medlemmene.⁴⁶

Reynolds mener at politiske og territoriale enheter som kongedømmer, spredte sine lover og sedvaner til befolkningen som var underlagt fyrsten. Dette førte etter hvert til at innbyggerne begynte å identifisere seg med herskerens lover og sedvaner, noe som skapte et fellesskap knyttet til ham. Tilhørighet til politiske enheter kunne med andre ord fostre fellesskapsfølelser.⁴⁷

Andrea Ruddick har argumentert for at nasjonale kongedømmer utviklet seg i middelalderen. Dette kom til syne blant annet ved at kongen fikk mer direkte makt, hvilket delvis skyldtes innflytelsen til romerretten som så på kongen som en keiser i sitt eget rike. Hun mener de nasjonale kongedømmene ble mer sentralisert og at det ble et større behov for økt skattlegging og militærtjeneste. Dette ledet til at kongen appellerte til nasjonal propaganda og legitimering for å få medhold og legitimitet til vedtakene. På denne måten kunne kongen lettere beordre sine undersåtter på en mer direkte måte, fremfor gjennom føydale mellommenn.⁴⁸ Ved at hele kongedømmet var direkte knyttet til kongens lover kunne det bidra til å skape et overordnet fellesskap koblet sammen av felles lover og sedvaner.

⁴⁶ Smith A. D. (2002). s. 21; Reynolds S. (2005). s. 56

⁴⁷ Reynolds S. (2005). s. 60-61

⁴⁸ Ruddick A. (2007). National and Political Identity in Anglo-Scottish Relations, c.1286–1377: A Governmental Perspective, i King A. Penman M. (Red.) *England and Scotland in the Fourteenth Century: New Perspectives*. (s. 196-215). Boydell Press. s. 198-199

Territorium

Territoriet til nasjoner er sjeldent fastsatt og forandrer seg ofte med tiden. På denne måten kan også befolkningen i grenseområder oppleve undertrykkelse eller splittede nasjonale identiteter. Smith påpeker likevel at store deler av medlemmene i en nasjon ofte utvikler et spesielt bånd til territoriet de besitter. Han bruker begrepet *ethnoscape* for å forklare måten nasjonens medlemmer fremstår som formet av og som en del av territoriet. Befolkningens historie bidrar også til dette bildet, hvor nasjonens historie har sin hovedscene på det nasjonale territoriet.⁴⁹

Robert Bartlett har argumentert for at i middelalderen fantes det forestillinger om geografiske sentrum og periferier. Disse inndelingene var ikke bare geografiske, men også knyttet til makt, mentalitet og innflytelse. Han har påpekt at da steinkirker ble introdusert i Britannia, ble de ansett som fremmede og forbundet med romersk innflytelse. På lignende måte ble jordbruksområder mentalt knyttet til kjerneområder, og beitelandskap til periferien. Gerald av Wales skal på 1100-tallet også ha beskrevet den irske beitekulturen som fattig og tilbakevendt. William av Tyr skal ha beskrevet serberne som grove og udisiplinerte, men samtidig som modige og krigerske menn. Serbia og Irland var i disse sammenhengene også periferier og fattige ifølge Bartlett. Det var med andre ord klare oppfatninger om mentale identiteter knyttet til territorium. Måten forskjellige folk ble beskrevet på ble ofte knyttet til deres hjemland, og karakterisert deretter. For mennesker i middelalderen var det for eksempel klare forestillinger om at tøffe landskap fostret tøffe mennesker, hvorav rike landskap fostret siviliserte mennesker.⁵⁰

2.4 NASJONALITET I MIDDELALDEREN

Etnisitet, folk og ethnier

En utbredt oppfatning i forskningsfeltet knyttet til nasjoner, nasjonal identitet og nasjonalisme, er at nasjoner har sitt utgangspunkt i etnisiteter. Hastings mener at nasjoner vokser frem fra en eller flere etnisiteter, og Smith med sin ethno-symboliske fremgangsmåte, mener de fleste nasjoner har røtter tilbake til etniske samfunn.⁵¹

«Etnisitet» er et vanskelig begrep, mer komplisert og forgrenet enn «nasjonalitet» mener John Hutchinson og Smith, sjefsredaktørene for boka *Ethnicity* (1996). I moderne tid har begrepet ofte blitt knyttet sammen med rase og biologi, som har hatt rasistiske og grusomme

⁴⁹ Smith A. D. (2002). s. 21-22

⁵⁰ Bartlett R. (2007). Heartland and Border: The Mental and Physical Geography of Medieval Europe, i Pryce H., Watts J. (Red.) *Power and Identity in the Middle Ages – Essays in Memory of Rees Davies*. (s. 23-36). Oxford University Press. s. 23-36

⁵¹ Smith A. D. (2002). s. 14-16; Hastings A. (1997). s. 3

konsekvenser. I antropologien er det derimot lite konsensus om hvordan man skal definere etnisitet. Selv om det er mange som påpeker at begrepet er mer knyttet til kultur og et oppfattet slektskap enn til biologi og rase, så hersker det allikevel en utbredt oppfatning om at rase og biologi er avgjørende.⁵²

Robert Bartlett har argumentert for at i middelalderen var etnisitet definert bare ut fra kulturelle kriterier. Han har tatt utgangspunkt i måten Regino av Prüm klassifiserte etnisk variasjon ut fra opprinnelse, sedvaner, språk og lov på 900-tallet. Bartlett anser særlig språket som en definerende faktor for middelalderens etniske inndelinger. Han drar inn en annen navnløs latinsk forfatter som skrev at «*gentem lingua facit*»: språket utgjør folket. Alexander Grant har argumentert for at dette ikke var tilfellet i middelalderens Skottland. Han har studert John Forduns krønike fra 1400-tallet og sett på hvordan Fordun hadde problemer med å definere skottene som én nasjon fordi de hadde flere språk. Fordun beskrev dermed det engelske språket til skottene i lavlandene som teutonisk, hvorav engelskmennene i England snakket engelsk. Grant forklarer dette med at Fordun slet med å kombinere 1300-tallets teori som dro paralleller mellom språk, raser og nasjoner, med den sosiokulturelle realiteten i middelalderens Skottland. Dette viser at teorier ikke alltid samsvarer med realiteten og hvordan en gruppe mennesker kunne utgjøre et eget folk i middelalderen på flere måter enn det Regino og den navnløse latinske forfatteren hevdet.⁵³

For å gå tilbake til Reginos definisjon av hva Bartlett kaller middelalderens etnisitet, kan vi se at Regino ikke brukte begrepet «etnisitet», men «nationes». Begrepet «nasjon» ble brukt i middelalderen om forskjellige folk. Hastings har studert bruken av begrepet i middelalderen og funnet ut at det ble brukt slik Regino forklarte, for å skille mellom ulike grupper adskilt av språk, lover og sedvaner. Det var allikevel ikke noe klart skille mellom begreper som «gens» og «natio» i middelalderen. I tillegg ble det greske «ethnos» også oversatt til «natio» i Vulgata. Selv om «gens», «natio» og «ethnos» alle kunne brukes om ulike grupper av folk, ble nasjonsbegrepet også brukt i middelalderen på en måte som minner om det moderne nasjonsbegrepet.⁵⁴ Susan Reynolds har argumentert for at det var få fastslåtte definisjoner av begreper i middelalderen på linje med moderne begrepsapparater og forskjellige begreper ble

⁵² Hutchinson J., Smith A. D. (Red.), et. al. (1996). *Ethnicity*. Oxford University Press. s. vi, 2, 21-22, 75

⁵³ Bartlett R. (1996). Language and Ethnicity in Medieval Europe, i Hutchinson J., Smith A. D. (Red.) *Ethnicity*. (s. 127-132). Oxford University Press. s. 127-132; Grant A. (1994). Aspects of National Consciousness in Medieval Scotland, i Bjørn C., Grant A., Stringer K. J. (Red.) *Nations, nationalism, and patriotism in the European past*. (s. 69-95). Cardiff Academic Press. s. 76-77

⁵⁴ Hastings A. (1997). s. 17-18

ofte brukt inkonsekvent om hverandre og uten spesielle forbehold. For menneskene i middelalderen ville det derimot vært klart hva de ulike begrepene mente.⁵⁵

«Folk», «nasjon», «etnisitet» og «rase» var hyppig brukte begreper i middelalderen, som alle ble brukt for å skille mellom forskjellige grupper mennesker. Moderne varianter av begreper som ble brukt i middelalderen kan til tider avvike fra middelalderens bruksmåte. Derfor er det viktig å adskille moderne analytiske begreper fra historiske begreper ettersom betydningen kan variere. Som vi så ovenfor ble begreper som «natio» og «gens» brukt om hverandre, samtidig som «natio» kunne minne om det moderne nasjonsbegrepet. Med andre ord kunne man i middelalderen beskrevet to grupper som forskjellige *nationes*, selv om vi i dag kanskje ville klassifisert den ene som en etnisk gruppe og den andre som en nasjon.

Hva som utgjorde en gruppe folk i middelalderen var heller ikke teoretisk fastslått og det kunne variere betydelig. Wendy Davies har argumentert for at i Spania på 1100-tallet var lokaliteten viktigst for deres identitet uavhengig av religion, opprinnelse og språk. Hastings mener at i middelalderens Kroatia var Bibelen på folkespråket sentral for deres identitet som et eget folk. Broun har hevdet at de skotske opprinnelsesmytene var en måte for skottene å legitimere at de utgjorde et eget folk på 1300-tallet. Reynolds har argumentert for at lojalitet til kongen og kongedømmet fostret en egen identitet i middelalderen. I 1997 kalte hun det en «regnal solidaritet», men i 2005 argumenterte hun for at begrepet kunne omdøpes til nasjonal identitet. Tanken var at kongedømmet utgjorde det høyeste fellesskapet i et samfunn og at det skapte en fellesskapsfølelse som bandt befolkningen sammen til å bli ett folk under kongen. Kongedømmer var samfunn bundet sammen av frivillig underkastelse til kongen fordi han ble ansett som en farsfigur for folket. I tillegg finnes det flere utsagn fra middelalderen som forteller om ulike grunner til at en gruppe utgjorde et eget folk. Ulikt Reginos definisjon nevnt tidligere, hevdet blant annet Albertus Magnus på 1200-tallet at lengde- og breddegrad, samt landskapets form var med på å forme forskjellige folk. I England har Robert R. Davies påpekt at Edvard Bekjenneren ble på slutten av 900-tallet titulert konge av engelskmennene til tross for at det var velkjent at England bestod av mange forskjellige folkegrupper. Befolkningen i kongedømmet ble med andre ord navngitt som ett folk basert på deres tilhørighet til kongedømmet, ifølge Davies.⁵⁶

⁵⁵ Reynolds S. (1997). *Kingdoms and Communities in Western Europe 900 – 1300*. Second Edition. Oxford University Press. s. xliv

⁵⁶ Bartlett R. (2007). s. 24; Davies W. (2007). *The Early Middle Ages and Spanish Identity*, i Pryce H., Watts J. (Red.) *Power and Identity in the Middle Ages – Essays in Memory of Rees Davies*. (s. 68-84). Oxford University Press. s. 68-84; Broun D. (2003). s. 1-8; Reynolds S. (1997). s. 250-331; Reynolds S. (2005). s. 54-66; Hastings A. (1997). s. 124-147; Davies R. R. (1994). *Presidential Address: The Peoples of Britain and Ireland 1100-1400*. I. Identities. *Transactions of the Royal Historical Society*, Vol. 4, s. 1-20. s. 4-13

Det var i middelalderen, som i moderne tid, flere måter å utgjøre en folkegruppe og gruppen trengte ikke å være basert på en etnisitet i moderne forstand av begrepet. Ulike folkegrupper i middelalderen kan i denne sammenhengen delvis kobles til Smiths definisjon av en «ethnie», som han beskriver som det kulturelle fellesskapet mange nasjoner har utgangspunkt i. En ethnie defineres av Smith som et navngitt fellesskap, med felles opprinnelsesmyter, minner, og et eller flere delte kulturtrekk, samt en kobling til et eget territorium. Ifølge Smith er forskjellen på en ethnie og en nasjon at ethnier er løsere og bredere kulturelle fellesskap, mer knyttet til følt slektskap, hvorav nasjoner inneholder territorielle, juridiske og offentlige elementer som en ethnie mangler. Skillet mellom ethnier og nasjoner er derimot uklart ettersom det er vanskelig å kartlegge nøyaktig når en ethnie kan sies å ha utviklet seg til en nasjon. Utviklingen mellom ethnie og nasjon må sees på som en pågående prosess.⁵⁷

Kriteriene til «ethnier» er såpass vage at de kan utfylles på ulike måter. Det vil si at så lenge et kulturelt fellesskap oppfyller kriteriene til en viss grad kan gruppen ansees som en ethnie uavhengig av hvordan de vektlegger kriteriene. En folkegruppe i middelalderens forstand kan dermed både passe inn i denne definisjonen av «ethnie» og i Smiths definisjon av «nasjon». Utfordringen herfra blir dermed å se hvorvidt grupper som ble definert som et eget folk i middelalderen utgjorde en ethnie eller en nasjon.

Hver ethnie og hver nasjon vil være formet av sin samtid og sine omstendigheter, som tilsier at måten kriteriene er oppfylt av forskjellige ethnier og nasjoner, vil variere ut fra tid og sted. Ingen ethnier eller nasjoner i verdenshistorien har utviklet seg på nøyaktig samme tid eller sted, eller i samme situasjon. En fruktbar fremgangsmåte for å forstå ethnier og nasjoner blir dermed å se hvordan de ulike enhetene oppfyller kriteriene til Smith. For ethnier vil det si hvordan de delte kulturtrekkene, mytene og minnene binder det kulturelle fellesskapet sammen, og for nasjoner hvordan mer institusjonelle og juridiske elementer i tillegg bidrar til å skape et overordnet nasjonalt fellesskap.⁵⁸

Begrepet «ethnie» kan antagelig brukes til å beskrive Skottland tidlig på 1200-tallet. Dette var et kongedømmet bestående av mange forskjellige folk knyttet sammen av deres lojalitet til kongedømmet. Allikevel, om vi går lenger tilbake i tid, før 1000-tallet, kan man se at det skotske kongedømmet var mindre, men mer homogent.⁵⁹ Den historiske utviklingen til det skotske kongedømmet er svært komplisert og kan være en illustrasjon på hvordan nasjonalitet kan dannes ved en prosess over tid. Det er relevant å ha dette i bakhodet når man

⁵⁷ Smith A. D. (2002). s. 15-16

⁵⁸ Smith A. D. (2002). s. 14-16

⁵⁹ Broun D. (2002). s. 4-16

skal diskutere eksistensen av en skotsk nasjonal identitet mellom 1296 og 1328. Det kan hjelpe oss med å forstå formen og oppbyggingen av en eventuell skotsk nasjon i perioden.

Historien som en prosess

Nasjoner må forstås som fenomener som stadig utvikler og forandrer seg. Slik Smith ser det, kan en nasjon gå fra å være en nasjon til å bli mer eller mindre en nasjon, eller gå tilbake til en ethnies. Dette gjør det mulig å kunne snakke om nasjoner i førmoderne tider, samtidig som ikke alt faller under det moderne nasjonsbegrepet. Med dette utgangspunktet unngår man også den teleologiske feilslutningen hvor det trekkes en lineær utviklingslinje fra en nasjon i middelalderen til sin moderne motpart. Dette er et poeng Patrick Geary summerer opp slik:

*The history of European peoples in Late Antiquity and the early Middle Ages is not the story of a primordial moment but of a continuous process. (...) It is a history of constant change, of radical discontinuities, and of political and cultural zigzags.*⁶⁰

Det er viktig å forstå at nasjonalitet og nasjonal identitet er kontinuerlige prosesser som ikke beveger seg mot et bestemt mål, men som kan ha blitt sterkere og svakere gjennom historien. Det finnes ingen opprinnelige nasjoner hvis skjebne var å utvikle seg til dagens nasjonalstat.⁶¹

Norman Davies har i sin bok, *Vanished Kingdoms* (2011), sett på kongedømmer som har sluttet å eksistere. I introduksjonen forklarer han at disse tapte enhetene sjeldent har noen forkjempere i historiemiljøet, fordi historien for ofte handler om de som overlevde og de som kom seirende ut. Boka illustrerer utgangspunktet til mange forskere av førmoderne nasjoner. Utgangspunktet handler om å identifisere og utforske eksistensen av nasjoner og nasjonal identitet på et gitt tidspunkt og sted, uavhengig av den eventuelle moderne motparten. Motivasjonen bak dette kan selvsagt ligge i den moderne motpartens nylig oppblomstrende nasjonale identitet.⁶²

Det er også viktig for våre moderne nasjonale identiteter at historien blir tolket riktig. Sitatet til Geary over var ment som et motargument mot moderne nasjonale aktører som forsøker å dra en lineær linje fra fortiden til i dag for å legitimere deres politiske handlinger med eldgamle myter og tradisjoner på en anakronistisk måte.⁶³ Studiet av førmoderne nasjoner og nasjonale identiteter er dermed høyst relevant med hensyn til hvordan moderne nasjonalister som Slobodan Milosevic legitimerte folkemord på bosniere i det tidligere Jugoslavia med nasjonalistiske og historiske begrunnelser.⁶⁴

⁶⁰ Geary P. (2003). *The Myth of Nations*. Princeton University Press. s. 156-157

⁶¹ Smith A. D. (2002). s. 9-17

⁶² Davies N. (2011). *Vanished Kingdoms - The History of Half-Forgotten Europe*. London. Penguins Book LTD.

⁶³ Gearys P. (2003). s. 157

⁶⁴ Jones A. (2011). *Genocide: A Comprehensive Introduction*. Second Edition. London & New York. Routledge. s. 319; Hastings A. (1997). s. 124-147

Når dette er sagt er det viktig å trekke inn argumentasjonslinjen til den ethno-symbolske tilnærmingen fremmet av Smith. Den tilsier at selv om nasjoner er kontinuerlig skiftende fenomener uten lineære utviklingstrekk eksisterer det klare inspirasjonskilder tilbake til fortidens etniske grupper.⁶⁵ Begrepene *invented traditions* og *imagined communities*, formulert av Hobsbawm og Anderson, bidrar til å skape et inntrykk av at 1800- og 1900-tallets nasjonale aktører diktet opp fellesskap fra ingenting. Videre hevder Gellner at nasjonen må være moderne fordi det bare var i det moderne og kunstige samfunnet at et konstruert fellesskap som nasjonen kunne oppstå. På denne måten blir fortiden et «naturlig» land hvor overordnede fellesskap ikke fantes og de måtte dermed diktes opp av nasjonale aktører i moderne tider. Ifølge Hastings blir dette som å begynne historien i 1789, hvilket ødelegger muligheten til å forstå hele bildet.⁶⁶

Hvis vi går tilbake til Smiths kriterier for nasjonen, ser vi at de kan oppfylles i forskjellig grad, og kan øke og minke med tiden ut fra hvordan nasjonen utvikler seg. For eksempel kan en nasjons felles offentlige kulturtrekk som utdanning, spre seg til et bredere lag av befolkningen som dermed forsterker denne delen av nasjonsfellesskapet. På samme måte har Hastings argumentert for at en nasjonal identitet ikke trenger å inkludere alle medlemmer i en nasjon for at nasjonen skal eksistere. For eksempel mener han at det er fullt mulig at en sveitsisk nasjon eksisterte før de italienskspråklige områdene ble inkludert i Sveits på 1800-tallet. Det kan ikke anses som et kriterium for en nasjon at alle medlemmer i nasjonen skal identifisere seg med den til enhver tid. Hastings mener det er nok at representanter fra forskjellige samfunnsklasser mener at nasjonen eksisterer for at den skal kunne sies å eksistere. Jo flere som mener at den eksisterer, jo mer eksisterer den.⁶⁷ For å underbygge dette poenget kan vi se på Hirschi's argument om at det ikke er noe som tilsier at medlemmer av en nasjon må dele de samme synspunktene og idealene for hva nasjonen er og står for.⁶⁸ Identitetsmarkører som kultur, lover og territorium er ikke statiske fenomener og blir stadig utvidet til bredere lag av befolkningen eller motsatt. Det kan derfor ikke være et kriterium for at en nasjon skal eksistere at alle medlemmene skal identifisere seg med den, nyte nøyaktig de samme rettighetene og ansvarene eller ta del i kulturen på samme måte til enhver tid. Dette ville gjort nasjoner til såpass statiske fenomener i historien at ingenting kunne blitt klassifisert som en nasjon.⁶⁹

⁶⁵ Smith A. D. (2002). s. 14-16

⁶⁶ Hobsbawm E. J. (1983). Introduction: Inventing Tradition, i Hobsbawm E. J., Ranger T. (Red.). *The Invention of Tradition*. (s. 1-14). Cambridge University Press. s. 6-7; Anderson B. (1991). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Second Edition. London. Verso; Gellner E. (1983). *Nations and Nationalism*. Oxford. Blackwell Publishers. s. 50-52; Hastings A. (1997). s. 10-11

⁶⁷ Hastings A. (1997). s. 26

⁶⁸ Hirschi C. (2012). s. 29

⁶⁹ Smith A. D. (2002). s. 10, 11, 16, 17, 20, 21

Metode

En av de største utfordringene ved å prøve å kartlegge eksistensen av en nasjonal identitet i middelalderen er det begrensede kildematerialet knyttet til den tause delen av befolkningen. Det vil si, den delen av befolkning som ikke etterlot seg empiriske spor som kan hjelpe oss med å forstå hva de tenkte og følte. Hobsbawm bruker dette som et argument for det modernistiske paradigmet ettersom han mener en ikke kan trekke linjer mellom det de skrivekyndige skrev og det resten av befolkningen mente i førmoderne tider.⁷⁰

Hastings er uenig med Hobsbawm, og argumenterer for at litteraturens påvirkning på samfunnet kan ha vært enda større hvis det bare var en begrenset gruppe som kunne lese og skrive. Han forklarer videre at måten tekst blir viderefremidlet muntlig kan bidra til å gi den økt autoritet hos mottakerne. Han mener også at det var omfattende skriftlig litteratur lenge før 1800-tallet, og særlig etter trykkekunsten ble oppfunnet på 1400-tallet. Hastings bruker denne argumentasjonen mot Andersons påstander om at det var den skriftlige revolusjonen rundt 1800-tallet som bidro til spredningen av nasjonale idéer. Hvis litteratur skal anses som en viktig faktor for selv-identifisering og nasjonalisme er det liten grunn til å begrense det til moderne tid, mener Hastings.⁷¹

Aviel Roshwald har argumentert for at nasjonale fellesskap trenger tradisjoner, myter, minner, verdier og lover som binder befolkningen sammen for å opprettholde den nasjonale bevisstheten. De forskjellige kommunikasjonskanalene som sørget for at disse fenomenene kunne bli spredt til hele befolkningen har sjelden vært tilgjengelig for alle. Det kan hevdes at selv i vår moderne tid med internett er de fortsatt utilgjengelige for mange. Roshwald mener at kommunikasjonskanalene som skulle sørge for å spre disse nasjonale budskapene kunne være begrenset til en mindre gruppe eller en elite. Eliten måtte være geografisk representativ for området til det nasjonale fellesskapet for at dette skulle være tilfellet. Dette ble gjerne gjort via et nettverk av eliter som til sammen representerte større regioner, som igjen delegerte videre til mer lokale eliter også videre nedover. Fra elitene kunne dermed kommunikasjonen og spredningen av de nasjonale budskapene videreføres muntlig nedover. Jo mer tilgjengelig disse kommunikasjonskanalene var for større deler av befolkningen, jo lettere var det å opprettholde en nasjonal bevissthet.⁷²

⁷⁰ Hobsbawm E. J. (1992). *Nations and Nationalism since 1789*. Cambridge University Press. s. 48; Smith A. D. (2002). s. 10-11

⁷¹ Hastings A. (1997). s. 23

⁷² Roshwald A. (2006). *The Endurance of Nationalism*. Cambridge University Press. s. 13-14

Det er nødvendig å se nærmere på samfunnsstrukturen i perioden oppgaven tar for seg for å få et bedre innblikk i hvordan denne prosessen fungerte i praksis. Særlig relevant er praksisen rundt konsultasjon, representasjon, forsamlinger og samtykke. Disse var sentrale for middelalderens lovgiving, jurisdiksjon, skattlegging og militære tjenester. Måten disse ble formidlet til bredere lag av befolkningen kunne dermed bidra til å øke den nasjonale bevisstheten. Susan Reynolds har påpekt at middelalderens samfunn var preget av tett kontakt mellom de forskjellige samfunnsnivåene nærmest hverandre. Det vil si at hver del av samfunnet fra for eksempel bønder til sheriffer, og aristokrater til kongen, var i tett kontakt med hverandre for konsultasjon og samtykke. På denne måten kunne kongens nettverk spre seg over hele befolkningen, og selv om han sjelden snakket direkte til de mer lokale herrene skjedde det indirekte kommunikasjon på tvers av nivåene.⁷³

Dette er ikke nødvendigvis nytt, men Reynolds har påpekt en generell tendens blant nye middelalderhistorikere har vært å benekte den representative delen av forsamlinger i middelalderen. Som sine forgjengere i historiemiljøet som så på forsamlingene som tidlige versjoner av moderne parlamenter, skyldtes denne tendensen blant historikere at de antok at representasjon betydde valg, ifølge Reynolds. Representasjonen var basert på et antatt samtykke fra de man representerte. Bønder ble representert av sine eldre, byer av de fremste borgerne eller borgermestere, regioner av baroner og jarler, og kongedømmet av kongen. Disse var ikke valgt, men de representerte dem fordi det var antatt at de var best egnet til jobben.⁷⁴

Representasjon og konsultasjon betydde heller ikke at det var en demokratisk prosess. Kongen kunne ofte la være å konsultere sine undersåtter og rådgivere, og han var ikke nødt til å følge rådene fra de konsulterte. Deres råd var derimot nyttige og nødvendige, særlig i saker knyttet til skattlegging og militærtjeneste, ettersom det var representantene som kjente de lokale omstendighetene best. Samtidig var det antatt at konsultasjon og samtykke var nyttig for legitimiteten og effektiviteten til lovgiving og andre vedtak, og jo bredere konsultasjonen var, jo sterkere var denne legitimiteten. Ettersom kommunikasjonen gikk langsomt, kunne det være vanskelig å få til direkte og bred konsultasjon i større kongedømmer uten å delegere nedover. I mindre kongedømmer som Skottland ville det vært adskillig lettere med bred konsultasjon enn i kongedømmer som Frankrike. I saker hvor motstand var antatt var det viktigere å inkludere så mange som mulig i vitnelistene for å vise at deres samtykke var inkludert. Selv om representasjon og konsultasjon var betinget, og til tider begrenset, var det fortsatt ansett som

⁷³ Reynolds S. (1997). s. 302-319

⁷⁴ Reynolds S. (1997). s. 300-302

viktig for effektiv lovgiving. Herskere i middelalderen kunne ikke effektivt regjere på egen hånd uten bred konsultasjon, samtykke og representasjon.⁷⁵

Geoffrey Barrow har argumentert for at det i Skottland i middelalderen vokste frem et samfunnsfellesskap han har kalt «rikets samfunnsfellesskap» (community of the realm). Han mener dette var et nasjonalt fellesskap av politiske representanter i Skottland som var med på å styre kongedømmet. Dette var ikke et fastsatt fellesskap, men bestod av de mest innflytelsesrike personene i kongedømmet som snakket på vegne av resten av befolkningen, ikke så ulikt riksrådene i Norden i senmiddelalderen. Kjernen av fellesskapet bestod for det meste av jarlene, biskopene og de viktigste baronene og embetsmennene. Dette fellesskapet minner i stor grad om det «regnale fellesskapet» Reynolds argumenterer for at vokste frem i middelalderen. Disse samfunnsfellesskapene fostret en lojalitet og tilhørighet til kongedømmet og skapte en fellesskapsfølelse for kongedømmets innbyggere. Barrow mener at «rikets samfunnsfellesskap» ble spesielt viktig i perioden etter Alexander III's død, hvor et formynderskap av seks voktere ble utpekt av rikets samfunnsfellesskap for å representere resten av Skottland. Disse bestod av to jarler, to biskoper og to baroner. Etter at John Balliol ble valgt til konge og senere avsatt av kong Edvard I av England, utpekte samfunnsfellesskapet nye voktere.⁷⁶

Barrows begrepsbruk har blitt kritisert av blant annet Grant Simpson som påpeker at det fantes to rivaliserende grupper i 1309, som begge snakket på vegne av «rikets samfunnsfellesskap». Simpson mener dermed at begrepet har liten egenverdi. «Rikets Samfunnsfellesskap» ble brukt i flere dokumenter produsert av eliten i Skottland i kongens fravær, men også i perioden Robert Bruce (1306-1329) var konge. Begrepet er relativt vagt og som Barrow selv innrømmer, ble det ikke brukt konsistent, som mange andre begreper i middelalderen. Det hjelper oss likevel med å forstå den representative karakteren til skotsk politikk. Flere dokumenter i perioden er skrevet på vegne av flere navngitte magnater og «*resten av rikets samfunnsfellesskap*». I erklæringen fra Arbroath fra 1320 ble det skrevet at brevet var på vegne av over 39 navngitte magnater og «*the other barons and freeholders and the whole community of the realm of Scotland*».⁷⁷ Uavhengig av hvor konsulterende og representativt disse utsagnene faktisk var, forteller det oss at fellesskapets antatte samtykke var viktig, jamført Reynolds argumentasjon om representativitet i middelalderen diskutert tidligere.⁷⁸

⁷⁵ Reynolds S. (1997). s. 302-319

⁷⁶ Barrow G. W. S. (2003). s. 147-168; Reynolds S. (1997). s. 250-331

⁷⁷ RPS 1320/4/1

⁷⁸ Barrow G. W. S. (2003). s. 147-168; Simpson G. G. (1977). The Declaration of Arbroath Revitalised. *The Scottish Historical Review*, 56:161 Part 1, s. 11-33. s. 29

Michael Penman har argumentert for at Robert Bruce også bygde opp et sterkt nettverk av personlige bånd til geistlige og verdslige eliter som hjalp han å styre landet. Videre har han påpekt at kong Roberts parlamente og forsamlinger ofte ble holdt samtidig med religiøse høytider og festivaler i kirker eller klostre viet til helgenen som ble feiret. På disse arrangementene var det selvsagt også vanlig for medlemmer av lavere stender å delta. Dette gav Robert en utmerket mulighet til å utøve sin autoritet på lokale nivåer og for bønder å bli hørt på en mer direkte måte. Roberts forsamlinger og parlamente ble ofte offentlige begivenheter hvor hele befolkningen lettere kunne diskutere og delta i nasjonale hendelser. Penman mener også at Robert utvidet det direkte styret av kongedømmet til perifere og tidligere selvstyrte områder i Skottland. Dette ble oppnådd ved at kongen eller hans mellommenn var i direkte og ofte vedvarende kontakt med utkantområdenes representanter. Det ble også vedtatt i 1318 at forskrifter vedtatt av kongen og rikets samfunnsfelleskap i parlamentet skulle leses høyt for befolkningen i hele kongedømmet på steder folk pleide å samle seg.⁷⁹ Barrow mener også at Robert utviklet et tett forhold til byene i Skottland, som ofte ble representert i parlamentene. Dette tyder på at bred konsultasjon og representasjon var vanlig i Skottland, i alle fall under Robert I, og at det var viktig med det antatte samtykke til befolkningen. Det er dermed sannsynlig at budskapene i mange dokumenter formulert på Roberts parlamente ble fanget opp av lokalbefolkningen og at Roshwalds argumenter er anvendbare på Skottland i perioden oppgaven tar for seg.⁸⁰

Leidulf Melve har argumentert for at skriftlitteraturen vokste betydelig i middelalderen. I denne perioden forandret skriftkulturen seg slik at det ble vanlig med henvisninger og punktsetting, som bidro til at man kunne lese raskere og være mer kritisk til teksten. Samtidig vokste også skriftkulturen knyttet til administrasjon og politikk. Skrift ble brukt hyppigere til administrative og politiske formål som var knyttet til den økte sentraliseringen og byråkratiseringen fra 1100-tallet og utover. Sentralt i denne utviklingen stod lærde og intellektuelle personer utdannet ved universiteter og ved hoffet. Melve påpeker at geistligheten fortsatt dominerte feltet i utgangspunktet, men at de nye utdanningsmulighetene bidro til at nye kommunikasjonsmønstre i skriftkulturen utviklet seg, samtidig som det oppstod nye tilnærminger til tekster.⁸¹

Melve bruker romerretten for å eksemplifisere utviklingen. Romerretten ble kontekstualisert ved universitetene for å passe inn i samtidens maktpolitiske strukturer. På

⁷⁹ RPS 1318/1

⁸⁰ Penman M. (2010) s. 314-315, 320; Barrow G. W. S. (2013). s. 391-392

⁸¹ Melve L. (2001). *Med ordet som våpen - Tale og skrift i vestleg historie*. Oslo. Det Norske Samlaget. s. 93-106

denne måten kunne Fredrik Barbarossa (1152-1190) sende fire jurister utdannet i Bologna for å argumentere for sin sak i forhandlingsmøtet i Roncaglia i 1158. Dette var en konflikt mellom paven og Fredrik som var knyttet til jurisdiksjonsgrenser. Ved å sende utdannede jurister kunne Fredrik legitimere sin sak ut fra juridisk argumentasjon grunnet i romerretten som bidro til at han kom seirende ut av konflikten. Melve mener dette illustrerer universitetenes rolle som en tredje samfunnsakt ved siden av geistligheten og verdsligheten. Skrift kunne på denne måten være et redskap for konfliktløsning og sivilisering.⁸² Det kan også argumenteres for at det på samme måte kunne brukes i forsvaret av kongedømmets integritet.

Hoffet, som var sentral for middelalderens administrasjon og byråkrati, var også en viktig utdanningsinstitusjon ifølge Melve. Innenfor hoffmiljøets sosiale rom var det også muligheter for utveksling av intellektuelle tradisjoner. Intellektuelle, utdannet ved universitetet og hoffet, kunne med andre ord påvirke realpolitiske og kulturelle hendelser og verdier.⁸³

Robert Bruce hadde selv blitt utdannet ved hoffet til Edvard I av England, hvilket Penman mener bidro til å utvikle Roberts ferdigheter som konge.⁸⁴ Under hans regjeringstid var hoffet omreisende, men det var blant annet et fast kanselli i Arbroath kloster. Følget til Roberts hoff varierte og det var ikke nødvendigvis universitetsutdannede personer tilstede. Allikevel var det utdannede geistlige tilstede ved flere av de større skotske parlamentene og forsamlingene i perioden.⁸⁵ Videre, som vi skal se i kapittel 3 og 4, var universitetsutdannede skotter sentrale i utformingen av kongedømmets litterære forsvar, ikke ulikt Roncaglia-konflikten.

Hastings mener også at de geistlige spilte en sentral rolle når det kom til å spre litterære budskap til de som ikke kunne lese og skrive. Han kritiserer Hobsbawm for å ignorere de geistliges forkynnende rolle i middelalderen. Han har påpekt at de geistlige, og da særlige sogneprestene, bidro til å spre den lokale og nasjonale identiteten. Sogneprestene var de lokale prestene, og de hadde tett kontakt med bøndene og bymennene i sognet sitt. De var samtidig knyttet til de øvrige geistlige, og da særlig biskopen som de var underlagt. Geistlige generelt var knyttet til det øvrige samfunnet på en annen måte enn noen andre i middelalderen. De skulle forkynne til alle samfunnsklasser uavhengig av rang eller rikdom, i tillegg til å undervise i både religion og historie. Hastings mener dermed at deres bidrag til å spre den nasjonale identiteten var uvurderlig.⁸⁶

⁸² Melve L. (2001). s. 95-98

⁸³ Melve L. (2001). s. 98-100

⁸⁴ Penman M. (2014). s. 29-37

⁸⁵ Penman M. (2014). s. 317-324

⁸⁶ Hastings A. (1997). s. 191-197

Reynolds har også undersøkt fellesskap knyttet til sogn i middelalderen, og funnet ut at de ofte var praktiske kommunale inndelinger som kunne brukes til administrative, religiøse og militære formål. Samtidig fostret de ofte sterke lokale fellesskap. I ledelsen for disse fellesskapene var for det meste sognepresten. Etter reformbevegelsen på 1200-tallet ble sogneprestenes utdanning også strengere, og det ble særlig vektlagt at forkynnelsen og sakramentene skulle bidra til å øke kristendomsforståelsen i befolkningen. Sognepresten var i utgangspunktet valgt av fellesskapet i sognet, men etter reformbevegelsen skulle han utpekes av biskopen. I praksis var det allikevel ofte en kandidat som var foreslått av sognet som ble valgt av biskopen. Ifølge Reynolds kunne dette bidra til å forene respekt for autoritet med populær deltakelse. Sognepresten var dermed en representant for både geistlige og verdslige som kunne bidra til å bringe det lokale og nasjonale tettere sammen.⁸⁷

Det kan være nyttig å se nærmere på hva sogneprestene forkynte for å illustrere deres rolle i spredningen av nasjonal identitet slik Hastings ser det. For det første er det viktig å påpeke at forkynnelsen ofte foregikk på folkespråket. Hastings påpeker også at det fantes en modell for nasjoner og nasjonale forskjeller i Bibelen. Den beretter om en verden delt inn i nasjoner og folk skilt av språk, oppførsel, lover og opprinnelse. Han mener selve idealnasjonen er det bibelske Israel. Med et avgrenset område, lover, kulturer og en nasjonal religion, fungerte det som inspirasjonskilde til mange tidlige nasjoner i middelalderen. Videre ble nasjonens religiøse og hellige skjebne spesielt viktig for den nasjonale identiteten i middelalderen. Et annet viktig budskap fra Bibelen var brorskapstanken om at alle kristne var brødre bundet sammen i upersonlige bånd. Erik Opsahl har argumentert for at den kristne brorskapstanken også ble overført til den verdslige sfæren i middelalderen og at ridderen Erik Sæmundson spilte på denne brorskapstanken da han appellerte til vennskaps- og brorskapsfølelsen til allmuen på Agder i 1449. Følelsene Erik Sæmundson appellerte til var basert på en tanke om at nordmennene utgjorde et broderfolk som var knyttet sammen av overordnede interesser og plikter som nordmenn. Det er altså tydelig hvordan Bibelens budskap og sogneprestenes forkynnelser, samt den øvrige geistligheten, kunne bidra til å skape en sterk fellesskapsfølelse på nasjonalt nivå i Europa i denne perioden.⁸⁸

For å se hvordan dette kan anvendes på Skottland i middelalderen kan det være nyttig å se nærmere på Skottlands religiøse struktur og religiøse personers politiske adferd. Skottland hadde i perioden før dronning Margaret (1070-1093) vært preget av en perifer og keltisk

⁸⁷ Ingesman P. (2012). *Kirkens historie*. Bind 1. København. s. 560-576; Reynolds S. (1997). s. 97-100

⁸⁸ Ingesman P. (2012). s. 576; Hastings A. (1997). s. 191-197; Opsahl E. (2012). *Nasjonal identitet i middelalderen?*. *Bohusläns museum rapport 2012*: 47, s. 11-22. s. 17-18

kristendom. Margaret fikk gjennomført en reform av den skotske kirken, og det ble utviklet et riksdekkende sognsystem i Skottland bestående av nesten 1000 forskjellige sogn. Hvert sogn skulle ha hver sin steinkirke, som skulle innvies av biskopen sognet tilhørte. Barrow har argumentert for at disse sognene ofte var ledet av ukvalifiserte og dårlig utdannede prester, men at kirkereformen fra 1216 bidro til å skjerpe dette. Dessuten arbeidet biskopene hardt for å forsikre seg om at sogneprestene var kvalifiserte. Det var 12 bispedømmer i Skottland i middelalderen og blant disse var St. Andrews og Glasgow de største. Biskopene var veldig aktive i egne bispedømmer og administrerte sognene gjennom vedtekter, visitasjoner og andre instruksjoner til de underlagte geistlige. Diakoner, offiserer, klerker og andre geistlige og verdslige ombudsmenn hjalp de forskjellige biskopene med å administrere områdene sine. Biskopene var viktige magnater i kongedømmet og Michael Brown har påpekt at biskopen av St. Andrews var den største landeieren i Skottland etter kongen. Formynderskapet som ble opprettet etter Alexander III's død i 1286 bestod også av to biskoper. Videre var biskopene i Skottland svært politisk aktive i uavhengighetskrigene. Eksempelvis var to av de største motstanderne til Edvard I av England, biskop Lamberton av St. Andrew og biskop Wishart av Glasgow. De geistlige i Skottland var med andre ord aktive i kongedømmets affærer og bidro til å skape et sterkere fellesskap. Det er dermed ikke urimelig å anvende Hastings teori om geistlighetens rolle i spredningen av nasjonale budskap på Skottland i middelalderen.⁸⁹

2.5 NASJONAL IDENTITET I SKOTTLAND I DAG

En skotsk nasjonal identitet har utviklet seg i moderne tid. Det har blitt hevdet at denne identiteten tidligere har vært overskygget av en britisk identitet knyttet til et stort og ærerikt imperium. Murray G. H. Pittock argumenterer for at den økende skotske nasjonale identiteten og suksessen til det skotske nasjonalistpartiet (SNP), er et resultat av at britisk identitet har blitt svakere. Den britiske identiteten var knyttet til et oversjøisk og verdensomspennende imperium som over tid har mistet sin drivkraft, hvilket har ledet til en sterkere skotsk identitet.⁹⁰ Det aller tydeligste tegnet på dette er selvsagt folkeavstemningen som ble holdt i Skottland i 2014, om hvorvidt skottene skulle løsrive seg fra unionen eller ikke. Avstemningen ble holdt på 700-års jubileet til slaget ved Bannockburn i 1314, en viktig historisk hendelse i skotsk historie. Til tross for at flertallet (55,3%) stemte for å fortsette unionen var det en betydelig andel som stemte for løsrivelse (44,7%). Videre finnes det mange andre tegn på en voksende skotsk identitet som

⁸⁹ Barrow G. W. S. (2003). s. 83-85; Brown M. (2004). *The Wars of Scotland 1214-1371*. Edinburgh University Press. s. 114-119

⁹⁰ Pittock G. H. M. (2001). *Scottish nationality*. Palgrave. s. 7-8

er synlig i populærkulturen og forskningslitteraturen. Filmen *Braveheart* fra 1995, som handler om William Wallace, ledet til en forsterkning av skotsk nasjonal identitet, og til adopteringen av filmen som et nasjonalt symbol for blant annet SNP.⁹¹

Antagelig drevet av den oppblomstrende skotske nasjonale identiteten, har mengden forskningslitteratur med fokus på en skotsk nasjon synlig under uavhengighetskrigene økt kraftig de siste årene. Bruce Webster publiserte i 1997, på 700-års jubileet for slaget ved Stirling sin bok om skotsk nasjonal identitet. I 2014 ble det publisert flere skotske historieverk, blant annet *The Origins of Scotland's National Identity* av Tom Dowds og Michael Penmans biografi om Robert Bruce. Konfliktens betydning for en skotsk nasjonal identitet er tydelig og tolkningen av de historiske hendelsene kan ha en direkte påvirkning på bevisstheten til dagens skotske nasjonale identitet.⁹²

Grant Simpson skrev i 2003 at en «nasjonalistisk» tolkning av erklæringen fra Arbroath fra 1320 har blitt fremmet, men at det ikke er konsensus blant akademikere om at dokumentet kan tolkes slik. Han mener det vil være arrogant av historikere å forvente at resten av befolkningen bør godta en slik tolkning av dokumentet. Han peker på at det er mange radikale skotske nasjonalister som til og med har blitt utestengt fra SNP, samt medlemmer av det skotske nasjonalistpartiet, som har hyllet dokumentet som et nasjonalistisk manifest. Selv er han skeptisk til å bruke terminologi som nasjonalisme i middelalderens Skottland og foreslår patriotisme som et alternativ, da han er enig om at det var en «skotskhet» tilstede i perioden.⁹³

Med hensyn til hvordan moderne skotske nasjonale aktører bruker fortidens dokumenter for deres egne nasjonale agenda er det viktig for historikere å komme med reflekterte tolkninger av dokumentene. Særlig viktig i denne sammenhengen er det å ikke tillegge middelalderen moderne forestillinger om nasjoner, nasjonal identitet og nasjonalisme. Samtidig er det nødvendig for historikere som ønsker å diskutere temaet, faktisk å sette seg inn i forskningslitteraturen, fremfor ubegrunnet å stille seg skeptisk til bruken av slike begreper slik Simpson gjør. Smith, for eksempel, mener at det ikke finnes noe reelt skille mellom patriotisme og nasjonalisme.⁹⁴

⁹¹ GOV.UK (2014). *Scottish independence referendum*. Hentet fra: <https://www.gov.uk/government/topical-events/scottish-independence-referendum/about>, sist aksessert 15.05.2016; Cowan E. J. (2003). *Declaring Arbroath*, i Barrow G. W. S. (Red.) *The Declaration of Arbroath: History, Significance, Setting*. (s. 13-31). Edinburgh. Society of Antiquaries of Scotland. s. 21

⁹² Webster B. (1997); Dowds T. J. (2014); Penman M. (2014).

⁹³ Simpson G. G. (2003). *The Declaration of Arbroath - What significance when?*, i Barrow G. W. S. (Red.) *The Declaration of Arbroath: History, Significance, Setting*. (s. 108-115). Edinburgh. Society of Antiquaries of Scotland. s. 110, 114

⁹⁴ Smith A. D. (2000). *The Nation in History - Historiographical Debates about Ethnicity and Nationalism*. Blackwell Publisher Ltd.. s. 81, n. 13

En eventuell skotsk nasjonal identitet i førmoderne tid har sannsynligvis ikke vært like sterk konstant eller utviklet seg lineært fra middelalderen frem til i dag. Styrken og gjennomslagskraften har trolig kommet og gått i perioder. Dette betyr derimot ikke at en eventuell skotsk nasjon og nasjonal identitet under den første uavhengighetskrigen ikke har noen betydning, sammenheng eller påvirkning på skotsk nasjonal identitet i dag. Den utgjør en utrolig viktig del av den symbolske, mytiske og historiske bakgrunnen som er fundamental for moderne skotsk identitet. Hvordan historien blir tolket og fremstilt har stor påvirkning på den moderne nasjonale identiteten. Dette er tydelig i symboler, minnesmerker, museer, bøker, filmer, slagord og mye mer som aktivt blir brukt i dagens Skottland for å ytre og fremme en skotsk nasjonal identitet.

2.6 AVSLUTNING

I dette kapitlet har vi sett hvordan nasjonen kan defineres ut fra Smiths kriterier som hver nasjonalitet oppfyller på sin egen måte. Nasjonen har også blitt beskrevet som et resultat av en historisk prosess som forandrer seg og formes ut fra samtiden og omstendighetene. I de kommende kapitlene vil tre skotske dokumenter studeres for å avdekke eventuelle underliggende nasjonale forestillinger som kan fortelle oss om en skotsk nasjon og nasjonal identitet eksisterte og hvordan disse var formet. Ved å analysere de underliggende forestillingene som er synlige i dokumentene kan vi bedre se hva som formet og preget en eventuell skotsk nasjonal identitet i middelalderen.

3 PROSESSKRIFTET - 1301

3.1 INNLEDNING

I dette kapittelet skal jeg analysere et prosesskrift som ble skrevet av rettslærde skotter ved den pavelige kurien i 1301. Dokumentet er kjent som *Processus* eller *Baldred Bissets pleading* ettersom det er et prosesskriv forfattet av Bisset. En nedskrevet kopi av dokumentet finnes bevart i Walter Bowers Scotichronicon volum VI, men det finnes også tilgjengelige kopier på nettet og i andre bøker. I denne oppgaven har jeg benyttet meg av en kopi tilgjengelig i Tom Dowds' bok fra 2010. Her finnes prosesskriftet både på originalspråket latin og oversatt til engelsk.⁹⁵ Prosesskriftet er et juridisk dokument ment for å argumentere for skottenes sak i konflikten som oppstod etter at paven sendte ut bullen *Scimus fili* til Edvard I av England i 1299.

I kapittelet vil jeg først redegjøre for den historiske konteksten til prosesskriftet. Deretter vil dokumentets forfattere og mottakere bli diskutert sammen med dokumentets formål og sirkulasjon. Til slutt vil jeg tolke de nasjonale underliggende premisene til prosesskriftet jamført oppgavens problemstilling. Her vil jeg prøve å finne ut hva teksten kan avsløre om nasjonale forestillinger som var utbredt hos forfatterne og forventet hos mottakerne.

I forskningslitteraturen har prosesskriftet fått mindre oppmerksomhet enn erklæringen fra Arbroath. Det har ofte blitt sammenlignet med eller blitt ansett som en forløper til denne erklæringen. Tom Dowds har skrevet en kortfattet historie om skotsk identitet som også tar for seg prosesskriftet, men boka vil først og fremst bli brukt for kopien av dokumentet. James Goldstein har tidligere skrevet en historisk kontekst om prosesskriftet, hvilket har blitt brukt for å bedre forstå dokumentets bakgrunn og sirkulasjon. Særlig viktig for dette kapittelet er Sarah Tebbits artikkel om pavelig innflytelse på nasjonale dokumenter i Skottland i perioden. Hun har argumentert for at prosesskriftet var påvirket av romerretten og kanoniske lovprinsipper, og da særlig pave Innocens IVs diskusjoner knyttet til folk og jurisdiksjon. Hennes funn har blitt brukt for å se nærmere på hvordan romerretten og kanonisk lov påvirket samtidens forestillinger

⁹⁵ Dowds T. J. (2010). s. 63-84

om en verden delt inn i ulike folk, og hvordan dette kan ha påvirket skottenes forståelse av en skotsk nasjon og nasjonal identitet.⁹⁶

Prosesskriftet skiller seg fra de andre dokumentene jeg skal gjennomgå ved at det er det eneste som ikke er skrevet på vegne av Robert Bruce I. John Balliol, som var den skotske kongen i 1301, var foreløpig i eksil hos paven. Prosesskriftet ble dermed skrevet på vegne av den skotske eliten. Dokumentet er også juridisk, skrevet av skotske rettslærde og basert på juridiske argumenter og strukturer. Det kan dermed bli særlig interessant for dette kapitlet, å undersøke hvordan jurisdiksjon og lover påvirket forståelsen av nasjoner og nasjonal identitet i middelalderens Skottland. Videre er dokumentet adskillig lengre enn de geistliges erklæring og erklæringen fra Arbroath (se kapittel 4 og 5). Dette har påvirket strukturen i kapitlet ettersom det var vanskelig å opprettholde en oversiktlig argumentasjon som ikke var delt opp mer tematisk. Tolkningen av dokumentet vil derfor først bestå av en drøfting av de juridiske prinsippene som argumentasjonen i prosesskriftet har basert seg på. Jeg vil argumentere for at disse prinsippene fremstiller et kristent verdensbilde av en verden delt inn i ulike folk. Deretter vil jeg se nærmere på hvordan skottene ble definert som et eget folk, og til slutt hvordan skotsk identitet ble fremstilt.

3.2 HISTORISK BAKGRUNN - ET PAVELIG LEN

I 1299 sendte pave Bonifatius VIII en bulle til kongen av England hvor han befalte Edvard I å trekke seg ut av Skottland. Bullen erklærte at Skottland tilhørte paven og at kongedømmet var under romersk jurisdiksjon.⁹⁷ Dette var antagelig en referanse til Cum universi bullen fra 1192, hvor pave Celestin III hadde erklært Skottland for *pavens spesielle datter*. Scimus fili bullen brukte ikke betegnelsen «*pavens spesielle datter*», og Edward Stones hevder at paven ikke presenterte noen troverdige beviser på hvorfor Skottland tilhørte han.⁹⁸ Barrow har påpekt at en skotsk biskop hadde blitt innviet i Anagni, like utenfor Roma, bare én dag før Scimus fili bullen ble utstedt. Han mener derfor det er sannsynlig at skotske agenter påvirket innholdet i bullen.⁹⁹ Hvis vi ser på skottenes eget svar i prosesskriftet fra 1301, henviser de til jurisdiksjonen som pave Celestin, Honorius III og Innocent IV tidligere hadde utøvd over Skottland.¹⁰⁰ Honorius

⁹⁶ Dowds T. J. (2010). s. 63-84; Goldstein J. R. (1991). The Scottish Mission to Boniface VIII in 1301: A Reconsideration of the Context of the Instructiones and Processus. *Scottish Historical Review*. Vol. 70, 189, s. 1-15. s. 1-15; Tebbit S. (2014). s. 44-62

⁹⁷ Stones E. L. G. (1970). s. 162-175; CDS II, 1069

⁹⁸ Stones E. L. G. (1970). s. 163 n. 2

⁹⁹ Barrow G. W. S. (2013). s. 152

¹⁰⁰ Dowds T. J. (2010). s. 66

III hadde til og med bekreftet innholdet i Cum universi bullen i 1218.¹⁰¹ Det er dermed sannsynlig at skottene ønsket å fremheve deres rolle som *pavens spesielle datter*, og at det var denne autoriteten Scimus fili bullen siktet til da den erklærte at Skottland var underlagt Roma.

Scimus fili bullen brukte lang tid på å nå Edvard, som ikke svarte på den før 7. mai 1301. Før Edvard svarte, hadde derimot baronene i England tilsynelatende samlet seg for å besegle et brev til paven. Her informerte de paven om at de ikke ville godta at den engelske kongen underla seg pavelig autoritet i saker angående Skottland. Dette var en pragmatisk løsning for Edvard som hverken ønsket å underlegge seg pavelig autoritet, eller fremstå mistenkelig og lite samarbeidsvillig ovenfor paven.¹⁰²

Etterpå sendte Edvard et eget svar til paven hvor han prøvde å berolige og overbevise paven om at hans krav på Skottland var legitimt. Edvard passet likevel på ikke å anerkjenne pavens autoritet i saken ettersom han hevdet at Skottland tilhørte England. Argumentasjonen hans baserte seg delvis på påståtte skotske underkastelser i 1174, 1251 og 1278. I tillegg dro han frem skotske underkastelser fra 1292, etter at John Balliol hadde blitt kronet, og 1296, etter at de skotske aristokratene ble beseiret ved Dunbar. Edvard fremstilte krigen mot skottene som et opprør han hadde all rett til å slå ned på. Som straff for opprøret hadde han også avsatt John, som hadde overrasket sin kongemakt over Skottland til Edvard. Til slutt legitimerte han sitt krav på Skottland gjennom eldre historie, blant annet ved å hevde at han var etterkommeren til Brutus som en gang hadde hatt herredømme over de britiske øyene.¹⁰³

Paven var tilsynelatende tilfreds med Edwards svar på bullen. Han skal allikevel ha tillatt de skotske legatene ved kurien å se på de engelske brevene for at de bedre kunne argumentere mot dem. Med dette utgangspunktet begynte skottene å utarbeide et svar på Edwards krav på Skottland. Deres svar finnes i to varianter, et kjent som *instruksjonene*, og et kjent som *prosesskriftet*. Det var prosesskriftet som ble levert til paven i 1301. Her argumenterte skottene mot alle argumentene fremstilt av Edvard punkt for punkt, og hevdet at Skottland var et selvstendig kongedømme.¹⁰⁴

3.3 SIRKULASJON OG FORMÅL - EN JURIDISK STRID

Prosesskriftet ble skrevet av erkediakonen av Lothian, William Frere, William av Eaglesham og Baldred Bisset. Det skal ha vært Baldred Bisset som skrev mesteparten av teksten. Han var, som de andre, en høyt utdannet jurist med betydelig kunnskap om romerretten og kanonisk lov.

¹⁰¹ Stones E. L. G. (1970). s. 29; Sommerville R. (1982). s. 143

¹⁰² Barrel A. D. M. (2000). *Medieval Scotland*. Cambridge University Press. s. 110; CDS II, 1188, 1200

¹⁰³ CDS II, 1200; Penman M. (2014). s. 68; Tebbit S. (2014). s. 46; Stones E. L. G. (1970). s. 192-219

¹⁰⁴ CDS II, 1167; Dowds T. J. (2010). s. 63; Goldstein J. R. (1991). s. 1-5

Han skal ha undervist i juss i Bologna, men kan ha befunnet seg i Roma allerede da Scimus fili bullen ble skrevet, noe som tyder på hans innblanding i den. Utdannende skotter spilte med andre ord en aktiv rolle i forsvaret av kongedømmets integritet, som under Roncaglia konflikten diskutert i kapittel 2. Både instruksjonene og prosesskriftet var svar på Edwards svar på Scimus fili bullen ettersom begge referer til utsagn fra brevet hans.¹⁰⁵

I 1301 var John Soules vokter av Skottland. Som forklart i kapittel 2, var dette en representant som skulle styre Skottland i kongens fravær. Soules skal ha sendt et brev på vegne av de skotske magnatene til paven, hvor han forklarte at delegasjonen ledet av Bisset talte på vegne av hele Skottland. Michael Penman hevder også at innholdet i prosesskriftet må ha vært noe som ble diskutert ved flere skotske parlamentære møter fra 1301 og som må ha fortsatt helt til 1302. Det skotske samfunnsfellesskapet var på dette tidspunktet samlet og representerte i stor grad hele Skottland. I lys av Roshwalds argumentasjon diskutert i kapittel 2, er det dermed sannsynlig at de skotske representantene på de parlamentære møtene kunne spre møtenes budskap til resten av den skotske befolkningen. Om argumentasjonen i prosesskriftet var basert på oppfatninger og underliggende premisser for en egen skotsk nasjon og en skotsk nasjonal identitet, må disse ha vært utbredt blant den skotske eliten, og sannsynligvis også i skotske befolkningen i varierende grad.¹⁰⁶

Tebbit har påpekt at tekstens argumentasjon, som er full av referanser til romerretten og kanonisk lov, baserte seg på juridiske prinsipper høyt verdsatt i den pavelige kurien i perioden prosesskriftet ble skrevet. Skottene som stod bak teksten visste derfor hva som ville slå an i kurien, særlig med hensyn til deres tilgang til pavens arkiver og de engelske svarbrevne. Det er derfor sannsynlig at de underliggende premissene dokumentet baserte seg på også var delt av paven, og i utvidet forstand, den intellektuelle eliten i Vest-Europa i 1301.¹⁰⁷

For å kunne tolke prosesskriftets underliggende forestillinger og premisser er det nødvendig å se på formålet til dokumentet. Først og fremst ønsket skottene å motbevise de krav på Skottland som Edvard hadde fremmet i sitt svar til Scimus fili. I forskningslitteraturen er det litt uenighet om målet var å få gjenreist John Balliol som konge av Skottland, eller om de ønsket pavelig megling i konflikten. Det var uansett viktig for skottene å overbevise paven om fortsatt å støtte dem i deres sak, ettersom John Balliol hadde blitt overført fra engelsk til pavelig forvaring etter press fra Filip IV av Frankrike.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Goldstein J. R. (1991). s. 4-5; Barrow G. W. S. (2013). s. 154-155; Tebbit S. (2014). s. 46

¹⁰⁶ Barrow G. W. S. (2013). s. 154; Penman M. (2014). s. 67

¹⁰⁷ Tebbit S. (2014). s. 51-52, 54; Dowds T. J. (2014). s. 63

¹⁰⁸ Goldstein J. R. (1991). s. 11; CDS II, 1072, 1079, 1080

Etter at prosesskriftet var sendt, ble kong John overført til fransk forvaring, som ledet skottene til å håpe at han ville returnere med en fransk hær. Dette antyder at Johns gjenreise i det minste ble ansett som positivt i Skottland. Videre kan det argumenteres at skottene allerede hadde forsøkt prøvd å få til pavelig meglings og at det hadde vist seg utilstrekkelig ettersom Edvard ikke bøyd seg for paven autoritet etter å ha mottatt Scimus fili bullen. John ble også omtalt som konge av Skottland i prosesskriftet og det er lite som tyder på at Baldred Bisset og resten av den skotske delegasjonen ikke støttet Johns rett til tronen. Skottene håpet med andre ord at John ville bli løslatt, og at den pavelige støtten skulle fortsette.¹⁰⁹

Ettersom situasjonen prosesskriftet tok stilling til forandret seg såpass, er det vanskelig å si hvorvidt argumentene i teksten egentlig hadde noen effekt ved den pavelige kurien. John ble overført til fransk forvaring etter at paven mottok prosesskriftet, hvilket tyder på at dokumentet var vellykket, men deretter snudde hellet for skottene. Til tross for tidligere løfter, undertegnet Filip en fredsavtale med Edvard hvor skottene ble ekskludert. Filip vendte seg deretter mot paven som ble overfalt av franske agenter som ledet til at han døde i 1303. Hadde situasjonen utspilt seg annerledes ville kanskje prosesskriftet ha blitt omtalt som et vendepunkt i skotsk uavhengighetshistorie, men slik det endte ledet prosesskriftet bare til en midlertidig oppgang før alt snudde seg mot skottene. Prosesskriftets argumentasjon og underliggende premisser bør allikevel tolkes som effektive og utbredte, siden John ble flyttet til fransk forvaring.¹¹⁰

Goldstein har påpekt at en kopi av prosesskriftet ble overlevert til en engelsk agent fra pave Bonifatius, på samme måten som den skotske delegasjonen hadde fått tilgang til de engelske svarbrevene. Hvorvidt skottene forventet at paven ville gi engelskmennene de skotske svarene er usikkert, men det er trolig at de burde forventet det med tanke på hvordan paven hadde gitt skottene tilgang til de engelske argumentene. Det er uansett sannsynlig at skottene trodde at prosesskriftets argumenter, eller deler av den, ville nå frem til Edvard. Etter å ha mottatt kopien av prosesskriftet, sendte agenten en oppsummering av de skotske argumentene i en rapport til den engelske kongen. Skottene ønsket med andre ord å gjøre det klart for Edvard at de identifiserte seg selv som uavhengige fra England.¹¹¹

¹⁰⁹ Penman M. (2014). s. 69; Goldstein J. R. (1991). s. 11-12; Dowds T. J. (2010). s. 75

¹¹⁰ Duncan A. A. M. (2003). *The Declarations of the Clergy, 1309-10*, i Barrow G. W. S. (Red.) *The Declaration of Arbroath: History, Significance, Setting*. (s. 32 – 49). Edinburgh. Society of Antiquaries of Scotland. s. 33

¹¹¹ Goldstein J.R. (1991). s. 13; E. L. G. (1970). S. 220-235

3.4 TOLKNINGEN AV PROSESSKRIFTETS NASJONALE PREMISER

Strukturen i prosesskriftet er bygget opp slik at skottene først fortalte at de ønsket å forsvare sin sak for paven mot de engelske argumentene som hevdet at Skottland var underlagt England. De forklarte at i Skottland rådet *jus commune*, eller sedvaneretten, den delen av romerretten og kanonisk lov som hadde universell anvendelse. Deretter argumenterte de at den engelske kongen flere ganger hadde prøvd å hevde sin autoritet over Skottland uten suksess. De mente at Skottland var underlagt Roma og ingen andre. De vendte seg deretter til eldre historie for å bevise at Edvard I ikke hadde krav på Skottland som Brutus' etterkommer slik han hadde hevdet i sitt brev til paven. Til slutt forklarte de at Edvard ulovlig hadde angrepet Skottland og at de rettmessig hadde forsvart seg selv.¹¹²

Et kristent verdensbilde

Tebbit har argumentert for at prosesskriftet inneholder mange referanser til sedvaneretten og til pave Innocens IVs diskusjoner. Argumentene til Innocens og referansene til sedvaneretten som ble inkludert i prosesskriftet, var, som vi skal se, rettet mot prinsippet om at forskjellige folk hadde jurisdiksjon over seg selv. Bruken av disse lovbaserte prinsippene i prosesskriftet kan være en nyttig kilde for å forstå nasjonale forestillinger i middelalderen. Som vi så i kapittel 2, har Hastings argumentert for at det kristne verdensbilde var med på å påvirke hvordan mennesker i middelalderen så verden som delt inn i forskjellige folk eller nasjoner. Sedvaneretten var basert på dette kristne verdensbildet, og utgjorde i middelalderen et juridisk prinsipp som tilsa at de forskjellige folkene eller nasjonene skulle ha jurisdiksjon over seg selv.¹¹³

Tebbit mener at skottene refererte til grunnsetningen *par in parem* fra sedvaneretten for å forklare at Edvard I ikke kunne være herre over Skottland. Den hevdet at likestilte personer ikke hadde autoritet over hverandre og dermed hadde for eksempel ikke en konge autoritet over en annen konge, som det stod i prosesskriftet:

*A consulate is not subject to a consulate, a bishopric to a bishopric, a kingdom to a kingdom, nor a king to a king, under the common law.*¹¹⁴

Prinsippet ble også koblet sammen med Innocens IVs utsagn om at det var mot *naturlig lov* at uavhengige menn skulle underlegges fremmede makter.¹¹⁵

Forfatterne av prosesskriftet forklarte hvordan dette prinsippet hadde blitt respektert og opprettholdt tidligere av både paven og kongen av England. Da den engelske kongen en gang

¹¹² Dowds T. J. (2010). s. 63-76; Stones E. L. G. (1970). s. 192-219

¹¹³ Tebbit S. (2014). s. 44-62

¹¹⁴ Dowds T. J. (2010). s. 64

¹¹⁵ Tebbit S. (2014). s. 49; Dowds T. J. (2010). s. 64

hadde bedt paven om ikke å sanksjonere kroningen av Skottlands konge, hadde pave Innocens IV svart at Skottland var et uavhengig kongedømme som Englands konge ikke hadde autoritet over. Videre, da kongen av England hadde anmodet paven om å få tildelt tienden til kirken i Skottland, svarte Innocens at den tilhørte en annen konge så han hadde ingen rett til å gi den til han. Hadde Skottland tilhørt England, hadde paven ikke kunnet nektet han tienden uansett.¹¹⁶ I juridisk forstand hadde altså kongen av England og paven innsett at Skottland var et eget kongedømmet som den engelske kongen ikke hadde autoritet over.

Edvard hadde i svarbrevet til paven hevdet at Skottland hadde underkastet seg England flere ganger.¹¹⁷ Skottene svarte at de aldri hadde gjort noe slikt, men at de hadde beviser på at England hadde anerkjent Skottlands uavhengighet. Dette var en referanse til Birgham-traktaten fra 1290, hvor Skottlands rettigheter ble anerkjent i det planlagte giftermålet mellom Margreta, datter av Eirik II av Norge, og Edvard II, sønnen til Edvard I.¹¹⁸

Kongen av England hadde også prøvd å få Alexander III til å hylle han, og tilkalte han til krig som om Alexander var en vasall. I prosesskriftet sa skottene at Alexander hadde gått med på dette, men han hadde kun hyllet Edvard for hans engelske len. Han hadde også hjulpet den engelske kongen i krig av egen god vilje fordi de var i slekt. Videre forklarte forfatterne av prosesskriftet at Edvard ikke hadde mulighet til å innkalle skotske magnater til å møte opp hos han, han måtte derimot be dem som gjester om han ønsket å se dem. I tråd med sedvaneretten hadde altså Edvard ingen autoritet over det skotske folket ifølge prosesskriftet.¹¹⁹

Hyllesten av len i England var en viktig detalj for skottenes argument, ettersom de var villig til å anerkjenne Edwards autoritet i England så lenge dette ikke betydde anerkjennelse av hans autoritet i Skottland samtidig. Dette innebar forestillinger om at len i England tilhørte den engelske kongen, mens len i Skottland tilhørte den skotske kongen. En forestilling den engelske kongen tydeligvis delte ettersom han tilsynelatende godtok at den skotske kongen nektet å hylle han for land i Skottland. Duncan har påpekt at etter 1270 var det få signifikante landeiende personer på begge sider av grensen, men det var fortsatt en del skotter som holdt mindre eiendommer i England.¹²⁰ Med hensyn til argumentasjonslinjen presentert i prosesskriftet kommer det tydelig frem at de anså det som mulig å eie land på begge sidene av grensen uten å identifisere seg som engelsk. Skotske magnater kunne ikke beordres av Edvard og de trengte ikke å sverge lojalitet til han som magnater av Skottland, men hvis de eide land i England var

¹¹⁶ Dowds T. J. (2010). s. 64-65; Tebbit S. (2014). s. 51; se Stones E. L. G. (1970). s. 58 for Innocens' svar

¹¹⁷ Stones E. L. G. (1970). s. 192-219

¹¹⁸ RPS 1290/7/1; Dowds T. J. (2010). s. 66-67

¹¹⁹ Dowds T. J. (2010). s. 67-68

¹²⁰ Duncan A. A. M. (1970). s. 10

de under hans jurisdiksjon når det kom til disse områdene. Dette viser hvordan det var mulig å identifisere seg som skotsk selv om man skyldte den engelske kongen en hyllest for engelske land. Reynolds mener at kongedømmer var fellesskap knyttet sammen av frivillig underkastelse under kongens autoritet. I denne sammenhengen ser vi at skottene tydelig ikke hadde behov for å underkaste seg eller adlyde Edvard i saker knyttet til Skottland, fordi de ikke identifiserte seg som hans undersåtter i Skottland.¹²¹

Hadde Skottland tilhørt kongen av England hadde også kongedømmet returnert til Edvard etter at kong Alexander III av Skottland døde, ifølge prosesskriftet og sedvanerettens prinsipper:

*For the guardianship of that same kingdom, left vacant by the death of King Alexander aforesaid, did not fall to that same King of England, as was customary with fiefs, but by its own rule. Four or six custodians came into existence, certain men chosen freely by the nobles of that same kingdom.*¹²²

I stedet ble det opprettet et formynderskap i form av voktere som skulle styre Skottland. Deres autoritet ble ikke bestridd av kong Edvard, hvilket antydte at kongedømmene var separate. Autoriteten deres ble derimot undergravd da Edvard klarte å lokke til seg en gruppe skotske aristokrater. Det ble forklart i prosesskriftet at disse aristokratene ikke hadde rett på makt over Skottland ettersom grunnlaget for deres makt stammet fra Edvard. Etterpå ble Skottland, som var svakt og splittet, underkastet engelsk makt gjennom undertrykkelse og terror.¹²³ For skottene var det altså tydelig at hvis kongen døde uten en direkte arving, ville det oppstå et formynderskap i form av voktere som representerte Skottland. Aristokratene som hadde gått over til Edvard hadde heller ingen autoritet i Skottland ifølge prosesskriftet, fordi Edvard ikke hadde myndighet til å delegere makt i Skottland. Sedvanerettens prinsipper om forskjellige folk og deres jurisdiksjon kommer dermed tydelig frem. Siden skottene og engelskmennene var forskjellige hadde de, ifølge prosesskriftet, ingen rett til å hevde sin autoritet over den andre, selv etter kongens død.

Skottene tok også i bruk sedvaneretten for å motbevisse at Edvard hadde krav på Skottland som Brutus' etterkommer. Tebbit har argumentert for at skottene vendte seg til *jus gentium* prinsippet fra sedvaneretten for å vise at kravet var ugyldig.¹²⁴ Dette var loven om folk og nasjoner. I prosesskriftet forklarte de at:

the rules of states and realms were distinguished from the law of nations, and people were frequently transferred into other peoples, and races into races, by reason of various claims of

¹²¹ Reynolds S. (2007). Secular Power and Authority in the Middle Ages, i Pryce H. Watts J. *Power and Identity in the Middle Ages – essays in Memory of Rees Davies*. (s. 11-22). Oxford University Press. s. 12

¹²² Dowds T. J. (2010). s. 68

¹²³ Dowds T. J. (2010). s. 68-69

¹²⁴ Tebbit S. (2014). s. 49

*justifications. In the time of Arthur the kingdom of France was not a kingdom, but as the laws are seen to declare, was of old a sort of shrievalty. By which it is clear that in these possessions which they obtained in antiquity, many changes have occurred through the nature of things, and natural things are not known to remain in the same state.*¹²⁵

Lovene fra sedvaneretten som angikk folk og nasjoner var adskilt fra lovene knyttet stater og riker, hvilket tilsa at skottene ikke var knyttet til Brutus' eldgamle kongedømme. Edvard hadde med andre ord, ingen rett til å styre over det skotske folket fordi Brutus en gang hadde eid et kongedømme på de britiske øyene.

Skottene begrunnet dette med at Brutus' kongedømme hadde blitt delt inn i Loegria, Albany og Cambria etter at Brutus døde. Disse kongedømmene ble senere til England, Skottland og Wales. Skottene hevdet først og fremst at inndelingen impliserte likestilte kongedømmer og at ingen av dem stod over de andre. Dermed hadde han bare hatt krav på Loegria og ikke alle tre, om Edwards krav hadde vært rettmessig. Deretter forklarte de at eierskapet av disse kongedømmene hadde endret seg mange ganger siden Brutus' tid. I kongedømmet som ble Skottland hadde britene og pikterne blitt erstattet av skottene. I England hadde lignende skjedd med sakserne, danene og normannerne. Ifølge sedvanerettens lover knyttet til folk og nasjoner var det derfor for mange brudd siden Brutus' tid, til at Edvard kunne gjøre krav på Brutus' kongedømme. Derfor kunne ikke Edvard som var normanner og konge av England, hevde sin rett på De britiske øyene hverken fra Brutus eller Arthur.¹²⁶

Et annet prinsipp fra jus gentium var det Tebbit kaller *right of recovery*, altså en rett til å gjenerobre etter at en fremmed makt hadde erobret kongedømmet. Hun påpeker blant annet at dette prinsippet var knyttet til tid, og hvis det gikk for lang tid ville det erobrede folket miste denne retten. Prinsippet ble brukt for å motbevise det engelske kravet på Skottland basert på kong Arthurs erobringer.¹²⁷ Etter Arthurs død mente derfor skottene at:

*Scotland returned to its pristine state and to its own freedom, just like the other realms subjugated by him [Arthur]*¹²⁸

Da prosesskriftet kom til historien nærmere samtiden, forklarte de at det var kjent for hele verden at Edvard hadde med makt og terror ulovlig okkupert Skottland. Han hadde tvunget den lovlige valgte kongen John Balliol til å sverge lojalitet til seg og innrømme at han hadde begått forræderi mot den engelske kongen. Skottland hadde dermed tilfalt Edvard som fortsatte å undertrykke det skotske folket. I prosesskriftet ble det tydeliggjort at dette var mot alle lovene i sedvaneretten.¹²⁹

¹²⁵ Dowds T. J. (2010). s. 73

¹²⁶ Dowds T. J. (2010). s. 69-73; Tebbit, S. (2014). s. 49; Stones E. L. G. (1970). s. 195-197

¹²⁷ Tebbit S. (2014). s. 49; Stones E. L. G. (1970). s. 197

¹²⁸ Dowds T. J. (2010). s. 73

¹²⁹ Dowds T. J. (2010). s. 74-75

Edwards handlinger i Skottland ble beskrevet som undertrykkende, og utført med forakt ovenfor loven og pavens autoritet. Selv om paven hadde herredømme over Skottland utrykte Edvard, ifølge prosesskriftet, at: «*if that Roman priest wants to say anything on behalf of the liberty of Scotland, let him come to London*». ¹³⁰ Tebbit hevder at skottene hadde skrevet dette for å sammenligne Edvard med Fredrik II av Det tysk-romerske riket. Sammenligningen var ment for å fremstille Edvard som lite samarbeidsvillig ovenfor paven i Roma. Tebbit mener at prosesskriftet var inspirert av Innocens IVs bulle *Ad apostolicae*, hvor Innocens hadde erklært Fredrik II for avsatt. Konflikten mellom paven og den tysk-romerske keiseren hadde bakgrunn i at Fredrik hadde ignorert pavelig jurisdiksjon, og prøvd å hevde herredømme over pavelige vasaller i Sør-Italia. Bullen refererte til mange grusomheter inkludert fredsforstyrrelse, kjetteri, mened som Fredrik var ansvarlig for. Innocens utviklet derfor en ny forståelse av jurisdiksjon, eiendom og korstogstanken som ble rettet mot Fredrik ettersom han var en større trussel mot kristendommen enn islam i Innocens' øyne. Ved å sammenligne Edvard med Fredrik, prøvde altså skottene å fremstille han som en trussel mot kristendommen. ¹³¹

På grunn av Edwards forakt mot loven og bruk av vold fremfor å ta i bruk en meglende dommer, hadde han, ifølge prosesskriftets forfattere mistet all rett på kongedømmet Skottland. ¹³² Tebbit mener at grunnen til at Innocens diskusjoner ble inkludert i prosesskriftet delvis var fordi Innocens hadde argumentert for at paven var den legitime dommeren i saker som angikk *naturlig lov*, som inkluderte jus gentium prinsippet ifølge Innocens. Dersom et selvstendig folk ble ulovlig angrepet av et annet, hadde dermed paven jurisdiksjon til å bedømme konflikten. Skottene ønsket altså at paven skulle fortsette å presse den engelske kongen, fordi han tilsynelatende hadde ignorert pavens autoritet. ¹³³

Skottene mente også at Edvard hadde prøvd å fremstille konflikten på feil grunnlag. Han hadde i sitt svarbrev til paven omtalt skottene som opprørere han hadde kommet for å straffe: «*John, and our subjects, the people of Scotland (...) and proceeded against them as notoriously contumacious traitors*». ¹³⁴ Hvis skottene bare var opprørere mot den engelske kongen ville de ikke kunne argumentert for egen jurisdiksjon med hensyn til sedvaneretten. Skottene forklarte derfor: *We are not 'his', unless we may be said to be 'his' enemies*. ¹³⁵ Det var derfor legitimt for skottene å kjempe mot Edvard fordi de ikke gjorde opprør, men forsvarte hva som var deres.

¹³⁰ Dowds T. J. (2010). s. 69

¹³¹ Tebbit S. (2014). s. 47-50, 60

¹³² Tebbit S. (2014). s. 48; Dowds T. J. (2010). s. 69

¹³³ Tebbit S. (2014). s. 52

¹³⁴ Stones E. L. G. (1970). s. 215

¹³⁵ Dowds T. J. (2010). s. 75

Utsagnet gjør det også tydelig at skottene ikke identifiserte seg som Edwards undersåtter, til tross for at mange av dem hadde måttet sverge troskap til ham.

Det skotske folket i prosesskriftet

Sedvaneretten og den kristne inndelingen av verden inn i forskjellige folk som hadde jurisdiksjon over seg selv ble på denne måten aktivt brukt av skottene. Det har gitt oss et verdifullt innblikk inn i middelalderens underliggende forestillinger om forskjellige folk og nasjoner. For å kunne støtte seg til sedvaneretten måtte skottene overbevise paven om at de var et eget folk. Tebbit mener at skottene hevdet for første gang at de utgjorde en egen etnisitet i prosesskriftet, hvilket inkluderte hele den skotske befolkningen. Prosesskriftet var dermed en formulering av en egen skotsk nasjonalitet som hadde utviklet seg fra den skotske etnisiteten ifølge Tebbit. Den etniske skotske nasjonen som prosesskriftet tilsynelatende fremmet gjorde det mulig for skottene å kunne kreve egen jurisdiksjon i tråd med Innocens' argumentasjon.¹³⁶

Tebbits definisjon av etnisitet i perioden er basert på prosesskriftets måte å beskrive skottene som annerledes: gjennom blod, språk, lov og skikker var skottene en egen etnisitet, helt forskjellig fra engelskmennene.¹³⁷ Denne definisjonen av etnisitet minner en del om mange moderne bruksmåter av begrepet hvor biologisk slektskap er vektlagt, som diskutert i kapittel 2. Dette kan være litt problematisk med hensyn til Skottlands etniske mangfoldighet på 1300-tallet. Skottland bestod i denne perioden av flere etniske grupper. Det er derfor usikkert om en påstand om at hele den skotske befolkningen delte en skotsk etnisitet, som definert ovenfor, ville hatt medhold i Skottland eller utlandet.

Reynolds argumenterer mot nettopp denne holdningen til middelalderens forhold mellom etnisitet og nasjonalitet. Det forestilte slektskapet til en befolkning var knyttet sammen av en felles lojalitet til kongedømmet eller den politiske og territoriale enheten fremfor til et etnisk slektskap. Et folk var et folk fordi de var lojale mot den samme kongen, fulgte de samme lovene og skikkene og ikke fordi de utgjorde en egen etnisitet mener hun.¹³⁸ Det var ikke nødvendigvis tilfellet for alle kongedømmer og nasjoner i middelalderen, men som jeg skal argumentere for, i Skottland.

Det har vært nyttig for oppgaven å se på Tebbits sammenligning av konflikten med Ad-Apostolicae konflikten, og måten skottene argumenterte for egen jurisdiksjon fordi de utgjorde et eget folk. Hennes påstand om at skottene var et eget folk fordi de mente de delte samme etnisitet er derimot problematisk. Det skottene hevdet i prosesskriftet var ikke at det eksisterte

¹³⁶ Tebbit S. (2014). s. 50-62

¹³⁷ Tebbit S. (2014). s. 50

¹³⁸ Reynolds S. (2005). s. 56-60

en skotsk etnisitet som alle Skottlands innbyggere var en del av, men at skottene utgjorde et folk ut fra middelalderens «standard» forklart ovenfor ved hjelp av Reynolds argumentasjon.

Robert Davies har påpekt at på De britiske øyer på 1000-tallet var det sterkere etniske skillelinjer enn på 1300-tallet. Dette var også synlig i samtidsliteraturen som beskrev de forskjellige folkeslagene. Det ble fortalt av den engelske munken Bede (673-735) at det fantes piktere, irer (skotter), briter, og engelskmenn. Han mente disse folkeslagene var etnisk forskjellige og separert av språk, lov, blod og tradisjoner. Det var også sterke stereotyper som kunne karakterisere de forskjellige folkeslagene. Folk ble på denne måten i større grad definert ut fra etniske kriterier.¹³⁹

Ifølge Davies snudde denne trenden seg mot 1300-tallet i England og Skottland, hvor de regnale lojalitetene fikk større medhold jamført Reynolds teori.¹⁴⁰ Dette betydde ikke nødvendigvis at etniske forskjeller forsvant eller ikke ble lagt merke til lenger. Etnisk mangfoldighet kan til og med sies å ha blitt større siden 1000-tallet på grunn av flamske, normanniske og skandinaviske bosettere. Etniske forskjeller i moderne historieskriving har ifølge Matthew Hammond ledet til en feiltolkning av skotsk historie. Særlig når det kommer til et dualistisk syn mellom keltere og normannere i Skottland. Det har vært en tendens i historieskrivingen til å fremstille Canmore-dynastiet (1070-1286) som en forenende faktor mellom keltiske og normanniske kulturer i med tanke på lover og tradisjoner i kongedømmet. Dermed skapes det et skille på 1100-tallet hvor Skottland går fra å være et etnisk keltisk kongedømme til å være et europeisk føydalt kongedømme. Skillet skaper et fokus på etniske forskjeller mellom de opprinnelige kelterne og de nyankomne normannerne som ikke nødvendigvis ble vektlagt i samtiden. For å illustrere det historiografiske problemet påpeker Hammond at historikere med denne tendensen har brukt «keltisk konservatisme» til å forklare opprørene til for eksempel Donald Ban. Et opprør som kanskje bedre kan forklares av indre maktkamper etter en monarks død. Det var ikke snakk om et etnisk drevet opprør mot normannisering av kongedømmet.¹⁴¹

Ved å bruke etnisk terminologi som er såpass ladet av moderne oppfatninger, hevder Hammond at det forvirrer fremfor å klargjøre situasjonen.¹⁴² En bedre fremgangsmåte vil derfor være å se på den politiske situasjonen i Skottland fra begynnelsen av det etnisk skotske kongedømmet, til kongedømmet som stod igjen ved Alexander III's død i 1286. I en periode på

¹³⁹ Davies R. R. (1994). s. 7-18

¹⁴⁰ Davies R. R. (1994). s. 16-18

¹⁴¹ Hammond M. H. (2006). Ethnicity and the Writing of Medieval Scottish History. *Scottish historical review*. Vol. 85, 219, s. 1-27. s. 21-27

¹⁴² Hammond M. H. (2006). s. 25

over hundrevis av år ble pikterne i øst, britene i Strathclyde, anglene i Lothian, de keltiske og skandinaviske områdene i nord-vest og de normanniske innvandrerne inkludert i kongedømmet, men det fortsatte å hete Skottland. Identifisering med kongedømmet var allikevel en langtekkelig prosess. Til å begynne med var det dermed mulig for kongedømmets nyeste medlemmer å identifisere seg som briter, skandinaver, normannere og lignende fremfor som skotter.

Det sterke og ekspanderende skotske kongedømmet, som kulminerte under Alexander III, hadde tydeligere definerte territorier, institusjoner, lover og tradisjoner. I dette kongedømmet ble det gradvis mulig for befolkningen å identifisere seg som skotter uten opprinnelig å være etnisk skotske i den snevre opprinnelige betydningen.¹⁴³ Dette var en identitet som trolig bare ble forsterket av den ytre trusselen fra England, jamført Hastings teori om nasjonalisme i praksis. Med andre ord kunne en ikke-etnisk skotsk identitet bli spesielt sterk etter at alle medlemmene av kongedømmet Skottland ble rammet av Edvard Is hammer.¹⁴⁴

Dauvit Broun har forklart tydelig i sin analyse av erklæringen fra Arbroath (se kapittel 5), at det ikke fantes noen oppfatning i middelalderen om at forskjellige etnisiteter skulle ha sin egen nasjon. Det er en moderne oppfatning som ikke hadde gjenklang i middelalderen. I Brouns oppfatning er det også slik at opprinnelsesmyten til et kongedømme spilte en stor rolle i opprettelsen av en nasjonal identitet knyttet til kongedømmet.¹⁴⁵

For å bedre forklare dette kan vi ta en titt på paragrafen i prosesskriftet som skal forklare skottenes historie, og som Tebbit hevder betydde at skottene var en egen etnisitet som inkluderte hele Skottland.¹⁴⁶ Paragrafen det er snakk om forteller at Scota, faraoens datter, seilte fra Egypt og mellomlandet i Irland før hun kom til Skottland. Ved sin ankomst i Skottland beseiret hun pikterne og vant kongedømmet for seg selv: «*Whence it follows; All of Scotland is named after the woman Scota!*» og «*These Scots to this very day are known to possess the name and place*».¹⁴⁷

Disse utsagnene sier ingenting om etnisiteter i det hele tatt. Den bekrefter derimot Reynolds og Brouns argumenter om lojalitet til kongedømmet og viktigheten av opprinnelsesmyter. Etter å ha vunnet kongedømmet ble alle i territoriet navngitt skotter etter Scota. Hun hadde med seg kongenes trone og hun navnga kongedømmet og folket i det. Dette

¹⁴³ Webster B. (1997). s. 21-49

¹⁴⁴ Broun D. (1998). s. 9; Hastings A (1997). s. 4, se kapittel 2; Watson F. (2005). s. 2, note 2 - Edvard I har blitt referert til som *the hammer of scots* i en inskripsjon på hans gravkammer i Westminster

¹⁴⁵ Broun D. (2003). s. 7-8, se kapittel 2 og 5

¹⁴⁶ Tebbit S. (2014). s. 50

¹⁴⁷ Tebbit S. (2014). s. 50; Dowds T. J. (2010). s. 72, *kongenes trone* er en referanse til kongenes stein som ble plyndret av Edvard I i 1296.

utsagnet avslører tydelige forestillinger om at skotsk identitet var knyttet til tilhørighet til kongedømmet. I sitatet over kommer det også tydelig frem et skotsk ønske om å gi det skotske navnet økt symbolsk mening.

Skottene forklarte også hvordan tidligere konger og folk hadde regjert i kongedømmet som ble Skottland, men at dette hadde skiftet eierskap flere ganger ut fra prinsippene til jus gentium. Brutus, Albanactus, Brennius og Arthur hadde tidligere vært konger i kongedømmet, og før skottene, hadde britene og pikterne bodd der. Etter at Scota kom hadde derimot kongedømmet blitt underlagt henne og kongedømmet hadde fått navnet Skottland.¹⁴⁸

Denne fortellingen henger godt sammen med formuleringene i prosesskriftet. Skottene blir stadig omtalt som innbyggerne i Skottland, de som følger den skotske kongen. Innbyggerne ble ofte representert av magnatene, prelatene eller andre adelige i kongedømmet, men oftest av kongen av Skottland. Skotsk identifisering blir på denne måten sidestilt med medlemskap i kongedømmet.¹⁴⁹

Identiteten til skottene i 1301 var ifølge prosesskriftet direkte koblet til eksistensen av kongedømmet Skottland. Om kongedømmet ble erobret og skottene ikke klarte å vinne det tilbake i tide slik de hadde rett til ifølge prosesskriftets prinsipper, så ville skottene slutte å eksistere.¹⁵⁰ I prosesskriftet forteller skottene hvordan Edvard I prøvde å utslette blodet, rasen og navnet til skottene for godt:

*Nor did he come for our correction, but for our final and complete disorder, and for the perpetual extinction of all the blood, race and the name of the Scots.*¹⁵¹

Det er åpenbart at her mente skottene at Edvard prøvde å skaffe seg herredømme over Skottland, kanskje til og med å gjøre det til en del av England. Det er derimot ingenting som tyder på at de trodde Edvard prøvde å begå et folkemord på skottene. Det skottene mente med at Edvard prøvde å utrydde alt skotsk var dermed at han prøvde å fjerne eksistensen av et skotsk kongedømme og muligheten til å kunne identifisere seg med det.

Denne argumentasjonslinjen er også i tråd med Reynolds forståelse av identiteten til den territorielle eller politiske enheten, altså kongedømmet. Om en konge skaffet seg kontroll over et område, ville etter hvert lovene og tradisjonene til fyrsten spre seg til de erobrede og slik også en identifisering med den nye enheten.¹⁵² Dette kan sies å ha vært tilfellet med pikterne som egentlig aldri ble utryddet fra Skottland, men som gradvis ble integrert i det skotske kongedømmet.

¹⁴⁸ Dowds T. J. (2010). s. 72-73

¹⁴⁹ Dowds T. J. (2010). s. 63-76

¹⁵⁰ Tebbit S. (2014). s. 49-50

¹⁵¹ Dowds T. J. (2010). s. 75

¹⁵² Reynolds S. (2005). s. 56-60

Broun har funnet ut av at beretningen om den piktisk utryddelsen, som det ble fortalt om både i prosesskriftet og i erklæringen fra Arbroath, var nye oppfinnelser og ellers ikke i tråd med skotsk historieforståelse i samtiden. Andre historiske fremstillinger av pikterne fra samtiden hadde skrevet at skottene og pikterne levde side om side. Pikterne hadde ofte kommet til Skottland før skottene, og de hadde ofte drevet ut britene.¹⁵³ Dette reiser spørsmålet om hvordan skottene, som skrev prosesskriftet, kunne tillate seg å skrive om pikternes utryddelse hvis dette var en historie stikk i strid med samtidens historieforståelse av skottenes og pikternes forhold. Skottenes nærvær ved kurien var betydelig, paven var en erfaren politisk person omringet av noen av middelalderens mest utdannede rådgivere. Å komme med påstander om at skottene hadde utryddet pikterne ville neppe vært til fordel for den skotske saken.

Med hensyn til argumentene ovenfor om skotsk identitet knyttet til kongedømmet virker det mer sannsynlig at skottene anså pikterne som beseiret og derfor «skottifisert» på lik linje med alle de andre innbyggerne i kongedømmet Skottland. Pikterne som ble styrtet, ifølge prosesskriftet, ble ikke utryddet, men omgjort til skotter. Identiteten, kongedømmet, lovene og tradisjonene endret derfor eierskap til kongedømmet Skottland under de nye skotske kongene.

Det som faktisk skjedde mellom det piktiske og skotske kongedømmet var en forening av de to kongedømmene for å motstå ytre press. Pikterne ble sakte integrert i kongedømmet og forsvant fra historien.¹⁵⁴ Broun har også påpekt at tidligere skotter kan ha ønsket å fremheve Alexander IIs rolle som en konge av flere kongeriker, eller konge over områdene utenfor det som var det tradisjonelle kjerneområdet til de etniske skottene. Altså konge av et «Stor-Skottland» som Broun kaller det. Et kongedømme som ville inkludert områdene til de piktiske kongene. Det faktum at områdene utenfor det skotske kjerneområdet ble referert til som Skottland, og at elitene i hele kongedømmet identifiserte seg som skotter i 1301, tyder på hvor sterk identifiseringen til kongedømmet hadde blitt. Særlig på grunn av at i 1216 var det bare noen få som identifiserte hele kongedømmet med Skottland ifølge Broun.¹⁵⁵

Dette var den nye identiteten skottene argumenterte for i prosesskriftet, dette var det nye folket som styrte Skottland. Identiteten var ikke etnisk, for de visste at det fantes forskjellige etnisiteter i kongedømmet, slik som Tebbit definerer dem. Det var derfor ikke etnisitet som skapte den overordnede og samlende felles identiteten. Selvsagt kunne de identifisere seg som skotter, normannere eller keltere, men det var den skotske identiteten til kongedømmet som

¹⁵³ Broun D. (2002). s. 12-23

¹⁵⁴ Webster B. (1997). s.3, 14

¹⁵⁵ Broun D. (2002). s. 23; Broun D. (1998). s. 4-16

gjorde dem til ett folk. Det var også denne identiteten skottene mente at ga dem rett på egen jurisdiksjon ifølge Innocens' argumenter.

Identiteten til skottene i prosesskriftet

Utenom den sentrale identiteten knyttet til kongedømmet, fremstår Skottland i teksten som et samfunn bundet sammen av tradisjoner og skikker som kunne være grunnlag for skotsk identitet. Det hevdes blant annet at skottene rådslo med sine eldre da de skulle planlegge et svar til de engelske brevene.

*We have consulted our elders about these matters, as one should, by whose advice we shall reply, putting forth well known truths on our part.*¹⁵⁶

Hvorvidt de faktisk gjorde noe slikt er usikkert, men forestillingen om at fellesskapets eldre medlemmer kunne tilby informasjon som ville være nødvendig i forsvaret av kongedømmets integritet er vesentlig. Det tilsier at kongedømmets tradisjoner og minner ble formidlet nedover på tvers av generasjoner og at dette var viktig for deres identitet. Slik ble skottene knyttet sammen i en kultur som bandt dem sammen som medlemmer av kongedømmet.

Edvard hadde også begrunnet sin autoritet over Skottland ved å referere til et mirakel utført av St. John av Beverly, som tilsynelatende beviste at skottene var engelske undersåtter.¹⁵⁷ Dette anså den skotske delegasjonen som et ugyldig argument. Først og fremst fordi slike mirakler like godt kunne være djevelens verk, og var dermed ugyldige i en juridisk situasjon. Enda viktigere er det at skottene mente at det var ugyldig, fordi det ikke var noen tradisjoner om dette mirakelet i Skottland, og heller ikke noe snakk om det blant allmuen slik Edvard hadde hevdet.¹⁵⁸ Dette tyder på at slike tradisjoner og forestillinger som ble delt av befolkningen kunne ha symbolsk verdi for legitimiteten til herskeren og identiteten til skottene. I Skottland eksisterte det tradisjoner for slike forestillinger som den skotske befolkningen delte, og som var med på å binde dem sammen i et felles bånd til kongedømmet. En slik tradisjon som var utbredt i Skottland var tanken om at kongen skulle krones på kongens stein, som prosesskriftet hevdet hadde blitt tatt med til Skottland av *Scota*.¹⁵⁹

Enda et viktig grep i prosesskriftet som Broun har påpekt, er at skottene fremstilte Skottland som skottenes forutbestemte hjemland, en ny innovasjon i prosesskriftet i forhold til tidligere skotsk historie. Irland blir i prosesskriftet bare nevnt som et stoppested. Dette bidro blant annet til å skape et sterkere bånd mellom territoriet og det skotske folket.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Dowds T. J. (2010). s. 64

¹⁵⁷ Stones E. L. G. (1970). s. 199

¹⁵⁸ Dowds T. J. (2010). s. 74

¹⁵⁹ Webster B. (1997). s. 45-47; Dowds T. J. (2010). s. 72

¹⁶⁰ Broun (2002). s. 12-23

Særlig viktig for den skotske identiteten, slik det fremstilles i prosesskriftet, var kristendommen. Skottene ønsket som sagt å fremstille Skottland som et pavelig len slik Bonifatius hadde hintet til i Scimus Fili bullen.¹⁶¹ Hvilket betydde at over den skotske kongen stod kun paven, og ingen andre kunne derfor stille seg i mellom. Den mest åpenbare grunnen til denne argumentasjonen skyldtes selvsagt Edvard Is forsøk på å underlegge seg den skotske kongen. Her har Tebbit påpekt at skottene dro paralleller til Ad-apostolicae konflikten for å sammenligne Edwards angrep på Skottland med Fredrik IIs angrep på de pavelige lenene i Sør-Italia. Edvard angrep dermed ikke bare et pavelig len, men utgjorde en trussel mot kristendommen på lik linje med Fredrik.¹⁶²

Skottene brukte sin kirkelige beskyttelse som forsvar mot England, ettersom:

*direct rule of the kingdom of Scotland belongs to the Roman Church, therefore it is not the King of England's, as the same degree of rule cannot, just as ownership cannot, belong to two people at one and the same time.*¹⁶³

Archibald Duncan har også hevdet at skotsk frihet betydde pavelig overherredømme for skottene i 1301.¹⁶⁴ Det var også noe skottene selv argumenterte for med historiske beviser. De fortalte blant annet at en skotsk adelig dame hadde appellert en sak til en pavelig domstol som til en overordnet herre, uten at den engelske kongen hadde protestert.¹⁶⁵

Denne argumentasjonen kan til dels virke motstridende med ønsket om å fremstille skottene som et eget folk, som ifølge Innocens IVs diskusjoner hadde rett på egen jurisdiksjon. Kirkelig overherredømme over det skotske kongedømmet kan for noen også virke som en bekreftelse på den over-nasjonale rollen til kirken i før-moderne tid. En moderne oppfatning er jo at det ikke var mulig for folk å utvikle en nasjonal bevissthet hvis de var knyttet til lokale jordbrukssamfunn og den universelle kirke.¹⁶⁶ Allikevel fremstilles skotsk identitet i prosesskriftet som forsterket av skottenes forhold til kristendommen og kirken, og ikke redusert.

Skotsk identitet var ubestridelig knyttet til kristendommen. I prosesskriftet står det at paven «*suffering with paternal feeling for the kingdom*» hadde prøvd å hjelpe skottene.¹⁶⁷ Og da saken hadde gått videre hadde paven gått ekstra langt for å assistere deres juridiske sak: «*[paven] being unwilling that any such matter concering us should be concealed*» og «*by your special command, and through your personal secretary, you arranged that*».¹⁶⁸ Det er tydelig

¹⁶¹ Stones E. L. G. (1970). s. 163-175

¹⁶² Tebbit S. (2014). s. 48

¹⁶³ Dowds T. J. (2010). s. 65

¹⁶⁴ Duncan A. A. M. (2003). s. 42

¹⁶⁵ Dowds T. J. (2010). s. 66

¹⁶⁶ Davies R. R. (1994). s. 3

¹⁶⁷ Dowds T. J. (2010). s. 63

¹⁶⁸ Dowds T. J. (2010). s. 63

at skottene så på sitt forhold til paven som spesielt, eller ønsket å fremstille det som spesielt. De ønsket å demonstrere at Skottland ikke bare var et hvilket som helst len i nord, men *pavens spesielle datter*. En betegnelse skottene sannsynligvis ønsket å fremheve ovenfor paven med hensyn til deres egen identitet som hengivne skotter, men også med tanke på deres frihet under pavelig herredømme som nevnt over.¹⁶⁹

Skottene hadde ifølge prosesskriftet konvertert til kristendommen for lenge siden, og da fire hundre år før den engelske «rasen». Dette var de stolte av, men også noe som frigjorde dem fra eventuelle underkastelser til England før konverteringen. Siden de troende foraktet hedningene, vokste det opp et naturlig hat mellom skottene og engelskmennene, ifølge prosesskriftet. Skottene fremstilles på denne måten som hengivne kristne som gledelig tok opp korstogstanken mot de tidligere hedenske engelskmennene, samtidig som deres uvilje til å underkaste seg England fremstilles som et verdig forsvar av kristendommen.¹⁷⁰

Videre fra den dag hadde de også anerkjent den romerske kirken som deres overherre. Skottene hadde dermed, som spesielt gode kristne anerkjent pavens autoritet frivillig. Skottene var i deres egne og pavens øyne, i alle fall ifølge prosesskriftet, spesielle kristne som var gudfryktige og respekterte Guds stedfortreder. Dette henger selvsagt også sammen med ønsket om å sammenligne Edvard I med Fredrik II, som var en trussel mot kristendommen og som motarbeidet paven. Med hensyn til fremstillingen av Edvar som en trussel, fremstilles skottenes underkastelse til paven som en anti-engelsk demonstrasjon. Skottene kunne ikke være engelske, fordi engelskmennene hadde vært hedninger som nå motarbeidet paven og som skottene hadde kjempet mot i hundrevis av år. Skotsk identitet blir derfor på ingen måte redusert av kirkelig overherredømme, men forsterket ved at de fremstår som et folk som var Guds spesielle tjenere.¹⁷¹

I avslutningen til prosesskriftet bekreftes rollen som kirkens tjenere: «*your devoted Scots may be fit peacefully to serve, in their accustomed manner, God, you, and the Roman Church*».¹⁷² Til tross for at kristendommen var noe de aller fleste i Europa hadde til felles, presenterte den for skottene et dominerende karaktertrekk for deres identitet i tråd med Hastings teori om kristendommens påvirkning på identitet.¹⁷³

¹⁶⁹ Webster B. (1997). s. 69; Sommerville R. (1982). s. 142-144; Penman M. (2014). s. 61

¹⁷⁰ Dowds T. J. (2010). s. 65

¹⁷¹ Dowds T. J. (2010). s. 65; Tebbit S. (2014). s. 47

¹⁷² Dowds T. J. (2010). s. 76

¹⁷³ Dowds T. J. (2010). s. 65-66; Hastings A. (1997). s. 4, se kapittel 2

3.5 AVSLUTNING

I 1301 var Skottland uten konge, og stod ovenfor et massivt press fra en overlegen fremmed makt. Etter å ha appellert til paven, ble skottene, gjennom Scimus fili bullen, presentert med en mulighet til å forsvare sin rett ovenfor en internasjonal autoritet. I prosesskriftet bestemte de seg for å bygge opp argumentasjonen sin basert på romerretten, kanonisk lov og juridiske prinsipper, som de visste var verdsatt i den pavelige kurien. Ved å gjøre dette argumenterte den skotske delegasjonen på vegne av Skottland, for at skottene var et eget folk med egen jurisdiksjon, som den engelske kongen ikke hadde autoritet over. Dette var et folk knyttet til kongedømmet Skottland som ifølge prosesskriftet hadde blitt etablert i Skottland etter at Scota hadde slått seg ned der. Dette skotske kongedømmet var fritt og uavhengig og hadde aldri vært underlagt England utenom i nyere tid, hvor Edvard gjennom vold og terror hadde tvunget skottene i kne. Hans handlinger var ulovlige, foraktelige og ukristelige. De mente hadde angrepet pavens len. Videre argumenterte skottene, som hengivne kristne, at de hadde tatt opp kampen mot denne trusselen mot kristendommen, og de bønnfalte paven om ikke å la seg lure av engelske løgner.

I denne lange beretningen kommer det tydelig frem et kristent verdensbilde. Det var en verden delt inn i ulike folk, som hadde de rett på egen jurisdiksjon ifølge sedvaneretten. Dette var en utbredt forestilling og en skottene brukte til å legitimere sin selvstendighet. Ut fra skottenes argumenter har det vært mulig å skimte en egen skotsk identitet. Det har blitt argumentert for at dette var en identitet basert på lojaliteten til kongedømmet og ikke grunnet i etnisitet i moderne forstand. Det har også kommet tydelig frem at dette var en skotsk identitet som ekspanderte fra sin tidlige etniske kjerne til det mer omfattende «Stor-Skottland» som konsoliderte både kongedømmets rammer og den skotske identiteten. Etter at Edvard I angrep Skottland, ble den skotske identiteten for alvor hugget inn i stein og det er denne som kommer så tydelig frem i prosesskriftet. Her fremstilles skottene som samlet av tradisjoner, lover og historie. De var ifølge prosesskriftet hengivne kristne bundet sammen av deres kristne tro, knyttet til kongedømmet og uavhengige fra England.

4 DE GEISTLIGES ERKLÆRING - 1309

4.1 INNLEDNING

I dette kapitlet skal jeg analysere et dokument som ble skrevet under et parlament i St. Andrews i 1309. I forskningslitteraturen er dokumentet kjent som de geistliges erklæring ettersom det er en uttalelse på vegne av Skottlands geistlige. Dokumentet er tilgjengelig på den skotske digitale databasen RPS, både på engelsk og latin.¹⁷⁴

Jeg vil først redegjøre kort for den historiske konteksten erklæringen ble skrevet i. Deretter vil jeg diskutere hvem som skrev erklæringen, hvorfor den ble skrevet og hvem dokumentet var rettet mot. Til slutt vil jeg analysere dokumentets eventuelle underliggende nasjonale forestillinger. Som i de andre kapitlene vil jeg basere tolkningen av teksten på hva teksten kan avsløre av nasjonale forestillinger som var utbredt hos forfatterne og forventet av mottakerne. Særlig interessant er forestillinger om en eventuell skotsk nasjon og hvordan mennesker identifiserte seg med denne. Mitt utgangspunkt er at påstandene i teksten ikke nødvendigvis trenger å være sanne, men at de baserte seg på forestillinger som reflekterte eksisterende forestillinger, identiteter og forventninger til de som skrev erklæringen og de som fikk med seg innholdet.

Erklæringen har fått mye mindre oppmerksomhet enn erklæringen fra Arbroath fra 1320 i forskningsmiljøet. Den mest omfattende analysen av dokumentet ble gjort av Archibald Duncan i 2003, hvor han undersøkte hvem erklæringen var rettet mot og hva slags formål den hadde. Han kom frem til at erklæringen sannsynligvis var diplomatisk propaganda til paven. Robert I prøvde altså å legitimere sin plass på den skotske tronen ovenfor en internasjonal makt.¹⁷⁵ Mange andre historikere har diskutert erklæringen, men da ofte som en del av et større skotsk historieverk uten at de har diskutert eventuelle underliggende nasjonale premisser i erklæringen. Det har også vært en del referanser til erklæringen av historikere som har sammenlignet den med erklæringen fra Arbroath fra 1320.

Erklæringen skiller seg fra erklæringen fra Arbroath og prosesskriftet med hensyn til den historiske konteksten. Den ble skrevet i en tid da Skottland var delt mellom engelsk herredømme og skotsk herredømme under Robert I. Det var heller ikke slik at Robert hadde

¹⁷⁴ RPS 1309/2

¹⁷⁵ Duncan A. A. M. (2003), s. 32-49

alle skottene samlet bak seg. Det var i 1309 mer usikkert, enn i 1301 og 1320 hvem som var Skottlands rettmessige konge. I 1301 ble fortsatt John Balliol ansett som konge av skottene til tross for at han var i eksil. I 1320 hadde Robert I fått kontroll over hele Skottland, og den indre rivaliseringen var nesten borte. Situasjonen erklæringen ble skrevet i var dermed annerledes enn de andre. Dette kan forhåpentligvis gi oss interessant informasjon om hvilken rolle splittelsen i folket og kongens legitimitet spilte med tanke på spørsmålet om nasjoner og nasjonal identitet i middelalderens Skottland. Ikke minst med tanke på hvordan den skotske identiteten ble knyttet til det skotske kongedømmet i prosesskriftet.

4.2 HISTORISK BAKGRUNN - PARLAMENTET I ST. ANDREWS

Mellom 16. og 20. mars 1309 ble det holdt et parlament i St. Andrews for skottene som var lojale til Robert I. Dette var Roberts første parlament. Situasjonen i Skottland var fortsatt usikker for Robert, men han hadde klart å sikre seg de nordlige delene av Skottland da Aberdeen falt i 1308. En av grunnene til at parlamentet ble holdt var at pave Clement V hadde innkalt til et kirkemøte i Vienne i Sør-Frankrike, som skulle holdes i 1310. Møtet ble senere utsatt til 1311. I tillegg til geistlige hadde Clement innkalt konger i Europa, men ingen konger av Irland eller Skottland. Dette ledet trolig til at Robert og hans rådgivere fryktet for at John Balliol ville bli invitert til møtet på vegne av Skottland.¹⁷⁶

Kirkemøtets agenda var å diskutere kirkelig reform, et nytt korstog og tempelridderens fremtid. I Frankrike ønsket kong Filip IV å gjennomføre et korstog til Jerusalem, men han ønsket også å få tempelridderne arrestert. I håp om å engasjere flere fyrster til å bli med på korstoget, sendte Filip et sendebud til England og Skottland som meglet frem en våpenhvile mellom Edvard II og Robert.

Sendebudet fra Filip skal ha hatt med seg to brev til Robert, som oppfordret han til å bli med på korstoget.¹⁷⁷ Under parlamentet i St. Andrews i 1309 ble det dermed sendt to svarbrev tilbake til Filip. Det ene er tilgjengelig på RPS, og er skrevet på vegne av de skotske magnatene. I brevet takket ble Filip først takket for hans gode ønsker, før det ble forklart i en mild tone at Skottland måtte gjenvinnes før det var mulig for dem å dra på korstog. Det andre brevet er bare kjent fra redaktøren av *Diplomata Scotiae*, James Andersons, notis om et brev. Brevet beskrives som en erklæring, fra de skotske magnatene til den franske kongen om at de støttet Robert I

¹⁷⁶ Duncan A. A. M. (2003). s. 35

¹⁷⁷ Duncan A. A. M. (2003). s. 38-39

som Skottlands legitime konge.¹⁷⁸ Brevets innhold var trolig relativt likt de geistliges erklæring, og ment for å gi Robert økt legitimitet ovenfor den franske kongen.¹⁷⁹

I tillegg til de to brevene til Filip IV, ble enda et dokument, senere kjent som *de geistliges erklæring*, formulert i St. Andrews. To eksemplarer av dokumentet fra 1309 er bevart. De er identiske utenom ett ord som er lagt til på det ene. Begge versjonene er skrevet på vegne av biskopene, abbedene, priorene og resten av de geistlige i Skottland, men erklæringen med det ekstra ordet hevder i tillegg å være skrevet på vegne av «fellesskapet». Duncan har kommet frem til at begrepet «fellesskapet», som i denne sammenhengen ikke var koblet sammen med «av Skottland», som det tidligere har blitt brukt, tilsier at det var en likestilling mellom begrepet «folk» og «fellesskap». Duncan hevder at bruken av begrepet «fellesskapet» må ha blitt inkludert for å forsterke troverdigheten til budskapet i erklæringen. Han mener allikevel at det ble brukt i en så vag forstand at det ikke var rart at de andre versjonene av erklæringen ikke inkluderte begrepet.¹⁸⁰

To andre versjoner av de geistliges erklæring er også bevart. Det ene er fra et kirkemøte i Dundee i 1310. Det andre er udatert, men skiller seg fra de andre eksemplarene i at avsenderne er tolv navngitte biskoper til forskjell fra Skottlands samlede geistlige fellesskap.¹⁸¹ Til tross for at det finnes fire eksemplarer, som alle varierer litt, er ikke forskjellen så stor at erklæringen ikke kan omtales som én ettersom tolkningen av innholdet vil forbli den samme. Forskjellene i erklæringene påpekt i dette og forrige avsnitt vil allikevel bli diskutert senere.

4.3 SIRKULASJON OG FORMÅL - BREV TIL VIENNE

De geistliges erklæring ble skrevet på vegne av Skottlands geistlige. Dette gir et inntrykk av at alle Skottlands geistlige stod solidarisk bak Robert I. Michael Penman mener likevel at dette ikke var tilfellet. Han hevder at i 1309 var fire av Skottlands tolv biskoper fiendtlige til Robert, én var i England og én var død eller døende. På de to erklæringene fra 1309 var det riktignok bare seks og åtte segl fra biskoper som var festet på. Men fra den udaterte erklæringen var tolv biskoper navngitt som avsendere, men ikke alle de tolv seglene deres ble festet på. En liste av skotske geistlige klagemål til paven i 1312 har også vist at en rekke geistlige i Skottland ble presset til å godta kirkelige avgjørelser tatt av Robert i 1309.¹⁸² Erklæringen fra Dundee i 1310

¹⁷⁸ RPS 1309/1; RPS 1309/3

¹⁷⁹ Barrow G. W. S. 239

¹⁸⁰ Duncan A. A. M. (2003). s. 35-36

¹⁸¹ Duncan A. A. M. (2003). s. 35-42

¹⁸² Penman M. (2014). s. 113

avslører også tegn til kongelig innblanding. Her har erklæringen blitt datert til Roberts fjerde regjeringsår, som ifølge Duncan tyder på at kongen påvirket innholdet.¹⁸³

Det er altså tydelig at erklæringene ble skrevet i regi av Robert og hans støttespillere og at den skotske geistligheten ikke stod så samlet bak han som erklæringen gir uttrykk for. Mange av de viktigste støttespillerne til Robert var riktignok skotske biskoper, som for eksempel biskop Lamberton av St. Andrews og biskop Wishart av Glasgow. Erklæringen kan dermed klassifiseres som propaganda eller argumentasjon til fordel for Robert.

Geoffrey Barrow har gått nærmere i detalj på hvem som var tilstede i St. Andrews parlamentet. Representanter fra alle jarledømmene i Skottland utenom Dunbar skal ha vært tilstede, men ikke alle jarlene fra de respektive områdene. Viktige personer som Ingram de Umfraville, John Moubray og David Brechin skal også ha vært fraværende. Barrow argumenterer for at det er sannsynlig at mange av forfatterne av prosesskriftet fra 1301 må ha vært i St. Andrews med tanke på visse uttrykk brukt i erklæringen.¹⁸⁴ Det er dermed sannsynlig at lærde skotter påvirket dokumentet, jamført Melves argumentasjon om intellektuelles påvirkningskraft i forsvaret av kongedømmets integritet, diskutert i kapittel 2. Barrow mener at biskopene av Dunblane, Dunkeld, Ross, Moray og Brechin sannsynligvis var tilstede, mens Penman og Duncan hevder det er trolig at også Lamberton, biskop av St. Andrews var der.¹⁸⁵ Dette var uansett en betydelig forsamling som tyder på at støtten til Robert I må ha vært stor, men det er allikevel langt fra et samlet skotsk politisk fellesskap.

Tolkningen må derfor ta hensyn til at innholdet til erklæringen ikke representerte hele den skotske politiske elitens synspunkter. Det er sannsynlig at brevutsenderne ønsket å fremstille seg som mer samlet enn de var, som inkluderingen av begrepet «fellesskapet» i den ene versjonen av erklæringen illustrerer. I tillegg var det nødvendig å overtale skottene som ikke støttet Robert I til å bli med dem ved å appellere til en skotsk fellesskapsfølelse.

Penman har også argumentert for at det var tvilsomt at alle i parlamentet i St. Andrews delte de samme synspunktene. Han mener at måten Robert og hans støttespillere prøvde å fremstille skottene som helt lojale til Robert kan ha ledet til misnøye blant de tilstedeværende.¹⁸⁶ Utenom Robert og hans støttespillere, er det altså usikkert hvem som kan ha delt synspunktene i dokumentene fra 1309. Jeg vil derfor ta utgangspunkt i at dokumentene fra 1309 var skrevet i regi av Robert og hans nærmeste rådgivere og at dokumentenes påstander ikke nødvendigvis

¹⁸³ Duncan A. A. M. (2003). s. 40

¹⁸⁴ Barrow G. W. S. (2013). s. 239: uttrykket «(...) *and destroyed steadfast people*» dukker opp i prosesskriften og erklæringen.

¹⁸⁵ Barrow G. W. S. (2013). s. 239, 240; Duncan A. A. M. (2003). s. 34; Penman M. (2014). s. 113

¹⁸⁶ Penman M. (2014). s. 114

hadde støtte utenfor deres sirkler, men at eventuelle nasjonale premisser de tok utgangspunkt i hadde det. I denne sammenhengen er det viktig å huske på at skotsk identitet ikke var bundet til personen Robert, og at det var mulig for skotter å gjøre motstand mot Robert og fortsatt identifisere seg som skotske. Dette bringer oss til neste punkt, nemlig hvem dokumentet var rettet mot. For å kunne tolke erklæringens eventuelle nasjonale forestillinger er det nødvendig å se på hvem erklæringens innhold var rettet mot.

Selve erklæringen er formulert til: «*Omnibus Christi fidelibus ad quorum notitiam presens scriptum pervenerit*»,¹⁸⁷ - «*Til alle Kristus trofaste til hvis kjennskap dagens skrift skal komme*» (min oversettelse). Erklæringen var ikke adressert til noen spesifikt, og det er sannsynlig at den ikke nådde frem til sitt mål. Et eksemplar ble funnet i London og et i Skottland, mens de to versjonene som ble skrevet etter 1309, ikke ble sendt noen steder.¹⁸⁸ Duncan er overbevist om at erklæringen var et brev som skulle sendes til kirkemøtet i Vienne. Penman mener også at erklæringen sannsynligvis var ment som et brev til kirkemøtet, men at parlamentets overordnede funksjon var å spre budskapet om Roberts legitimitet både innenlands og utenlands. På den måten kan erklæringen ha reflektert budskap som Robert ønsket å spre til den skotske befolkningen i 1309. Michael Brown mener derimot at erklæringen kun var ment som innenrikspropaganda, uten å gå særlig i dybden på hvorfor.¹⁸⁹ Hvem erklæringen var ment for er avgjørende for hvordan innholdet kan bli tolket, og må derfor undersøkes nærmere.

Duncans argumenter for at erklæringen var ment for Vienne er overbevisende. Han peker på at de geistlige avsenderne, samt biskopenes segl på dokumentet tyder på geistlige mottakere. Dokumentet er også vennlig innstilt ovenfor paven, som flere ganger hadde gått fra å støtte den ene til den andre i konflikten mellom England og Skottland. Duncan refererer også til beskrivelsen de geistlige gir seg selv i erklæringen: «*in regno scocie constitui*»,¹⁹⁰ - «*[de geistlige] av Skottland*» (min oversettelse). Dette var ordrett den måten Clement V refererte til dem i et brev fra 1308. I brevet hadde han bedt om at tempelriddere i Skottland skulle undersøkes med hensyn til kirkemøtet i Vienne. Den geistlige erklæringen fulgte også *den pavelige kursen*, hvilket få andre skotske dokumenter fra Robert Is tid gjør. Den pavelige kursen var en prosarytme adoptert av den pavelige kurien i tidlig middelalder som senere ble

¹⁸⁷ RPS 1309/2

¹⁸⁸ Duncan A. A. M. (2003). s. 35-42, Duncan mener brevet på vegne av de tolv biskopene gjorde at brevet fra 1310 ikke ble sendt siden biskopenes segl på dokumentet ville vært mer effektivt, men uforutsette hendelser gjorde at dette tok for lang tid til at det kunne sendes i tide til kirkemøtet i Vienne.

¹⁸⁹ Duncan A. A. M. (2003). s. 32, 38; Penman M. (2014). s. 111-112; Brown M. (2010). s. 206

¹⁹⁰ RPS 1309/2

obligatorisk for pavelig korrespondanser.¹⁹¹ Duncan mener dermed at kursen tyder på at erklæringen var ment for paven. Han mener også det er usannsynlig at erklæringen var innenrikspropaganda som ble lest opp på en søndagsmesse på latin i Skottland, som det har blitt påstått tidligere.¹⁹²

Det er nødvendig å kikke nærmere på kirkemøtet i Vienne for få et bedre bilde av hvilke mottakere erklæringen var rettet mot. På kirkemøtet ville det vært geistlige representanter fra hele Vest-Europa samlet for å diskutere tempelridderne, korstoget og kirkelig reform. Videre må Robert og hans rådgivere hatt en anelse av hvem som pleide å delta på kirkemøter som det i Vienne, til tross for at de ikke hadde fått noen deltagerliste.¹⁹³ Brevets innhold må derfor ha vært tilpasset møtets antatte deltakere. Omtrent 120 biskoper skal ha vært tilstede i Vienne. Dette var menn med omfattende politisk erfaring. Om erklæringen skulle ha noen som helst påvirkning må den derfor ha basert seg på utbredte politiske og nasjonale forestillinger og forventninger i Vest-Europa.¹⁹⁴

Hvis erklæringen ble skrevet til paven og møtet i Vienne, ekskluderer det ikke muligheten for at budskapet og innholdet ble videreført direkte eller indirekte til mottakere i Skottland eller andre steder. Dette kan eksemplifiseres med et av brevene sendt til Filip IV fra det samme parlamentet i 1309. Bare en kort beskrivelse av brevets innhold har overlevd, men skotske historikere er enige om at innholdet må ha vært tilsvarende de geistliges erklæring, men sendt på vegne av de skotske magnatene.¹⁹⁵ For at dette skal være tilfellet må i det minste de skotske magnatene som besejlet Filips brev ha vært informert om erklæringens innhold. Ifølge Roshwalds argumentasjon er det uansett tilstrekkelig at kun eliten hadde tilgang til informasjonen, og kontroll over kommunikasjonskanalene, for at nasjonale følelser kunne spre seg gjennom litteratur og andre kanaler. Det var det hierarkiske nettverket av verdslige og geistlige eliter som til sammen dekket hele Skottland, som ville sørge for spredningen av dokumentenes budskap.¹⁹⁶ Som vi så tidligere, var parlamentet i St. Andrews i det minste geografisk representativt for hele Skottland, om ikke politisk. Penman mener også at biskopene som var trofaste til Robert I trolig anmodet sogneprestene i Skottland om å spre erklæringens

¹⁹¹ Greene R., Cushman S., Cavanagh C., Ramazani J., Rouzer P., Feinsod H., Slessarev A. (Red.). (2012). *The Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics: Fourth Edition*. (STU - Student edition). Princeton University Press. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/j.ctt2tt8jz>, sist aksessert 23.03.2016. s. 1114

¹⁹² Duncan A. A. M. (2003). s. 32, 39, P. F. Tytler skal ha hevdet at erklæringen ble lest opp fra prekestolen en søndag; Duncan A. A. M. (1988). s. 165-166

¹⁹³ Duncan A. A. M. (2003). s. 34-35, Vienne var ikke det første kirkemøtet i Europa, i tillegg hadde biskopene av St. Andrews, Withorn og Glasgow blitt innkalt, noe som tyder på at de må ha hatt litt informasjon tilgjengelig.

¹⁹⁴ Council of Vienne. (2016). I *Encyclopaedia Britannica*. Hentet fra <http://academic.eb.com/EBchecked/topic/628245/Council-of-Vienne>, sist aksessert 25.03.2016

¹⁹⁵ Duncan A. A. M. (2003). 39; Barrow G. W. S. (2013). s. 239

¹⁹⁶ Roshwald A. (2006). s. 13-14

budskap til sine sogn. Dette virker sannsynlig med tanke på geistlighetens, og da særlig sogneprestenes rolle i å forkynne brorskaps- og fellesskapsfølelsen, som diskutert i kapittel 2. Flere av de skotske biskopene støttet Robert, og disse var som sagt, aktive i å administrere sine skotske sogn.¹⁹⁷ Erklæringen fra 1309 ble dermed skrevet for paven og kirkemøtet i Vienne, men trolig med det skotske folket i bakhodet. I tillegg ble et tilsvarende brev, på vegne av de skotske magnatene, sendt til Filip.

Over halve Skottland var fremdeles i engelske hender på denne tiden. Roberts skotske hovedmotstandere, Comyn- og Balliol-familiene, var fortsatt ikke helt ute av bildet og deres støtte var fremdeles betydelig.¹⁹⁸ Robert Is kontroll over Skottland var bare delvis, og hele landet hadde vært i krig nesten uavbrutt siden 1296. Hans ønske må dermed ha vært å overbevise et splittet, utmattet og ikke nødvendigvis villig folk til å slutte seg til hans uavhengighetskamp. Det var, ifølge Fiona Watson, ingen selvfølge at Robert skulle få oppslutning i det skotske folket etter mordet på Comyn i 1306. Mange skotter ville tvert imot anse det som deres plikt å kjempe mot han, fordi han i deres øyne var en opprører som hadde brutt kirkefreden.¹⁹⁹ For å overtale sine skotske motstandere, var det dermed nødvendig for han å overtale dem til å tro at hans uavhengighetskamp også var deres. Han måtte vise at han var en legitim konge, og at han kunne vinne. For Robert kunne det dermed vært pragmatisk å spille på nasjonale følelser om samhold og uavhengighet, som var i tråd med den skotske befolkningens følelser, i håp om å engasjere og overtale tvilerne. For å få til dette var det nødvendig at erklæringens uttrykte tanker og følelser baserte seg på eksisterende forestillinger og forventninger.

Edvard II kan også ha vært ansett som en eventuell mottaker av erklæringen. Det er i det minste sannsynlig at Robert I og hans rådgivere forventet at han ville få med seg innholdet på en eller annen måte. Han hadde tross alt kontroll over halve Skottland. Duncan har også argumentert for at det var meningen at den ene erklæringen skulle falle i engelske hender, og det var derfor begrepet «felleskapet» ble lagt til blant avsenderne på den ene versjonen av erklæringen.²⁰⁰ For Robert var det uansett nødvendig å motbevise Edwards krav på Skottland. Argumentene hans må dermed ha basert seg på utbredte premisser og forestillinger også utenfor Skottland.

¹⁹⁷ Penman M. (2014). s. 113; Roshwald A. (2006). s. 13-14; Hastings A. (1997). s. 23

¹⁹⁸ Barrow G. W. S. (2013). s. 241

¹⁹⁹ Watson F. (1998). *The Enigmatic Lion: Scotland Kingship and National Identity in the Wars of Independence*, i Broun D., Finlay R. J., Lynch M. (Red.) *Image and Identity: the Making and Re-making of Scotland Through the Ages*. (s.18-37). Edinburgh. John Donald Publishers LTD. s. 28-29

²⁰⁰ Duncan A. A. M. (2003). s. 40

Sist, men ikke minst, er det nødvendig å vende tilbake til brevet til Filip IV fra det samme parlamentet. Dette var, som sagt, trolig et lignende brev som de geistliges erklæring, men skrevet på vegne av de skotske magnatene til Filip.²⁰¹ Med dette utgangspunktet kan mye av erklæringens innhold også tolkes som at det var rettet mot Filip, og skrevet på vegne av magnatene. At brevet til Filip i det hele tatt ble sendt antyder hvor viktig det var for kong Roberts legitimitet å fremstå ovenfor omverden som om han hadde både det samlede politiske og geistlige fellesskapets støtte.

For skottene i St. Andrews kan kongen av Frankrike ha blitt ansett som en spesielt viktig mottaker fordi Frankrike representerte en potensiell alliansepartner for Skottland ettersom de hadde vært alliert i 1296. Videre var det også viktig siden John Balliol befant seg i Filips forvaring. Han hadde blitt anerkjent av Filip som konge av Skottland så sent som i 1308. Sommeren 1309, etter parlamentet i St. Andrews, anerkjente derimot Filip Robert I som konge av Skottland i et brev til Edvard II. Dette tyder på at brevet fra parlamentet i 1309 kan ha påvirket Filip.²⁰²

Ettersom erklæringen sannsynligvis var ment for mange mottakere over hele Vest-Europa må forfatterne av dokumentene ha tatt deres oppfatninger og forestillinger i betraktning. De ville ikke prøvd å legitimere Robert Is kongetittel på kriterier uten fotfeste i utbredte oppfatninger. Slik kan erklæringen avsløre utbredte forestillinger i Skottland og Europa, om hva Skottland var, hvorvidt det var en nasjon og hvordan og om noen identifisere seg med denne nasjonen. Det er en grunn til at Robert ikke prøvde å gjøre krav på kongedømmet Moray eller Ross, for eksempel, til tross for at han kontrollerte disse områdene. Ingen i 1309 hadde noen som helst forestilling om at disse områdene utgjorde separate kongedømmer med egne folk. Erklæringen var propaganda ment for å fremme Roberts sak og kan ikke tolkes ukritisk, men alle eventuelle usannheter og overdrivelser i erklæringen må ha basert seg på eksisterende forestillinger for at de skulle fremstå som troverdige. Hvis erklæringen løy og overdrev om at Robert var den legitime kongen av Skottland, fordi skotske lover og tradisjoner tilsa at han var det, betydde dette at slike forestillinger om lover, tradisjoner og legitimitet må ha eksistert.

²⁰¹ Barrow G. W. S. (2013). s. 239

²⁰² Barrow G. W. S. (2013). s. 237

4.4 TOLKNING AV ERKLÆRINGENS NASJONALE PREMISSE

Tradisjoner, lover og fellesskap

De geistliges erklæring begynner med en hilsen til alle Kristi etterfølgere fra de geistlige i Skottland. Det blir dermed tydelig med en gang at Skottland var et kongedømme som disse anerkjente, og som utsenderne forventet at mottakerne anerkjente. Slik gjorde de det også tydelig at de geistlige som representerte Skottland skilte seg fra geistlige andre steder. Dette var trolig ment for å gi erklæringen økt autoritet til å snakke på vegne av alle geistlige i Skottland, men det forteller oss også om skillelinjer mellom geistligheten i forskjellige kongedømmer. Måten de skilte seg fra geistlige i andre kongedømmer minner om måten kristendommen ble brukt som et grensesettende kulturtrekk i prosesskriftet, og passer overens med Hastings teori om hvordan geistlige bidro til å forsterke nasjonale fellesskap.²⁰³

Erklæringen fortsetter med å forklare at John Balliol ble utpekt til skotsk konge av kongen av England da en arvestrid om tronen i Skottland brøt ut:

*Be it know to all of you that when an occasion of dispute arose between the lord John de Balliol, formerly king of Scotland established de facto by the king of England, and the late lord Robert de Bruce [earl of Carrick] grandfather of the present King Robert.*²⁰⁴

Det kommer klart frem at England og Skottland ble ansett som separate kongedømmer. Mer implisitt i setningen om Johns kroning, ligger også tanken om at det var feil av en konge å krone en annen konge over et kongedømme som ikke var hans. Implikasjonen blir enda tydeligere ved at erklæringen forklarer at folket av Skottland var uenige i den engelske kongens valg av John som konge. Særlig viktig er det at folket tilsynelatende alltid visste hvem som egentlig skulle vært deres konge basert på deres tradisjoner:

*the faithful people without doubt always held, as it had understood and believed to be true from their ancestors and forefathers, that the said Lord Robert, the grandfather, was the true heir.*²⁰⁵

John Balliols krav på tronen var, med hensyn til førstefødtes rett, egentlig bedre enn Robert Bruces (V), men dette er ikke viktig for tolkningen. Det som er viktig er at Skottland ble fremstilt som et eget kongedømme, med et eget folk og med egne tradisjoner og lover for hvordan kongedømmet skulle styres og arves. Ifølge erklæringen hadde de en egen historisk, tradisjonell måte å gjøre det på. Disse tradisjonene og lovene som, folket i Skottland var klar over og knyttet til, hadde blitt oversett av den fremmede engelske kongen som hadde grepet inn i et annet kongedømme. At denne argumentasjonslinjen ble inkludert i brevet kan fortelle oss fire ting: For det første forteller det oss at kongedømmer, i alle fall England og Skottland, var

²⁰³ RPS 1309/2; Hastings A. (1997). s. 4

²⁰⁴ RPS 1309/2

²⁰⁵ RPS 1309/1

separate kongedømmer som utpekte sine egne konger på sine egne måter. For det andre gir erklæringen uttrykk for at det ikke var normalt at en fremmed representerte det skotske folket, eller skulle velge den skotske kongen. Kongen skulle utpekes basert på skotske tradisjoner og lover som hele det skotske folket, uavhengig av stand, var en del av. Skottene ble dermed knyttet sammen i et horisontalt bånd hvor hele befolkningen delte disse tradisjonene og lovene, og i et vertikalt bånd til det skotske kongedømmet med kongen på toppen. For det tredje forteller det oss at å følge skotske tradisjoner og lover ga en grunnleggende legitimitet til kongen. En konge som ble valgt utenfor disse tradisjonene og lovene kunne bli ansett som illegitim av sitt eget folk. Til slutt må slik legitimitet ha blitt ansett som viktig ellers i Europa ettersom Robert I brukte det som et argument i erklæringen.

Her er det viktig å stille seg kritisk til fremstillingen av situasjonen i Skottland. Det er for det første klart at befolkningen i Skottland ikke stod samlet bak Robert Bruce (V) i arvestriden. Det er heller ikke sant at skotske tronfølgetradisjoner baserte seg på nærhet i tid, fremfor førstefødtes rett, slik erklæringen gir uttrykk for.²⁰⁶ Disse utsagnene ville neppe overbevist noen i Skottland. Allikevel tar erklæringen for gitt at et skotsk folk eksisterte, at skottene valgte sin egen konge, og at det skotske folket var bundet sammen i et overordnet fellesskap. Utsagnet avslører også den symbolske verdien i å fremstille seg selv med et forent folk og felles tradisjoner i ryggen. At det ble inkludert i erklæringen forteller oss nettopp hvor viktig disse symbolene var for legitimitet i 1309.

Dette forklarer derimot ikke hvordan Robert I og hans rådgivere kunne inkludere disse påstandene i erklæringen, hvis skottene selv ikke ville tro dem. For å forklare uenigheten mellom skottene, og hvorfor John Balliol ble valgt fremfor Robert Bruce (V), forklarer erklæringen at:

Yet, as the enemy of the human race sowed tares, by the various tricks and stratagems of rivals which would be long to narrate individually, the matter was turned in the opposite direction.²⁰⁷

Skottene som støttet Balliol visste med andre ord ikke bedre, fordi de hadde blitt villedet av djevelen. Ved å forklare spliden på denne måten, viste også Robert I at han var villig til å tilgi sine skotske motstandere siden de hadde blitt villedet. Det er mye som tyder på at Robert ledet en forsonende politikk hvor alle skotske rivaler, utenom Comyn- og Balliol-familiene, fikk sjansen til å komme inn i varmen igjen.²⁰⁸

Spliden i det skotske folket som erklæringen beretter om, fremstilles som unaturlig. Det var bare djevelen som kunne ledet skottene mot hverandre. Det er tydelig at Robert og hans

²⁰⁶ Penman M. (2014). s. 21, 23-24

²⁰⁷ RPS 1309/2

²⁰⁸ RPS 1314/1; Penman M. (2014). s. 136

rådgivere så verdien av skotsk solidaritet, ettersom de snakket om splittelsen som en slags ondskap. De spilte på denne måten på samholdet i det skotske folket for å overtale skottene til å stå samlet bak Robert. For dem må det ha vært et forestilt bånd som knyttet alle skottene sammen, og gjorde det mulig å fremstille en splittelse som unormalt. Dette minner om den kristne brorskapsfølelsen fra Bibelen, jamført den norske brorskapsfølelsen som var med på å skape en overordnet norsk identitet. Erklæringen fremstiller skottene som et slags folk av brødre, som bare kunne splittes av djevelen.²⁰⁹

Erklæringen redegjør deretter for konsekvensene av at John Balliol ble kronet. Som sagt var dette en prosess i strid med skotsk arvefølgetradisjon, ifølge erklæringen. På grunn av måten John ble kronet, og den påfølgende fordervelsen av: «*the royal dignity[,] grave harm has since occurred to the kingdom of Scotland and the inhabitants of the same*».²¹⁰ På denne måten fremstilles et kongedømme med feil konge som dømt til å lide. Kongen skulle være kongedømmets overhode, og måtte derfor være legitim. En illegitim konge, særlig en som hadde blitt valgt av en fremmed kunne ikke styre kongedømmet. Erklæringen beretter deretter om de utallige grusomhetene som fulgte. Senere i erklæringen forklares det at Robert I ble utpekt til konge for å rette opp i de mange feilene. Robert blir dermed fremstilt som verdig fordi han var Skottlands rettmessige konge ifølge skotske tradisjoner. Hvorav John Balliol brakte ruin til kongedømmet fordi han var uverdig, fordi han hadde blitt valgt av den engelske kongen, og siden han hadde snytt Robert Bruce (V) for kongetittelen.²¹¹ Legitimitet og verdighet hos kongen blir dermed fremstilt som nødvendig for at kongedømmet skulle fungere, og hvorvidt kongen besatte disse egenskapene avhang av om han fulgte skotske tradisjoner og lover.

Folkets konge

Reynolds har argumentert for at tanken om at folk var ansett som naturlig delt inn i kongedømmer, med kongen som øverste representant, var utbredt mange steder i Europa i middelalderen. Ifølge sedvaneretten, diskutert i kapittel 3, skulle hvert folk ha jurisdiksjon over seg selv og i kongedømmer var det kongen som var ansvarlig for å opprettholde denne jurisdiksjonen. Reynolds' argumentasjon om at den nasjonale identiteten var knyttet til kongedømmer i middelalderen har sterk gjenklang i erklæringen. For dem var den skotske identiteten direkte knyttet til lojaliteten til kongedømmet. De ønsket dermed å fremstille Robert som den legitime kongen, som det skotske folket identifiserte seg med. Roberts kroning ble dermed legitimert både fra Gud, hans farfars rett og fra folkets samtykke:

²⁰⁹ Opsahl E. (2012). s. 18, se kapittel 2

²¹⁰ RPS 1309/2

²¹¹ RPS 1309/2

*by the providence of the King most high under whose authority kings rule and princes govern (...) they agreed on the said Lord Robert, the present king, in whom the rights of his father and grandfather to the aforesaid kingdom still reside (...) by the knowledge and consent of the same people he was received as king.*²¹²

De forklarte videre at Robert, som konge av Skottland, hadde: «*repaired such a damaged and forsaken kingdom by repelling injury with the sword*».²¹³ Ved å krone Robert til konge hadde dermed Guds vilje skjedd, og folket hadde fått sin representative konge som kunne reparere skadene påført av John og Edvard. Det er ikke vanskelig å se hvor sammensveiset tanken om folk, konge og kongedømme var for utsenderne av erklæringen, da de koblet kongedømmets velvære med legitimiteten til kongen.²¹⁴

Utsenderne av erklæringen gjorde det klart at den fremmede engelske kongen ikke representerte det skotske folkets interesser. Han fremstilles som en konge av et annet folk som bare ønsket å erobre og underkaste seg skottene.

*seeing that the said John had been captured and incarcerated by the king of England for various reasons, and, because his sins demanded this, had been deprived of people and kingdom, and the kingdom of Scotland had been betrayed and reduced to slavery by him.*²¹⁵

Dette avslører tydelige forestillinger om kongens stilling som kongedømmets fremste representant. En fremmed konge ville ikke representere deres interesser på lik linje med en egen legitim konge, og resultatet av dette var trelldom.

Måten folket stadig fremstilles som en kilde for kongens makt og legitimitet, tyder på at dette må ha vært en utbredt oppfatning. Det var ikke hvem som helst som kunne være skottenes konge. Han måtte representere dem, være deres patriark og lede dem gjennom utfordringer. Kongen var ikke bare en annen øvrighetsperson, men *folkets* konge med alle de tilhørende symbolske pliktende og rettighetene. Dette er et budskap som erklæringen repeterer igjen og igjen: «*the faithful people*»; «*Scotland had been betrayed and reduced to slavery by [Edvard I]*»; «*they agreed on the said Lord Robert*»; «*in the judgement of the people*»; «*by the knowledge and consent of the same people*»; «*is worthy of the name of king*»; «*he has repaired (...), just as many previous princes and kings of Scots repaired*».²¹⁶ Erklæringen er full av slik argumentasjon. Det bygger på en tankegang om at kun den legitime skotske kongen kunne representere det skotske folk. Reynolds har påpekt at Thomas Aquinas skal ha hevdet at konger ofte ble ansett som folkets fedre, hvilket er en tankegang som passer godt overens med erklæringens retorikk.²¹⁷

²¹² RPS 1309/2

²¹³ RPS 1309/2

²¹⁴ Reynolds S. (1997). s. 319 - 330

²¹⁵ RPS 1309/2

²¹⁶ RPS 1309/2

²¹⁷ Reynolds S. (1997). s. 331

Erklæringen bruker mange begreper for å omtale det skotske folket. De omtales likevel alltid som ett folk som tilhørte det skotske kongedømmet, til tross for at mange av disse var Roberts motstandere. Duncan mener at for de som fikk med seg innholdet til erklæringen ville det vært åpenbart at begrepet «folket» betydde eliten, som representerte resten. Derfor ble begreper som «plebs et populus» også brukt i erklæringen for å understreke at hele befolkningen samtykket.²¹⁸ Som vi så i kapittel 2 var dette et antatt samtykke, men som allikevel representerte allmuens samtykke. Med hensyn til splittelsen i Skottland var dette samtykket antagelig overdrevent, og mange skotter ville sagt at Robert ikke snakket på deres vegne. I denne sammenhengen er det viktig at Robert og hans støttespillere fortsatt ønsket å fremstille seg som representanter for hele det skotske folket. En skotsk identitet må derfor ha vært såpass sterk at det var mer pragmatisk for kongen å overdrive sin egen støtte i befolkningen fremfor å splitte befolkningen opp i de som støttet Robert og de som ikke gjorde det.²¹⁹

Både i prosesskriftet og erklæringen fra Arbroath ble det fortalt om skottenes eldgamle opprinnelse. Broun har argumentert for at myter om en eldgammel opprinnelse var viktig for nasjonal identitet i middelalderen og særlig i Skottland. Videre hevder Hastings at Bibelens Israel var en ideallasjon for mennesker i middelalderen som var sterkt påvirket av kristendommen.²²⁰ Det er dermed mulig å se hvordan en eldgammel historisk opprinnelse, som kunne kobles tilbake til klassiske og bibelske folkeslag, kan ha vært med på å forsterke den nasjonale identiteten. Den eldgamle skotske historien som ble gjenfortalt både i prosesskriftet fra 1301, og i erklæringen fra Arbroath i 1320, var nesten utelatt i de geistliges erklæring. Det hintes derimot til den i erklæringen: «*as is more plainly contained in the magnificent ancient records of the deeds of the Scots*».²²¹ Bruken av *ancient*, *magnificent* og *deeds* hentyder at de var et stolt og gammelt folk. Det er interessant at skottenes eldgamle og ærerike historie i det hele tatt blir nevnt i et såpass kort dokument om de geistliges støtte til sin konge. Dette avslører nettopp hvor viktig slike myter var for skotsk identitet.

Grunnen til at erklæringen referer til skottenes historie er ønsket om å forklare rollen til den skotske kongen. Erklæringen forteller om «*records*» som vitner til mange dyder hvor Skottlands konge hadde drevet ut og forsvart kongedømmet mot fienden. Robert I blir i erklæringen også sidestilt med tidligere skotske konger som ledet Skottland til seier.²²² Han

²¹⁸ RPS 1309/2

²¹⁹ Duncan A. A. M. (2003). s. 36

²²⁰ Broun D. (2003). s. 7-8; Hastings A. (1997). s. 18

²²¹ RPS 1309/2

²²² RPS 1309/2

blir på denne måten satt inn i en historisk rekke av tradisjonelle skotske konger, som opprettholdt den skotske æren.

Erklæringen endrer deretter tema, og advarer mot falske krav noen kunne ha over Skottland. Hvis et brev med skotske segl skulle dukke opp, må det forstås at disse var fremstilt av tvang, står det i erklæringen:

*And if anyone, to the contrary, should claim right in the aforesaid kingdom by letters sealed in the past containing the consent of the people and common folk, you should know that all this arose de facto by force and violence which it was not then possible to resist, and amid numerous fears, tortures of bodies [and] various terrors which could well have disturbed the senses and minds of perfect men and destroyed steadfast people.*²²³

Duncan mener sitatet over mest sannsynlig er en referanse til Edvard Is *Ragman-rull* fra 1296, hvor omtrent 1500 skotter sverget sin troskap til Edvard etter å ha blitt beseiret i kamp.²²⁴ Skottene i St. Andrews må ha ønsket å vise at dette var noe de ikke hadde gjort frivillig. Formuleringen «*it was not then possible to resist*» antyder at det bare var et midlertidig tilbakefall. Et tilbakefall som skyldtes John Balliols uverdighet, men som nå ville rettes opp av Robert. Skottene ønsket dermed å fremstille seg som et fortsatt ubeseiret folk, som hadde lidd et mindre nederlag. Den eldgamle uavhengigheten kunne dermed bevares. Denne historiske fremstillingen om et ubeseiret og uavhengig skotsk folk var på denne måten en slags symbolsk valuta som var verdifull for skottenes identitet.

Mellom 1300 og 1306 kopierte Edvard I *Ragman-rullen* tre ganger. Dette ga ekstra støtte til Edvard Is legitimitet som herre over Skottland.²²⁵ Rullen må ha blitt ansett som en reell trussel ettersom Robert og hans rådgivere syntes det var nødvendig å argumentere mot den. Hva som var så farlig med *Ragman-rullen* var at den tilsynelatende ga Edvard samtykke av det skotske folket til å herske over dem. Dette samtykket var grunnleggende for forholdet mellom konge og undersåtter i middelalderen. Om Edvard II kunne referere til dette samtykket i 1309, ville dette gi legitimitet til hans krav på Skottland. Det var dermed nødvendig for Robert å motbevise dokumentets troverdighet. *Ragman-rullens* sentrale plass i konflikten, både som Edvard IIs instrument og som Robert Is trussel, avslører hvor viktig folkets samtykke, eller antatte samtykke, var for et kongedømmes legitimitet.

Fokuset på skottenes eldgamle historiske dyder, og kongens rolle i å beskytte dem, antyder at disse forestillingene var viktige. I et dokument, som ellers ikke handler om eksistensen av et skotsk kongedømme, kan referansen til den skotske historien fortelle oss mye. Det var symbolsk verdi i å kunne spore sin historie langt tilbake, og kanskje like viktig å kunne

²²³ RPS 1309/2

²²⁴ Duncan A. A. M. (2003). s. 37

²²⁵ Duncan A. A. M. (2003). s. 37

spore den til historiske dyder. Blant disse dydene stod uavhengighet og seire i krig sentralt. For erklæringens budskap var kongens rolle i det hele spesielt viktig. Han skulle være lederen og beskytteren som garanterte seier og uavhengighet. Kongen ble ansett som den naturlige lederen for kongedømmet i middelalderen, og i den forstand var han pliktig til å beskytte dem.²²⁶ Dette var en plikt Robert I ønsket å formulere at John Balliol ikke hadde utført, og som hadde ledet til Ragman-rullen. Robert ble legitimert ved at han nå kunne beskytte dem slik som kongen av Skottland skulle gjøre.

Geistlighetens støtte

De geistlige i Skottland erklærte i slutten av erklæringen sin lojalitet til Robert I på følgende måte:

*Therefore we (...) [the clergy] have made due fealties to the said lord Robert, our illustrious king of Scotland, and which we recognise and declare by the tenor of the present [letters] will be done to him and his heirs by our successors in the future.*²²⁷

Erklæringen var i regi av Robert, og skrevet på vegne av Skottlands geistlige. En slik uttalelse kommer dermed kanskje ikke så overraskende. Det er allikevel en symbolsk verdi ved den, og på mange måter er setningen selve essensen av erklæringen. De geistliges støtte ga autoritet til Roberts kongetittel. At erklæringen i det hele tatt ble skrevet, viser at geistlighetens støtte var ansett som viktig både innenlands og ovenfor omverden.

Troskapserklæringen nevnt over antyder også at lojaliteten til den legitime kongens dynasti, i dette tilfelle Robert Is dynasti, skulle opprettholdes for alltid. Dette kan tolkes som mer enn bare personlig lojalitet til Robert. Det symboliserer en lydighet og lojalitet til kongedømmet og kongeembetet. Propagandaen i teksten prøver å fortelle at dette er en støtte til Robert og hans arvinger, men det påstanden bekrefter samtidig er at støtten var nødvendig for legitimitet, noe kun den legitime kongen ville motta. Videre forteller det at uavhengig av tid og hvem som satt på tronen, så lenge det var Skottlands rettmessige konge, så ville geistligheten støtte han. Dette var en slags regnal, institusjonell og tidløs støtte.

I tillegg til geistlighetens støtte, kan man legge til magnatenes støtte med tanke på brevet til Filip IV.²²⁸ Denne støtten var, som de geistliges, sannsynligvis propaganda, men det var symbolikken bak den og hvilken verdi den representerte både for avsenderne og mottakerne som var viktig. En av erklæringene fra 1309 var også skrevet på vegne av «fellesskapet», som Duncan mener var et grep for å forsterke troverdigheten.²²⁹ Dette avslører nettopp hvor viktig

²²⁶ Reynolds S. (2005). s. 56-60

²²⁷ RPS 1309/2

²²⁸ RPS 1309/3

²²⁹ Duncan A. A. M. (2003). s. 36

denne støtten var. At verdsligheten også sendte et brev i 1309 til Filip med samme innhold, bekrefter også at forestillingene erklæringen tar for gitt, ikke var eksklusivt for et geistlig verdensbilde. I 1309 var det ikke bare geistligheten som snakket om verden delt inn i forskjellige folkeslag. Brevet og erklæringen må ha reflektert et verdensbilde som var mer utbredt enn kun hos deltakerne av parlamentet i St. Andrews i 1309.

4.5 AVSLUTNING

I 1309 hadde Robert I et behov for å samle hele Skottland bak seg. En slik oppgave var problematisk med tanke på splittelsen i kongedømmet. Robert og hans støttespillere tydde derfor til propaganda hvor de kunne appellere til den skotske fellesskapsfølelsen. Det var også nødvendig for Robert å legitimere, og få aksept for sin skotske kongetittel fra et internasjonalt publikum. For å gjøre dette måtte han vise at han var den legitime kongen. Det ble dermed påpekt hvor mye kongedømmet hadde lidd under illegitime og fremmede konger. Videre ble det forklart at skottene var et eget folk med egne tradisjoner og lover. De argumenterte også for at Robert Bruce (V) skulle ha blitt kronet til konge, men at folket hadde blitt villedet og splittet av djevelen til ikke å utpeke han. Deretter ble det fortalt hvordan Robert hadde blitt kronet, og begynt å rette opp igjen skadene påført av Edvard I og John Balliol. Robert ble i erklæringen legitimert av Gud, blodsband, folket og hans dyder. Det ble også forklart at skottenes støtte var for alltid til Robert og hans legitime dynasti, hvorav andres krav var falske og stammet fra tvang.

Erklæringen forteller oss mye om fellesskapsfølelsen i Skottland tidlig på 1300-tallet. Den gir oss innsikt i hva som utgjorde folk, kongedømmer og konger. Erklæringen avslører spesielt hvor sentralt forholdet mellom kongen og folket var for middelalderens kongedømmer i datidens politiske propaganda. Det kommer tydelig frem i måten erklæringens argumenter er formulert at ikke hvem som helst kunne være konge av et folk. Kongen måtte utpekes i tråd med kongedømmets tradisjoner og lover. Han måtte ha Guds og geistlighetens støtte, han måtte ha støtten til hele folket, og han måtte være i stand til å beskytte dem. Det var også klare bånd mellom medlemmene av et kongedømme. De var knyttet sammen til den samme kongen og kongedømmet, og denne kongen måtte være legitim, verdig og deres fremste representant. Både horisontalt, som medlemmer av det samme kongedømmet, og vertikalt, representert av den legitime kongen, var skottene bundet sammen i et overordnet samfunnsfellesskap.

5 ERKLÆRINGEN FRA ARBROATH - 1320

5.1 INNLEDNING

I dette kapitlet skal jeg analysere et baronbrev fra 1320, mest kjent som «*the declaration of Arbroath*», som det ble kalt for første gang på 1950-tallet. Det var et brev som ble besejlet av over 50 jarler, baroner og andre høytstående skotter og sendt til paven i Avignon i 1320. Brevet var ment som en protest og en appell til paven på vegne av et samlet skotsk politisk fellesskap, som ønsket pavelig støtte i konflikten mot England. Dokumentet finnes trykt i flere bøker, men i dette kapitlet tar jeg utgangspunkt i den engelske oversettelsen tilgjengelig i databasen RPS.²³⁰

I kapitlet skal jeg først redegjøre kort for den historiske konteksten til brevet. Deretter vil jeg drøfte hvem som sendte det, hvorfor det ble sendt og hvem som var ment som mottakere. Til slutt vil jeg tolke hva teksten kan fortelle om eventuelle nasjonale forestillinger som var utbredt hos brevutsenderne og forventet hos mottakerne. Min tolkning tar utgangspunkt i at brevet var ment som propaganda til paven med det diplomatiske formålet om å få han til å presse kongen av England til å anerkjenne skotsk uavhengighet. Siden brevet tolkes som propaganda vil ikke påstandene i brevet nødvendigvis anses som korrekte. Analysen går heller ut på å tolke hva teksten kan fortelle om nasjonale forestillinger som var utbredt hos forfatterne og forventet hos mottakerne. Brevet kan derfor fortelle oss mye om eventuelle underliggende nasjonale forestillinger og forventninger.

Erklæringen fra Arbroath er det mest kjente av de tre dokumentene jeg behandler i oppgaven. Brevet har fått omfattende oppmerksomhet og vært tema i mange bøker, artikler og antologier. Dermed kan det være fruktbart å stille spørsmålet Grant Simpson stilte allerede i 1977: «*Can anything new conceivably be said about (...) the Declaration of Arbroath?*»²³¹ For å kunne svare på dette spørsmålet er det nødvendig å se kort på hva som allerede er sagt. Jeg vil derfor først gjennomgå brevets historiografi, og deretter forklare hvordan jeg vil forholde meg til den.

Brotherstone og Ditchburn har gjennomgått historiografien til dokumentet og funnet ut at det er lite akademisk uenighet knyttet til analysen av selve teksten i dokumentet. Det finnes

²³⁰ Cowan E. J. (2014). *For Freedom Alone: The Declaration of Arbroath, 1320*. Third Edition. East Linton. Tuckwell Press. s. 3

²³¹ Simpson G. G. (1977). s. 11

derimot uenighet når det kommer til hvordan brevets politiske og konstitusjonelle betydning skal tolkes.²³²

Ranald Nicholson og Geoffrey Barrow mener begge at brevet inneholder tydelige nasjonale utsagn. De referer hovedsakelig til den delen av erklæringen som har blitt kalt «kontraktparagrafen». Den hevder at den skotske kongen ville bli erstattet om han underla seg den engelske kongen, og at skottene ville kjempe til siste mann for å forsvare sin frihet. For Nicholson er erklæringen: «*the most impressive manifesto of nationalism that medieval Europe ever produced*».²³³ Han påpeker deretter at teksten først og fremst er en idealisert versjon av de nasjonale følelsene som noen få skotter kan ha følt. Barrow er mer villig til å tolke teksten for de pålydende nasjonale budskapene, og skriver at brevet er: «*the most eloquent statement of the case for national independence to be produced anywhere in medieval Europe*».²³⁴

Denne nasjonale vinklingen førte til kritikk først og fremst fra Simpson og Duncan, som mener brevet må tolkes hovedsakelig som et diplomatisk våpen tatt i bruk i en komplisert politisk situasjon. Det vil si at brevet ble sendt av skottene for å oppnå visse diplomatiske mål. Duncan stiller seg også skeptisk til Barrows tolkning om at brevet handlet om «nasjonal frihet», og mener at frihetsretorikken i brevet var rettet mot en «personlig frihet», det vil si frihet fra ufrihet. Simpson var også skeptisk til bruk av nasjonale begreper i middelalderen, og mente, som Nicholson, at de nasjonale følelsene brevet uttrykte kun var delt av Roberts nærmeste krets.²³⁵ Siden har både Alexander Grant og Susan Reynolds argumentert for at de forskjellige politiske teoriene, samt nasjonale utsagnene knyttet til «kontraktparagrafen», kunne bli inkludert i erklæringen, fordi de stemte overens med samtidens politiske hendelser og skottenes følelser. Dette var synlig hos tilsidesettelsen av John Balliol i 1296, og den brede folkelige oppslutningen i krigen frem til 1320. Teorien kom med andre ord etter praksisen.²³⁶

Enda en tolkning har blitt fremmet av Dauvit Broun. Han argumenterte overbevisende for at uttalelsen om at den skotske kongen ville bli styrtet om han underla seg engelsk herredømme, var med i erklæringen kun fordi Roberts dynasti var i fare og fordi Edvard Balliol satt i England og derfor utgjorde en trussel mot Bruce-faksjonen. Med dette utgangspunktet behandler Broun derfor andre deler av brevet for å vise at nasjonal frihet faktisk var en sentral del av brevets argument. Hans hevder at den skotske opprinnelsesmyten i brevet avslører viktige

²³² Brotherstone T., Ditchburn D. (2000). 1320 and A' That, i Brotherstone T., Ditchburn D. (Red.) *Freedom and Authority - Scotland c.1050-c.1650*. (s. 10-32). Great Britain. Tuckwell Press. s. 20-27

²³³ Nicholson R. (1974). *Scotland: The later middle ages*. Edinburgh. Oliver and Boyd. s. 101

²³⁴ Barrow G. W. S. (2013). s. 400

²³⁵ Duncan A. A. M. (1970). s. 32; Simpson G. G. (1977). s. 29, 31-33; Simpson G. G. (2003). s. 110-114

²³⁶ Grant A. (1994). s. 69-73, Reynolds S. (1997). s. 275

forestillinger om nasjonal identifisering i middelalderen. Et av Brouns fremste argumenter er at folk i middelalderen legitimerte nasjonen og den nasjonale friheten på andre måter enn i moderne tider.²³⁷

Simpsons og Nicholsons argument om at nasjonale følelser var begrenset til de nærmest Robert er problematisk. For det første likestilles på denne måten skotsk nasjonal identitet med Robert og hans uavhengighetskamp. Som vi har sett tidligere var det absolutt mulig å identifisere seg som skotsk og kjempe mot Robert samtidig. For det andre bygger argumentet på en antagelse om at retoriske virkemidler, som å appellere til nasjonale følelser, ble inkludert i brevet selv om følelsene bare var delt av en liten gruppe sentrert rundt Robert. Å spille på slike følelser ville ikke hatt noen påvirkning om dette var tilfellet, og det hadde derfor ikke blitt inkludert i et propagandabrev. For det tredje impliserer de at siden ikke alle skottene i Skottland delte disse nasjonale følelsene, kunne ikke disse følelsene være ekte, og derfor kan ikke en nasjonal identitet ha eksistert. På den andre siden, ved å fremstille brevet som et nasjonalt manifest, som Barrow og Nicholson, blir brevets overordnede mål skjøvet til side, og man sitter igjen med inntrykket av at skottene spontant ønsket å erklære at de var en selvstendig nasjon.

Alle de ulike tolkningene av dokumentet presentert ovenfor, har allikevel gode argumenter. Brevet må, slik Duncan og Simpson argumenterer, behandles først og fremst som politisk propaganda. Dette betyr på ingen måte at brevet ikke kan fortelle oss noe om eventuelle nasjonale forestillinger. Grant og Reynolds har rett i å hevde at premissene brevet lener seg på må ha vært utbredt for å ha verdi som propaganda. Videre mener jeg at Broun har vendt analysen vekk fra den kontroversielle «kontraktparagrafen» på en fruktbar måte, for å se på hva andre deler av brevet kan fortelle om eventuelle nasjonale forestillinger. Med hensyn til Simpsons spørsmål ovenfor, om hva mer som kan bli sagt om brevet, mener jeg det er mulig å utvide Brouns analyse til større deler av dokumentet og dermed få et klarere bilde av nasjoner i middelalderen og nasjonal identitet i Skottland på starten av 1300-tallet.²³⁸

Brevet skiller seg fra de andre dokumentene jeg gjennomgår ved at det ble skrevet i en tid da Skottland var samlet igjen under én konge. Dermed stod Skottland relativt sterkt ovenfor England i 1320, i motsetning til situasjonene de andre dokumentene ble skrevet i. Som jeg påpekte i kapittel 3, var det skotske politiske fellesskapet lederløst ovenfor en militært overlegen og fremmed makt i 1301. Robert Is utgangspunkt i 1309 var også langt fra trygt, og en av grunnene til at folket var splittet skyldtes usikkerheten rundt Roberts uavhengighetskamp. Den realpolitiske situasjonen i Skottland i 1320 var dermed avgjørende annerledes. For å

²³⁷ Broun D. (2003). s. 1-2

²³⁸ Broun D. (2003). s. 1-2

illustrere dette skal omtrent en femtedel av England ha betalt tributt til Robert på grunn av skotske raid inn i Nord-England rundt brevets tid.²³⁹ I tillegg var den engelske kongen, Edvard II, upopulær i England og slet med opprørske baroner. Robert og hans skotske støttespillere hadde på mange måter vunnet, men manglet fremdeles den engelske anerkjennelsen av skotsk uavhengighet. Brevet ble skrevet i en situasjon med betydelig mindre realpolitisk press fra engelsk side, og i en periode hvor det skotske kongedømmet hadde en fungerende administrasjon ledet av en skotsk konge som inkluderte hele Skottland. Det skotske kongedømmet hadde ikke vært i en slik posisjon siden Alexander III's død i 1286. Derfor kan forhåpentligvis brevet gi oss verdifulle innblikk i en eventuell skotsk nasjon og nasjonal identitet i perioden.

5.2 HISTORISK BAKGRUNN - PAVELIGE SANKSJONER

I 1314 vant skottene under Robert I slaget ved Bannockburn mot en overlegen engelsk hær. Dette førte til at slottet Stirling ble overgitt til dem, og engelske styrker trakk seg ut av Skottland utenom i noen av de sydligste bebyggelsene, blant annet Berwick. For Robert var det enda viktigere at han hadde beseiret alle sine skotske rivaler. Seieren ledet nemlig til parlamentet i Cambuskenneth samme år, hvor et ultimatum ble utlyst til alle Roberts skotske motstandere. De måtte underkaste seg kong Robert eller gi opp sine skotske landområder for alltid.²⁴⁰ Dette bidro til at kongen fikk mange nye skotske støttespillere som nå var underlagt hans nåde, samt at han fikk belønnet de lojale skottene med store landområder.

Seieren førte derimot ikke til engelsk anerkjennelse av skotsk uavhengighet. Det har blitt påpekt at den engelske kongen ikke hadde noen grunn til å gjøre dette ettersom England var om lag fem ganger mektigere enn Skottland både økonomisk og militært sett.²⁴¹ Robert åpnet derfor en ny front i Irland ledet av broren, Edvard Bruce. I tillegg intensiverte han raidene inn i Nord-England. Uheldigvis for Robert, døde Edvard Bruce i Irland i 1318.²⁴²

I 1317 ble to kardinaler sendt fra paven i Avignon til de britiske øyene for å megle frem en fred mellom England og Skottland. Dette var en periode hvor Robert beleiret Berwick, som var et rikt økonomisk handelssenter, og hovedkvarteret til den engelske administrasjonen i Skottland. Kardinalene ble stoppet i Roxburgh av Roberts representanter som nektet dem videre adgang med mindre de overleverte brevene fra paven. I brevet var Robert adressert som: *Robert Bruce, guvernør av Skottland*, ulikt Edvard II som ble titulert konge. Robert brukte dette som

²³⁹ Cowan E. J. (2014). s. 33

²⁴⁰ RPS 1314/1

²⁴¹ Duncan A. A. M. (1970). s. 30

²⁴² Penman M. (2014). s. 171-190

unnskyldning til ikke å svare på brevet ettersom det tilsynelatende var flere menn ved navn Robert Bruce, som hadde tittelen guvernør i Skottland.²⁴³

Et nytt sendebud fra paven ble deretter sendt til Skottland i desember samme år for å utlyse den pavelig erklærte våpenhvilen. Da også han ble stoppet av Roberts menn, erklærte sendebudet til allmuen som var tilstede at paven hadde utlyst en våpenhvile. Like etter, i 1318, falt Berwick til skottene og Edvard II inngikk en fredsavtale med Robert i 1319 etter en mislykket engelsk offensiv.²⁴⁴

Robert hadde allikevel brutt den pavelige våpenhvilen ved å ta Berwick. Påvirket av Edwards oppfordringer svarte paven med å sende en rekke pavelige sanksjoner mot Robert. Han ble bannlyst, truet med interdikt og innkalt i lag med fire andre skotske biskoper til å møte opp i kurien for å svare på tiltalen innen juni 1320.²⁴⁵

Denne situasjonen førte til at Robert Bruce og hans støttespillere sendte tre brev til paven våren 1320. Ett på vegne av kong Robert, ett på vegne av Skottlands geistlige og ett på vegne av de skotske jarlene, baronene og resten av den skotske verdsligheten. Kun det verdslige brevet og en oppsummering av Roberts brev har overlevd. Baronbrevet var skrevet på vegne av 39 navngitte skotske magnater med 51 segl festet på.²⁴⁶

Tre versjoner av erklæringen fra Arbroath ble tilsynelatende skrevet i 1320. Versjonen som ble sendt til paven er forsvunnet. Et annet utkast har også forsvunnet, men teksten ble bevart og skrevet ned i Walter Bowers *Scotichronicon*. En siste versjon har blitt bevart i Tynninghame. Det ble ikke sendt, og er tilsynelatende en kopi av brevet sendt til paven. James Ferguson oversatte erklæringen i 1970, og hans oversettelse har blitt tatt i bruk av mange senere historikere. I 1977 kritiserte midlertidig Grant Simpson hans analyse av de bevarte versjonene, på grunn av hans bruk av Bowers nedskrevne versjon som varierte innholdsmessig. Flere diskusjoner har senere fulgt.²⁴⁷ Versjonen jeg tar i bruk, fra RPS, har basert seg på Fergusons reproduksjon av originalteksten av brevet, og Duncans oversettelse til engelsk samt hans analyse av seglene.²⁴⁸

Sommeren etter at brevet ble skrevet, ble en konspirasjon om å myrde Robert avslørt. På grunn av diskusjonen nedenfor er det nyttig å redegjøre kort for konspirasjonen, som i ettertid har fått navnet *Souleskonspirasjonen*. Blant konspiratørene var det flere baroner som

²⁴³ Duncan A. A. M. (1970). s. 23

²⁴⁴ CDS III, 681

²⁴⁵ Penman M. (2014). s. 212

²⁴⁶ RPS 1320/4/1; Duncan A. A. M. (1988). s. 668-669; Barrow G. W. S. (2013). s. 394

²⁴⁷ Simpson G. G. (1977). s.12-16 for en videre diskusjon av de overlevende eksemplarene

²⁴⁸ RPS 1320/4/1; Ferguson J. (1970). *The Declaration of Arbroath*. Edinburgh University Press. s. 4-11; Duncan A. A. M. (1970). s. 34-37

hadde sitt segl festet på brevet. Det er sannsynlig at målet med konspirasjonen var å plassere Edvard Balliol, sønnen til den avdøde John Balliol, på den skotske tronen. Edvard befant seg i England, og hadde han fått kronen ville dette bety innrømmelser ovenfor England. Konspirasjonen ble slått hardt ned på i parlamentet ved Scones i august 1320, og de fleste konspiratørene ble drept, utenom William Soules som ble fengslet.²⁴⁹

5.3 SIRKULASJON OG FORMÅL - PROPAGANDA TIL PAVEN

Brevet ble skrevet på vegne av jarlene, baronene, jordeierne og resten av samfunnsfellesskapet i Skottland. Det gir et inntrykk av at verdsligheten i Skottland hadde valgt å erklære sin lojalitet til Robert og kongedømmet på eget initiativ. Duncan har argumentert for at å feste segl på brev ga det større troverdighet enn bare vitnelister, og at det var et viktig virkemiddel i å konstruere et inntrykk av solidaritet og bekrefte at beseglerne stilte seg bak innholdet.²⁵⁰ Barrow deler dette synet når det kommer til erklæringen fra Arbroath, og hevder paven ville hatt liten grunn til å tvile på at brevet reflekterte den skotske verdslige eliten.²⁵¹

Hvem som skrev brevet har vært tema for diskusjon i forskningslitteraturen, men det er sannsynlig at det var Alexander Kinninmonth som skrev det. Han var en erfaren geistlig jurist, som også ble sendt til Avignon for å presentere brevet til paven.²⁵² Her kommer innflytelsen til utdannede skotter til syne igjen, jamført Melves argumentasjon fra kapittel 2. Brevet var, som de geistliges erklæring fra 1309, skrevet i den pavelige kursen, prosarytmen brukt i pavelige korrespondanser, hvilket plasserte det i en lengre tradisjon av pavebrev.²⁵³

Hvorvidt brevet faktisk reflekterte den samlede skotske verdslige eliten er et annet spørsmål. Vi vet at blant de navngitte i brevet var flere senere konspiratører mot Robert. William Soules, David Brechin, Roger Mowbray, Patrick Graham og Eustace Maxwell var blant de som ble dømt i Scones sommeren 1320, og Ingram Umfraville flyktet senere til Frankrike.²⁵⁴ Duncan har studert seglene på brevet nøye og funnet ut at de antagelig ble sendt dit brevet ble skrevet og at de ble festet på samtidig, i og med at voksen fra seglene var av samme type. Elleve segl, som ikke var navngitt i brevet, ble også festet på senere.²⁵⁵ Det er liten tvil i forskningsmiljøet om at beseglingen skjedde i regi av Robert, og at ikke alle som festet sitt segl på brevet var tilstede da brevet ble skrevet eller planlagt. Det ble trolig planlagt i en

²⁴⁹ Penman M. (2014). s. 219-227

²⁵⁰ Duncan A. A. M. (1988). s. 117

²⁵¹ Barrow G. W. S. (2013). s. 395

²⁵² Penman M. (2014). s. 220

²⁵³ Duncan A. A. M. (1970). s. 27, Greene R., et. al. (Red.). (2012). s. 1114

²⁵⁴ Cowan E. J. (2014). s. 78-79; RPS 1320/4/1

²⁵⁵ Duncan A. A. M. (1970). s. 28-29

forsamling eller et mindre parlament i Newbattle i mars 1320, men det er sannsynlig at det ble utarbeidet og beseglet et annet sted.²⁵⁶

I vitnelisten til et av vedtakene fra Newbattle i mars 1320 finner vi en omfattende forsamling. Her listes biskopene av Moray, Dunkeld, Aberdeen og St. Andrews, kansleren Bernard, Thomas Randolph, jarlen av Moray, Duncan, jarlen av Fife, Patrick, jarlen av March, Walter, Steward av Skottland, James Douglas, konstabelen Gilbert, hoffmannen Alexander Fraser og marskalken Robert Keith.²⁵⁷ Penman har påpekt at de fire biskopene som var tilstede var de samme som ble tilkalt av paven for å møte opp i Avignon sammen med Robert, hvilket tyder på at formålet med møtet i Newbattle var å planlegge brevene. En annen vitneliste fra et vedtak fra Newbattle, tidligere i mars samme år, viser mange av de samme navnene i tillegg til Sir John Mentieth og Sir William Soules.²⁵⁸

Ut fra funnene ovenfor virker det lite trolig at det var den samlede verdslige eliten som gikk sammen for å planlegge erklæringen, men heller en begrenset forsamling av Roberts støttespillere. Jeg vil derfor ta utgangspunkt i at brevet reflekterte kun synspunktene til Robert og hans nærmeste, og at det var propaganda ment for å fremme hans sak. Det er allikevel av betydning at den mindre forsamlingen ved Newbattle inkluderte skotter av mange forskjellige embeter, samt den senere konspiratøren Soules. Videre har Barrow argumentert for at bymennene, fra byer med privilegiumsbrev, hadde et tett forhold til Robert som ble illustrert blant annet av deres deltakelse i parlamenter. Det er viktig i denne sammenhengen at i Newbattle den 31. mars 1320, vedtok Robert en omfattende forskrift som bekreftet gamle rettigheter og nye privilegier til byen Berwick.²⁵⁹ Med hensyn til middelalderens lovgiving, representasjon og samtykke diskutert i kapittel 2, virker det sannsynlig at representanter fra Berwick må ha vært tilstede for en såpass omfattende forskrift som den vedtatt i Newbattle 31. mars.

Det er umulig å si hvorvidt deltakerne i forsamlingen ved Newbattle ble inkludert i brevets utarbeidelse, men det kan virke sannsynlig. Som vi så i kapittel 4 ønsket Robert å spre de geistliges erklæring til den skotske befolkningen, som i stor grad spilte på den skotske fellesskapsfølelsen under hans styre. Lignende vedtok han i et parlament i 1318 at spredning av misnøye skulle forbyes, og at vedtatte forskrifter, skulle leses høyt over hele Skottland der folk samlet seg.²⁶⁰ Penman mener også det er sannsynlig at Roberts parlamenter og forsamlinger var

²⁵⁶ Penman M. (2014). s. 213-214

²⁵⁷ Duncan A. A. M. (1988). s. 437-440

²⁵⁸ RPS 1320/1; Penman M. (2014). s. 213-214

²⁵⁹ Duncan A. A. M. (1988). s. 437-440; Barrow G. W. S. (2013). s. 391-392

²⁶⁰ RPS 1318/1; RPS 1318/30

konsulterende og inkluderende, samtidig som han opprettholdt en autoritær front.²⁶¹ Det er derfor trolig at Robert så det som et klokt og strategisk valg å spille på en skotsk fellesskapsfølelse og motstand mot engelskmennene for å få oppslutning.

At kongen og hans støttespillere inkluderte eller informerte de tilstedeværende ved Newbattle om brevets innhold, virker dermed sannsynlig med hensyn til argumentene over. Jeg vil derfor ta utgangspunkt i at brevets innhold trolig ble fanget opp av et relativt bredt spekter av representanter i det skotske samfunnsfellesskapet inkludert høytstående embetsmenn, riddere, geistlige, intellektuelle, bymenn og en senere konspiratør. Hvis dette var tilfellet betyr det at brevet sannsynligvis ble utformet i tråd med oppfatningene til de tilstedeværende. Eventuelle nasjonale forestillinger som er synlige i brevet var derfor trolig utbredt i store deler av Skottland.

Med hensyn til tidligere tolkninger av brevet er det nødvendig å se på brevets mål. Det kommer tydelig frem i det kongelige brevet fra Robert, som ble sendt sammen med baronbrevet, at han ønsket å få fjernet de pavelige sanksjonene.²⁶² Som sagt skyldtes disse sanksjonene delvis engelske oppfordringer. Et av målene med erklæringen fra Arbroath var dermed for å få fjernet sanksjonene ved å argumentere mot England, og for den skotske siden av saken. Det andre målet var å få paven til å presse Edvard II til å la skottene være i fred. Det kommer tydelig frem i slutten av brevet og sammenfalt med skottenes overordnede mål om engelsk anerkjennelse av skotsk uavhengighet.²⁶³ For å kunne oppnå dette måtte skottene bevise at de hadde vært, og ønsket å forbli, selvstendige, at de var et eget folk og at den engelske kongen ikke hadde noen autoritet over dem. Brevets retorikk er derfor full av det som har blitt omtalt i forskningslitteraturen som nasjonale og patriotiske erklæringer.

5.4 TOLKNING AV BREVETS NASJONALE PREMISER

Historie og myter

Erklæringen begynner med å hylle paven som Guds stedfortreder og herre over kirken. Skottene fremstilles som ydmyke og lojale ovenfor pavens autoritet: «*his humble and devout sons (...) send all manner of filial reverence, with devout kisses of his blessed feet*».²⁶⁴ De fremstod som pavens sønner, og villige til å adlyde ham. Uavhengig av at dette var vanlig retorikk i brev til paven, passet det godt inn i bildet av skottene som spesielle og hengivne tjenere av Roma som

²⁶¹ Penman M. (2014). s. 319-320

²⁶² Duncan A. A. M. (1988). s. 668-669

²⁶³ RPS 1320/4/1; Duncan A. A. M. (1970). s. 26

²⁶⁴ RPS 1320/4/1

formulert i prosesskriftet og de geistliges erklæring. Robert og hans støttespillere viste altså respekt til paven, og fortsatte å spille på den kristne hengivenheten fra tidligere brev til tross for de pavelige sanksjonene og mangelen på pavelige anerkjennelse.

Den første delen av brevet, etter introduksjonen og hyllesten av paven, tar for seg skottenes historiske opprinnelse. At denne historien blir presentert i starten av brevet mener Broun at er et bevis for hvor viktig den var for skotsk uavhengighet.²⁶⁵ Beretningen om skottenes opprinnelse begynner med utsagnet:

*Most holy father and lord, we know, and we gather from the deeds and books of the ancients, that among other distinguished nations our own nation, namely of Scots, has been marked by many distinctions.*²⁶⁶

Det er flere ting som er verdt å påpeke i dette sitatet. Først og fremst er det en henvisning til de eldgamle historiene fra bøker og sagn som beretter om den skotske nasjonen. Brevutsenderne skapte her et bilde av en fremstående skotsk nasjon med lange røtter bakover i historien, som i de geistliges erklæring og prosesskriftet. Det er usikkert hvilke bøker og historier de referer til, men det viktige er at de gjør det. Referansen gir oss innsyn i den legitimerende betydningen av historie. De gjør et poeng ut av at nasjonen til skottene var eldgammel, som åpenbart var viktig for deres identitet.

Videre, som Grant har påpekt tidligere, har erklæringen eksistensen av forskjellige nasjoner som et grunnleggende premiss hvilket også kommer frem i bruken av «nation» i sitatet over.²⁶⁷ Skottene ønsket tydelig å vektlegge eksistensen av forskjellige folk som tilhørte forskjellige kongedømmer, og at Skottland var blant dem. Skottene hadde skilt seg ut på mange måter, som skrevet ovenfor, hvilket for dem gjorde det tydelig at de var en egen nasjon, noe som de også argumenterte med ovenfor andre.

Opprinnelsesmyten i brevet tar deretter for seg skottenes eldgamle historie fra de reiste fra Skytia til Spania, og videre til Skottland hvor de drev ut britene og ødela pikterne.²⁶⁸ Skytia ble ansett som skottenes opprinnelsessted på grunn av en eldre misforståelse fra 600-tallet, hvor det latinske Sciti hadde blitt koblet sammen med det latinske Scoti.²⁶⁹ Ved å hevde at de stammet fra skyterne ble de også fremstilt som et eldgammelt folk fra klassiske tider, jamført Reynolds argumentasjon om hvordan slike myter ble brukt for å skape fellesskapsfølelser, som diskutert i kapittel 2. Skottenes utryddelse av pikterne bringer frem det samme spørsmålet om skotsk etnisitet som i prosesskriftet i kapittel 3. Det kan besvares på samme måten ved at

²⁶⁵ Broun D. (2003). s. 2

²⁶⁶ RPS 1320/4/1

²⁶⁷ Grant A. (1994). s. 69

²⁶⁸ RPS 1320/4/1

²⁶⁹ Broun D. (2003). s. 3

skottenes oppfatning av hvordan de identifiserte seg som skotske, ikke nødvendigvis samstemmer med våre moderne oppfatninger. Britene og pikterne hadde blitt utryddet ved at deres kongedømmer ble erstattet av et skotsk kongedømme, ikke ved en etnisk utrenskning. Broun påpeker også at Robert og mange hans støttespillere hadde normannisk bakgrunn, men de identifiserte fortsatt som skotske. For dem betydde det å være skotsk, at de tilhørte det skotske kongedømmet, og ikke at de måtte være etnisk skotsk i vår moderne forståelse av begrepet. Da brevet fortalte om en stolt fortid, legitimerte dette kongedømmets selvstendighet i tillegg til den skotske nasjonen de identifiserte seg med, ifølge Broun.²⁷⁰ Det er tydelig i lys av Brouns argumenter, og opprinnelsesmytens formuleringer, at skotsk identitet i brevet var knyttet til kongedømmet Skottland, og ikke til skotsk etnisitet.

Opprinnelsesmyten fra brevet forteller oss også at skottene aldri hadde blitt underkastet noen andre folk, uansett hvor hardt de ble presset. De forklarte hvordan den skotske nasjonen alltid hadde opprettholdt sin frihet:

*nowhere could it [den skotske nasjonen] be subjugated by any people, however barbarous. (...) it acquired with many victories and untold efforts, the places in the west which it now holds, although often assailed by Norwegians, Danes and English. As the histories of old time bear witness, it has held them free of all servitude ever since.*²⁷¹

I de geistliges erklæring fremstår det som viktig for den skotske identiteten at de ikke hadde vært underlagt andre. Samtidig hadde de vunnet mange seire, og selv om de var hardt presset fra mange fronter forble de frie. Allikevel er det forskjeller på hvordan historien om den skotske friheten ble brukt i erklæringen fra Arbroath og de geistliges erklæring. I de geistliges erklæring ble friheten og uavhengigheten som Robert hadde kjempet for, tatt i bruk delvis for å legitimere hans plass på tronen. I baronbrevet ble den brukt for å fremme den skotske nasjonen. Som Broun påpeker er dette svært relevant for vår forståelse av nasjoner og nasjonal identitet i middelalderen.²⁷²

Det som gjør erklæringen fra Arbroath så spesielt i Brouns øyne er at det skotske kongedømmets historie, som et eldgammelt og uavhengig kongedømme, ble fremstilt tydeligere enn noen gang tidligere. For å illustrere dette trekker han frem visse grep i brevet som: den skotske kongeliste med 113 skotske konger, som egentlig inkluderte mange piktiske konger; at skottene aldri hadde mistet sin selvstendighet; og at skottene hadde regjert i Skottland uten piktere og briter i lang tid. Skottene fremstilles derfor i baronbrevet som eldre, stoltere og mer ærerike enn noen gang før. Det er dette som gjør brevet til den tydeligste formuleringen av

²⁷⁰ Broun D. (2003). s. 6-8

²⁷¹ RPS 1320/4/1

²⁷² Broun D. (2003). s. 1-8

skotsk nasjonalitet i middelalderen, ifølge Broun. Han mener lange kongelister og eldgammel historie forteller mer om eksistensen av en skotske nasjon og skotsk identitet enn resten av brevet.²⁷³

Etter den skotske opprinnelsesmyten følger en beretning om skottenes omvendelse til den kristne troen, som jeg vil argumentere for at er minst like representativ for skotsk identitet i middelalderen som opprinnelsesmyten. I beretningen om den skotske kristningen dukker den spesielle skotske kristne identiteten opp igjen:

*[Skottenes] high qualities and merits, if they were not otherwise manifest, shine out sufficiently from this: that the (...) Lord Jesus Christ (...) called them, even though settled in the uttermost ends of the earth, almost the first to his most holy faith.*²⁷⁴

Ifølge brevet kunne skottenes integritet, dydighet og utmerkelse, bli legitimert uavhengig av alt annet ut fra deres spesielle forhold til kristendommen. Kristendommens sentrale plass i skotsk identitet i middelalderen kunne nesten ikke blitt tydeligere formulert. Beretningen trenger ikke være sann for at den skal være relevant. Den gir oss innblikk i middelalderens forestillinger om det sammensveisede forholdet mellom folk og religion. Både i prosesskriftet og erklæringen fra Arbroath forekommer den skotske omvendelsen som én hendelse. Lignende skjer også andre steder i Europa i middelalderen, som for eksempel i Norge, hvor kongedømmet fremstilles som kristnet i kjølevannet av Olav Haraldssons død på Stiklestad og helliggjøringen av han i ettertid.²⁷⁵ Her blir folket i kongedømmet omvendt samtidig, hvilket skilte dem fra andre folk. Dette kommer også frem i prosesskriftet, hvor skottenes kristnes samtidig, fire hundre år før engelskmennene. Dette bidro til å utmerke og adskille de forskjellige folkeslagene. Hvis omvendelsen hadde skjedd tidlig og av en fremstående helgen eller konge, kunne dette bidra til å forsterke den religiøse siden av folkets identitet. Det er derfor skottene fremstiller seg som omvendt for lenge siden, før engelskmennene, og av en av de fremste apostlene i kristendommen. Ifølge Hastings teori om kristendommens forsterkende påvirkning på identitet diskutert i kapittel 2, var kristningen en av de viktigste mytene som bidro til å skape en egen identitet som samlet og utmerket forskjellige folk i middelalderen.²⁷⁶

Deretter forklarer skottene hvordan de hadde blitt omvendt på en helt unik måte. De hadde blitt utvalgt av St. Andrew, en av kristendommens fremste apostler og broren til St. Peter:

*Nor did he wish to confirm them in that faith by anyone but by the first apostle by calling (though second or third in rank), namely the most gentle Andrew, the blessed Peter's brother, whom he wished to protect them as their patron for ever.*²⁷⁷

²⁷³ Broun D. (2003). s. 1-8

²⁷⁴ RPS 1320/4/1

²⁷⁵ Moseng O. G., Opsahl E., Pettersen G. I., Sandmo E. (1999). *Norsk Historie I 750-1537*. Aschehoug. s. 66-78

²⁷⁶ Hastings A. (1997). s. 6

²⁷⁷ RPS 1320/4/1

Riktignok var St. Andrew pikternes helgen til å begynne med, mens Columba fra Iona egentlig hadde vært den skotske. Etter at kongedømmene ble slått sammen og pikterne gradvis forsvant fra historien, adopterte det nye skotske kongedømmet flere piktiske tradisjoner, blant annet St. Andrew og den utvidede kongelisten.²⁷⁸ St. Andrew ble det nye kongedømmets skytshelgen, og dermed sentral for deres kristne identitet. Det er uvesentlig at St. Andrew aldri var i Skottland, og at skottene ikke ble omvendt så tidlig som det antydes. Det interessante er at skottene inkluderte det som en legitimeringsfaktor for skotsk uavhengighet og ære. Det avslører tydelige forestillinger om at deres identitet som et eget folk var sterkt knyttet til deres kristne tilhørighet og hvordan de som et folk hadde blitt kristnet på en egen og spesiell måte.

Etterpå forteller skottene at pavens forgjengere hadde anerkjent det pavelige ansvaret ovenfor det skotske folket siden, de var St. Andrews utvalgte:

*The most holy fathers your predecessors gave careful heed to these things and strengthened this same kingdom and people, as being the special charge of the blessed Peter's brother by many favours and numerous privileges. Thus our people under their protection did heretofore live in freedom and peace ...*²⁷⁹

Dette var en referanse til prosesskriftet og Cum Universi bullen og den pavelige beskyttelsen Skottland hadde hatt siden 1192 som *Romas spesielle datter*.²⁸⁰ Skottland var med andre ord et spesielt kongedømme velsignet med kristen beskyttelse.

Det har vært et dominerende synspunkt i forskningslitteraturen knyttet til prosesskriftet fra 1301, at skottene som skrev det, søkte ly i pavelig overherredømme på grunn av deres svake posisjon. Duncan mener blant annet at hadde skotsk frihet blitt knyttet til pavelig overherredømme i 1309. Han argumenter for at utsenderne av de geistliges erklæring i 1309 derfor hadde unngått å ta i bruk begrepet frihet, fordi de ikke ville minne paven om hans autoritet over Skottland.²⁸¹ Med hensyn til Duncans synspunkt virker det motstridende at skottene i 1320, da deres posisjon var betydelig sterkere enn i 1309, dro frem pavens rolle som Skottlands beskytter igjen.

Forklaringen på dette må ligge i at skottene anså deres forhold til Roma som en styrke for skotsk identitet og ære, og særlig for skotsk uavhengighet av England, fremfor som hemmende for deres selvstendighet. Det må være en moderne misforståelse at pavelig autoritet ikke var forenlig med skotsk selvstendighet.

²⁷⁸ Webster B. (1997). s. 50-70

²⁷⁹ RPS 1320/4/1

²⁸⁰ Sommerville R. (1982). s. 142-144

²⁸¹ Duncan A. A. M. (2003). s. 39

Frihet fra England

Brevutsenderne forklarte at Edvard I hadde lurt dem til å tro at han var en venn, og hadde angrepet Skottland da kongedømmet var uten en konge og uvant til krig: «*when our kingdom had no head and our people harboured no malice or treachery and were then unused to wars or attacks*». ²⁸² Setningen antyder at Edwards angrep var uforutsett, og at det var uvanlig for skotter å drive med svik og krigføring. Samtidig som den fremstilte at den engelske kongen som slu og aggressiv. Utsagnet passer godt inn i den skotske kristne identiteten fra prosesskriftet, hvor skottene fremstilles som fredelige og uskyldige mennesker, som ikke hadde blitt utsatt for ondskapen til den engelske kongen enda. Koblet sammen med de påfølgende beskrivelsene av Edwards handlinger i Skottland, fremstår han som en Gudsbespottende figur:

His wrongs, killings, violence, pillage, arson, imprisonment of prelates, burning down of monasteries, despoiling and killing of religious, and yet other innumerable outrages which he inflicted on the said people, sparing neither age nor sex, religion nor order, no one could fully describe or fully understand unless experience had taught him. ²⁸³

Her blir det særlig lagt vekt på grusomhetene mot geistlige personer og gjenstander, hvilket gjør det lett å dra paralleller til Fredrik IIs kjetterske handlinger diskutert i kapittelet 3. På en måte fremstiller brevet skottene som forent av Edwards grusomheter i måten hele den skotske befolkningen, uavhengig av kjønn, alder, religion eller rang, hadde lidd under han. Det er vanskelig å si hvor stor del av den skotske befolkningen som følte en sterkere skotsk identitet på grunn av Edwards invasjon. Engelskmennenes ugjerninger og grusomheter mot det skotske folket ble beskrevet i prosesskriftet, de geistliges erklæring og i erklæringen fra Arbroath. Videre ble engelskmennene også beskrevet som rake motsetninger til skottene, ved at de var grådige, hensynsløse og gudsbespottende i alle dokumentene. Dette tyder på at brevutsenderne var bevisst på at engelsk undertrykkelse bidro til å skape en skotsk solidaritet. Bruken av disse virkemidlene tilsier at det må ha vært en sterk følelse i Skottland som var en motreaksjon på engelsk undertrykkelse, ikke ulikt det Hastings beskriver som nasjonalisme i praksis. ²⁸⁴

Fremstillingen av engelskmennene som ukristelige, og skottene som hengivne kristne, dukker stadig opp i erklæringen, og det var mest sannsynlig propaganda for å fremme skottenes sak. Det var ikke noe særegent skotsk ved å fremheve seg selv som en god kristen, og sin fiende som en dårlig kristen. Det er flere beretninger hvor skotter har blitt beskrevet som djevelske og onde sett fra den engelske siden. Rees Davies mener at å demonisere fienden var med på å forsterke egen identitet. ²⁸⁵ Det forteller oss mye om forestillinger om idealer og identifisering i

²⁸² RPS 1320/4/1

²⁸³ RPS 1320/4/1

²⁸⁴ Hastings A. (1997). s. 6, se kapittel 2

²⁸⁵ Stones E. L. G. (1970). s. 215; Davies R. (1994 s. 10

middelalderen. For skottene i middelalderen var deres identitet som kristne såpass viktig at det var nødvendig å fremstille fienden som djevlesk for å legitimere sine handlinger. Videre var det i deres øyne en god kristelig handling å forsvare kongedømmet mot fiender. Uavhengig av om det var ren propaganda, forteller det oss hvor sentral kristendommen var for deres identitet. Skottene presenterte seg selv i brevet som gode kristne og St. Andrews utvalgte, hvorav engelskmennene stadig ble beskrevet som dårlige kristne, som krenket religiøse personer og gjenstander. Det er altså tydelig at den skotske identiteten ble forsterket av å demonisere engelskmennene og opphøye seg selv som gode kristne slik Davies argumenterer for.

Robert I ble deretter introdusert som skottenes frelser. Han hadde frigjort dem fra ondskapen til den engelske kongen, og kjempet hardt for den skotske friheten. Det kommer tydelig frem at dette var ansvaret til en god konge:

*But from these countless evils we have been set free, by the help of him who though he afflicts yet heals and restores, by our most valiant prince, king and lord, the lord Robert, who, that his people and his heritage might be delivered out of the hands of enemies*²⁸⁶

Brevutsenderne fremstilte Robert som en utrettelig forkjemper for skottenes frihet, som ofret alt og reddet dem fra den onde engelske fienden. Rent historisk er ikke dette helt feil, men det er umulig å fortelle hvor utbredt dette synet på Robert faktisk var. Med hensyn til Soules konspirasjonen, og splittelsen i Skottland før Cambuskenneth parlamentet i 1314, er det sannsynlig at store deler av Skottland ikke så på Robert på denne måten. Det interessante med utsagnet er ikke at Robert blir fremstilt i et positivt lys, men at kongen blir presentert som ansvarlig for friheten til folket. Tidligere i brevet fortelles det at det skotske folket stod uten konge, og mistet sin frihet ovenfor en aggressiv Edvard. I sitatet over blir denne friheten gjenvunnet, fordi Skottland hadde fått en konge igjen. For at skottene ikke skulle bli underlagt en aggressiv fremmed makt var det nødvendig med en legitim konge. Deres identitet blir knyttet såpass til kongen at, i situasjoner hvor de ikke hadde en konge, blir det beskrevet som «*our kingdom had no head*».²⁸⁷ Som i de geistliges erklæring, tilsvarte det å være skotsk å ha en skotsk konge som kunne lede dem.

Robert blir også sammenlignet med Makkabeus og Joshua fra Bibelen i brevet: «*[Robert] bore cheerfully toil and fatigue, hunger and danger, like another Maccabeus or Joshua.*»²⁸⁸ Edward Cowan har påpekt at Makkabeus hadde ledet et patriotisk jødisk opprør mot tyrannen Antiokos, som Edvard hadde blitt sammenlignet med tidligere.²⁸⁹ Den bibelske inspirasjonen er tydelig. Vi kan se en klar gjenklang i sitatet over med hensyn til Hastings

²⁸⁶ RPS 1320/4/1

²⁸⁷ RPS 1320/4/1

²⁸⁸ RPS 1320/4/1

²⁸⁹ Cowan E. J. (2014). s. 53

argumenter angående Bibelen som inspirasjonskilde for nasjoner i middelalderen. Jødernes patriotiske og religiøse kamp mot tyrannen Antiokos må ha blitt utnyttet av skottene med et lignende formål. Skottenes identitet hadde i over 30 år blitt formet av en undertrykkende fremmed makt, som mange av dem hadde kjempet imot. Robert søkte med sammenligningen å fremstille seg som forkjemperen for denne skotske identiteten som var knyttet til frigjøring. Kristendommen kunne med andre ord fungere som inspirasjonskilde for å legitimere krigføring for selvstendighet.

Som i de geistliges erklæring legitimerer også erklæringen fra Arbroath Roberts rett på tronen gjennom hans støtte i folket, hans dyder, hans arverett og hans guddommelige velsignelse:

*Divine providence, the succession to his right according to our laws and customs which we shall maintain to the death, and the due consent and assent of us all have made him our prince and king. We are bound to him for the maintaining of our freedom both by his right and his merits, as to him by whom salvation has been wrought unto our people, and by him, come what may, we mean to stand.*²⁹⁰

Det er mye propaganda i denne delen også, men utsagnet forteller oss hva som var ansett som nødvendig for å bli konge, og om posisjonen kongen hadde i kongedømmet etter at han hadde blitt kronet. Som sagt i kapittel 4, kunne ikke hvem som helst være den skotske kongen. Han måtte ha sin makt fra Gud, ha folkets antatte samtykke, ha arveretten og han måtte ha blitt valgt ut fra folkets lover og sedvaner. Det er relevant at denne «oppskriften» på kongens legitimitet også ble inkludert i erklæringen fra Arbroath. I 1320 var som sagt Roberts plass på tronen mye sikrere enn i 1309, hvor han kun hadde halve kongedømmet og fortsatt var ansett som en opprører av mange. Selv om Robert ikke hadde fått den offisielle anerkjennelsen av paven i 1320, tyder den legitimerende paragrafen over på at forestillingene om egenskapene den skotske kongen skulle besitte var viktig for skottene.

Etter at kongen hadde blitt kronet var også folket bundet til han. Kan hende var dette et grep Robert inkluderte i erklæringen for å poengtere, for sine mer usikre skotske støttespillere, at de ifølge loven var bundet til å følge han. Det er allikevel ikke absolutisme brevet beretter om. Kongens makt var for begrenset til å prøve dette. Det er heller et budskap om solidaritet til kongen, en lojalitet til personen som skulle lede folket, og en plikt for alle gode skotter. Utsagnet: «*and by him, come what may, we mean to stand*», beskriver dette tydelig. Denne solidariteten til Robert var kanskje begrenset til bare noen få skotter. Allikevel avslører det sterke forestillinger utbredt i middelalderen om at solidaritet til kongen var vanlig.

²⁹⁰ RPS 1320/4/1

Deretter følger den mest populære delen av brevet, som har blitt kjent som «kontraktparagrafen». Her forklarer brevutsenderne at de ville styrte Robert om han noen gang underkastet seg den engelske kongen. De forklarte at de ville kjempe til siste mann for friheten, fordi de aldri ville godta engelsk overherredømme.

*Yet if he should give up what he has begun, seeking to make us or our kingdom subject to the king of England or to the English, we would strive at once to drive him out as our enemy and a subverter of his own right and ours, and we would make some other man who was able to defend us our king; for, as long as a hundred of us remain alive, we will never on any conditions be subjected to the lordship of the English. For we fight not for glory, nor riches, nor honours, but for freedom alone, which no good man gives up except with his life.*²⁹¹

I forskningslitteraturen har flere teorier og argumenter dukket opp rundt denne paragrafen. Barrow og Cowan mener utsagnet viser det kontraktbaserte og konstitusjonelle forholdet mellom kongen og folket.²⁹² Penman har på den andre siden argumentert for at utsagnet var ment for å påpeke at Edvard Balliol, John Balliols sønn i England, ikke ville arve kongedømmet hvis Robert døde.²⁹³

Om vi ser på brevetts overordnede mål kan vi allikevel skimte en annen funksjon ved paragrafen som også tydeliggjøres senere i brevet. I korthet forteller den at skottene aldri vil underkaste seg engelskmennene, noe som kan tolkes som en advarsel til paven. Om paven ville ha fred, ville det ikke skje ved skotsk underkastelse.

Paragrafen kan også fortelle oss mye om skotsk identitet i perioden. Det antydes igjen at kongen var folkets leder og at han skulle beskytte dem. For brevutsenderne fremstår det som tydelig at en som underkastet seg England ikke hadde beskyttet dem, og de ville derfor «*make some other man who was able to defend us our king*». Kongens rolle var som sagt dualistisk, hvor folket skulle være lojale mot sin konge, men til gjengjeld måtte han beskytte dem. Utsagnet om at kongen var erstattelig om han ikke klarte dette, passer derfor inn i den skotske identitetens forhold til kongen. Det var også en legitimerende påstand for Roberts krav på tronen, fordi han hadde tatt den skotske tronen fra den engelskkontrollerte John Balliol som ifølge setningen over ikke kunne hersket i Skottland. Samtidig avslørte påstanden, ifølge Reynolds, at den skotske lojaliteten først og fremst var mot kongeembetet og ikke personen.²⁹⁴

Det er lett å tolke kontraktparagrafens påstander som nasjonalisme, hvilket har blitt gjort tidligere, men det kan ikke gjøres ukritisk.²⁹⁵ Det er umulig å si hva som var genuint, og nøyaktig hvor utbredte følelsene påstandene baserte seg på var. Allikevel, påstandene om at de

²⁹¹ RPS 1320/4/1

²⁹² Barrow G. W. S. (2013). s. 400; Cowan E. J. (2014). s. 62

²⁹³ Penman M. (2014). s. 218; Broun D. (2003). s. 1-2

²⁹⁴ Reynolds S. (1997). s. 275

²⁹⁵ Brotherstone T. Ditchburn D. (2000). s. 20-27

var villige til å dø for kongedømmet og for friheten, betyr at dette ikke var helt utenkelig for skottene. Om vi ser på krigens hendelsesforløp, særlig med hensyn til slagene ved Stirling og Falkirk i 1297 og 1298, var det åpenbart at dette ikke var utenkelig for dem. Noen var uten tvil villige til å dø for kongedømmet og for å forsvare de skotske interessene mot engelsk undertrykkelse. Selv om vi ikke kan dra en linje fra påstanden, og si at alle skotter i 1320 var villige til å dø for den skotske friheten, kan vi si at noen må ha følt det sånn, at det ikke var altfor uvanlig og at de så en verdi i å erklære det. Kontraktparagrafen avslører derfor en sterk skotsk identitet, som skotter i varierende grad var villige til å forsvare, noen med livet som innsats.

Fattige og hengivne skotter

Mot slutten av erklæringen kommer brevets mål tydelig frem. Skottene bønnfalte paven om hjelp, og ba han om å presse den engelske kongen til å la dem være i fred. De påpekte at paven var Guds stedfortreder og at han ikke skilte mellom folk, og at han dermed burde sympatisere med skottene som hadde lidd under engelskmennene.

*we beseech your holiness (...) whose vicegerent on earth you are there is neither weighing nor distinction of Jew and Greek, Scotsman or Englishman, you will look with paternal eyes on the troubles and anxieties brought by the English upon us and upon the church of God.*²⁹⁶

Middelalderens synspunkt på forskjellige folk kommer tydelig frem i denne delen. Samtidig ble den engelske kongen igjen sammenlignet med Fredrik II av det tysk-romerske riket, ettersom Edvard hadde angrepet kirken ved å angripe Skottland. Brevutsenderne ønsket å gjøre det tydelig at skottene var uskyldige i konflikten. De hadde bare forsvart seg mot den grådige og gudsbespottende engelske kongen.

Erklæringen fra Arbroath gir oss også et innblikk i identitet knyttet til territorier. Robert Bartlett har som vi så i kapittel 2, argumentert for at landskap var med på å forme identiteten til forskjellige folk i middelalderen. Det eksisterte en tankegang om at verden var delt inn i det sentrale, det vil si Roma og Frankrike, og i perifere områder som det keltiske Britannia. I brevet kommer dette frem i utsagnet: «*even though settled in the uttermost ends of the earth*».²⁹⁷ Her forklarte de at de til tross for deres perifere posisjon hadde de blitt utvalgt av St. Andrews. De var med andre ord veldig bevisst det eksisterende verdensbildet av periferi og sentrum, hvor de selv utgjorde periferien, ifølge Bartletts teori. Dette minner om det Smith har kalt *ethnoscapes*, tanken om at folket ble formet av landet de bosatte.²⁹⁸ I erklæringen fra Arbroath, og i mindre grad i prosesskriftet, kan vi skimte hvordan skottene anså seg som formet av territoriet. Som

²⁹⁶ RPS 1320/4/1

²⁹⁷ RPS 1320/4/1

²⁹⁸ Smith A. D. (2002). s. 22-23

sagt, fremstilte forfatterne av prosesskriftet Skottland som deres forutbestemte hjemland, hvilket bidro til å skape et inntrykk av at skottenes skjebne lå i Skottland. I erklæringen fra Arbroath kan den territorielle identiteten hos skottene skimtes i utsagnet under:

*[Edvard II] who ought to be satisfied with what he has, since England used once to be enough for seven kings or more, to leave in peace us Scots, who live in this poor little Scotland, beyond which there is no dwelling-place at all, and who desire nothing but our own.*²⁹⁹

Den territorielle identiteten hang sammen med den kristne identiteten til skottene, som tidligere i brevet hadde blitt fremstilt som fredelig og uselvvisk. Ifølge brevet ønsket de ikke mer enn å bo i det fattige og perifere Skottland. Den engelske kongen var derimot grådig, og klarte ikke å være tilfreds med det som en gang hadde tilsvart syv kongedømmer. Selv om det var propaganda, betyr ikke dette at skottene ikke hadde knyttet bånd til det skotske landskapet de identifiserte seg med, som Smiths ethnoscapas.

Brevutsenderne advarte deretter paven om den islamske trusselen som truet korsfarerlandene. De forklarte at han måtte overtale de europeiske fyrstene, som var for opptatt med å krige mot sine mindre naboer, til å kjempe mot den virkelige trusselen. Edvard var en av disse fyrstene og skottene prøvde å fremstille hans krig mot Skottland som drevet av grådighet, fordi: «*[Fyrstene] anticipate a readier return and weaker resistance*».³⁰⁰ De forklarte at de med glede hadde dratt på korstog om de bare hadde fått være i fred av den engelske kongen. Dette passet godt overens med den skotske kristne identiteten som forkjempere for kristendommen som kjempet mot hedningene, slik de beskrev sin kamp mot de hedenske engelskmennene i prosesskriftet. Det kan godt hende det var rent taktisk av skottene å hevde at de ville dra på korstog om de fikk fred, men om vi ser tilbake på brevet til Filip IV i 1309, kan vi se at de også der uttrykte deres ønske om å dra på korstog.³⁰¹ I 1329 Robert skal også ha beordret at hans hjerte skulle bli bragt med på korstog etter hans død.³⁰²

Avslutningsvis forklarte skottene igjen at fred bare ville komme hvis den engelske kongen lot dem være. De sverget deretter sin troskap og lojalitet til paven, og lovet at de ville adlyde han som Guds stedfortreder. Brevet var deretter datert til 6. april 1320, skrevet i klosteret i Arbroath, nordøst for Dundee.³⁰³

²⁹⁹ RPS 1320/4/1

³⁰⁰ RPS 1320/4/1

³⁰¹ RPS 1309/1

³⁰² Penman M. (2014). s. 300

³⁰³ RPS 1320/4/1

5.5 AVSLUTNING

I 1320 var Skottland samlet under én konge, og konflikten hadde gått mer i Skottlands favør. Likevel innså Robert og hans støttespillere at engelsk anerkjennelse ikke ville komme uten videre. Samtidig hadde den engelske kongens oppfordringer ledet til en rekke pavelige sanksjoner mot Robert. Dette førte til at erklæringen fra Arbroath, samt et geistlig og et kongelig brev ble, sendt til paven i 1320. For å oppnå sine mål var det, som i 1301, nødvendig å bevise at skottene var et eget folk og kongedømme, styrt av Robert I. De argumenterte derfor for at de hadde en lang og stolt historie, og at de hadde blitt kristnet tidlig. Deretter hevdet de at de uprovosert hadde blitt angrepet av den grådige engelske kongen, som hadde utført utallige grusomheter mot det skotske folket. De hadde blitt reddet fra engelskmennenes undertrykkelse av Robert, som gjennom hans dyder, arverett, velsignelse fra Gud og støtte i folket var Skottlands konge. De forklarte at de aldri igjen skulle miste sin frihet og at de aldri ville akseptere å bli underlagt England igjen. Dermed, om paven ønsket fred på De britiske øyene, måtte han presse Edvard til å la skottene være i fred. På denne måten kunne pavens kristne undersåtter fokusere på korstoget.

I brevet kan vi se tydelige tegn på en skotsk identitet. Vi har i dette kapittelet sett hvordan eldgamle historier og myter om skottenes opprinnelse og kristning utmerket dem og adskilte dem fra andre folk i deres øyne. For skottene i middelalderen var det å være skotsk knyttet til en tilhørighet kongedømmet. De kunne stolt erklære at de aldri hadde vært underlagt andre, og at de var bundet sammen av at de hadde blitt utvalgt av en av kristendommens fremste apostler. Skottenes identitet som spesielle kristne kommer også tydelig frem i brevet. Identiteten ble fremstilt som hengiven, fredelig og uselvvisk, hvorav engelskmennene var deres rake motsetninger som bidro til å adskille dem. Skotsk identitet hadde også blitt forsterket av de engelske overgrepene, som den skotske kongen, Robert I, hadde reddet dem fra. Kongens rolle ble bekreftet som kongedømmets farsfigur og leder, og det kommer tydelig frem at det var viktig for kongedømmet med solidaritet bak kongen. Brevet viste også at mange av dem i varierende grad var villige til å kjempe og dø for kongedømmets frihet.

6 KONKLUSJON

Tre forskjellige dokumenter har blitt studert i oppgaven. Disse har representert tre vidt forskjellige historiske situasjoner under den første skotske uavhengighetskrigen. Det første dokumentet ble skrevet etter at skottene nylig hadde blitt angrepet. Skottene stod samlet mot Edvard I, men uten en konge. Det andre ble skrevet mens skottene stod splittet mellom den engelske kongen og Robert, som mange anså som en illegitim konge. Det siste dokumentet ble skrevet da Skottland igjen var samlet under én konge, og det eneste som manglet var en engelsk og pavelig anerkjennelse av Roberts rett på tronen. De tre dokumentene kunne dermed ha variert betydelig i form og innhold, men de forble relativt konsistente til tross for dokumentenes varierende kontekst, format og formål.

Oppgavens problemstilling har vært hvorvidt vi kan snakke om en skotsk nasjon og nasjonal identitet i perioden. I kapittel 2 ble en definisjon av nasjonsbegrepet presentert i form av Smiths fem kriterier. Det ble diskutert hvordan forskjellige nasjoner ville vektlegge hvert kriterium på en varierende måte, så lenge kriteriet ble møtt. Det ble også diskutert ulike teorier og tolkninger av hvordan førmoderne nasjoner tok form, og hva som karakteriserte dem. Empirien i oppgaven har blitt tolket på grunnlag av disse teoriene og definisjonene. Ut fra drøftingen presentert i kapittel 3,4 og 5 er det nå mulig å svare på problemstillingen.

Smiths kriterium om navn var alltid relativt uproblematisk, og ikke spesielt vanskelig å finne beviser for. Vi kan se hvordan skottene i 1301 forklarte hvordan hele det skotske folket hadde fått sitt navn fra Scota. Dette var, som sagt, ikke nødvendigvis en utbredt oppfatning, men det er lett å se den symbolske verdien av å legitimere navnet med en historisk og mytisk person. Videre, i 1320, legitimerte skottene sitt opphav fra de klassiske skyterne, basert på den gamle feilkoblingen mellom navnene Scoti og Skytia. Dette var et relativt vanlig virkemiddel i middelalderen, hvor man ønsket å koble sitt eget folks opprinnelse til eldgamle og klassiske folkeslag. Navnet til skottene ble brukt for å trekke linjer mellom skottene til mytiske personer og eldgamle folk for å gi dem økt ære og prestisje. Navn ble også brukt for å adskille skottene fra engelskmennene, og for å samle alle medlemmene av kongedømmet under en betegnelse.

Med tanke på Smiths kriterium om territorium, står det lite i de forskjellige dokumentene om skottenes forhold til det skotske landskapet. Det finnes allikevel noen tydelige tegn på at skottene hadde begynt å identifisere seg med territoriet. Bartletts teori om periferi og sentrum, og Albertus Magnus tankegang om at området formet folket, kommer til syne både i prosesskriftet og erklæringen fra Arbroath. Skottene fremstilles her som fattige, uskyldige og uten ondskap delvis fordi de kommer fra det perifere og fattige Skottland som ligger ved jordens

ende. Skottland blir også fremstilt som deres forutbestemte hjemland ved at deres skjebne alltid lå i Skottland, selv før de ankom. Territoriet Skottland hadde med andre ord blitt et ethnoscape for skottene på begynnelsen av 1300-tallet.

Ett av kriteriene til Smith var felles offentlig kultur. I kapittel 2 ble det forklart tydelig hvordan dette var et kriterium som var basert på hva, enten nasjonen eller ethnien, selv anså som grensesettende. Et viktig kulturtrekk for skottene i middelalderen var deres religion. Dette var en katolsk kristendom delt av nesten hele Europa. For skottene var det allikevel et grensesettende aspekt ved deres forhold til kristendommen. Kun skottene var konvertert av St. Andrews for lenge siden, kun den skotske kirken var pavens spesielle datter, og kun skottene var tjenere av paven og kristendommen på den måten de fremstilte det. Skottene hevdet at de kjempet mot de hedenske engelskmennene før engelskmennene hadde blitt kristnet, og nå forsvarte de seg heroisk mot den kjetterske engelske kongen som var en trussel mot kristendommen. For skottene tidlig på 1300-tallet var det tydelig at det å være en skotsk kristen, og det å være en engelsk kristen to vidt forskjellige ting. I stor grad var den skotske kulturen tilstede i de forskjellige dokumentene knyttet til kristendommen. Dette skyldtes delvis at kristendommen hadde en dominerende rolle i middelalderens dagligliv, men også brevenes geistlige mottakere. Det var allikevel, som Davies forklarte, viktig for deres egen identitet å fremstille seg selv som gode kristne mens de demoniserte engelskmennene. Dette skapte et skarper skille mellom de to folkene samtidig som det bidro til å forsterke skottenes identitet som gode kristne som forsvarte seg mot hedninger og kjettere.

I de forskjellige dokumentene kommer det også klart frem et ønske om å fremstille skottenes tradisjoner som særegne. De hevdet blant annet i prosesskriftet at de konsulterte sine eldre for å argumentere bedre for sin sak. På samme måte hevdet skottene i de geistliges erklæring at forfedrenes tradisjoner hjalp dem med å forstå hvem som egentlig var den rettmessige kongen. Selv om dette ikke nødvendigvis var sant, avslørte det forestillinger om at skottenes kultur og tradisjoner var basert på egne skotske verdier.

Smith nevnte fem forskjellige typer myter og minner, som kunne bidra til å skape en nasjonal identitet. I de tre dokumentene gjennomgått i oppgaven har mange av disse kommet til syne i ulik grad. «Opprinnelsesmytene» var blant de mest fremstående, og de viktigste for den nasjonale identiteten ifølge Broun. I prosesskriftet mente skottene at de stammet fra Scota, faraoens datter, og i erklæringen fra Arbroath mente de at de stammet de fra de klassiske skyterne som hadde migrert helt til Skottland. Disse mytene og minnene var ikke nødvendigvis sanne, eller i det hele tatt utbredte, men de ble viet betydelig plass i dokumentene. Dette var fordi eldgammel historie var viktig, og bidro til å legitimere den skotske nasjonen og forsterke

den nasjonale identiteten. For skottene var deres nasjonale identitet med andre ord i stor grad preget av at de oppfattet seg selv som et eldre folk. Opprinnelsesmytene i både prosesskriftet og erklæringen fra Arbroath berettet om lange migrasjoner, hvor Skottland også ble fremstilt som deres forutbestemte hjemland. Dette bidro til å skape en identitet koblet til territoriet.

En annen viktig myte for skottene var kristningsmytene. Som Hastings hevdet var denne myten viktig for å skape en nasjonal skjebne. Myten om at skottene var kristnet av St. Andrew bidro i stor grad til å utmerke skottene i en verden full av andre katolske folk. Samtidig bidro kristningsmyten til å skape en fellesskapsfølelse, fordi hele folket hadde blitt omvendt under ett. Identiteten til skottene var på denne måten knyttet til at de hadde blitt omvendt samtidig og på samme måte, ulikt andre folk som for eksempel engelskmennene, som hadde blitt kristnet fire hundre år etter dem ifølge prosesskriftet.

For skottene i den første uavhengighetskrigen var lover og sedvaner spesielt viktige for deres identitet som et eget folk, og deres rett til å være uavhengig av engelskmennene. Deres lover og sedvaner gjorde det mulig for dem å hevde at de var et eget folk adskilt fra engelskmennene. Siden de utgjorde et eget folk hadde de ut fra sedvaneretten rett på jurisdiksjon over seg selv. Grunnen til at de utgjorde et eget folk var, som vi så, fordi de tilhørte kongedømmet Skottland. Deres skotske identitet var på denne måten knyttet til deres tilhørighet til kongedømmet.

I de geistliges erklæring kunne Robert Bruce hevde at han var den legitime skotske kongen, fordi han baserte sitt krav på skotske lover og tradisjoner. Ifølge deres lover hadde en fremmed konge ingen rett til å bestemme hvem som skulle herske i landet. Robert forsøkte også å fremstille seg selv med folkets støtte, fordi denne støtten var sentral for hans legitimitet. På samme måte kan vi se hvordan Ragmann-rullen fremstod som en reell trussel mot Roberts populære støtte. Lovene og sedvanene om hvem som var den legitime kongen var med andre ord sentral for den skotske identiteten, fordi de gjenspeilte det gjensidige forholdet mellom kongen og folket. I de geistliges erklæring og erklæringen fra Arbroath kom dette forholdet tydelig frem. Her ble kongen fremstilt som ansvarlig for friheten til det skotske folket. Som sine forgjengere måtte han lede skottene til seier, og forsvare dem mot ytre trusler. Til gjengjeld representerte hele kongedømmet, og hadde befolkningens støtte. I erklæringen fra Arbroath ble det gjensidige forholdet spissformulert i «kontraktparagrafen» ved at Robert ble fremstilt som erstattelig dersom han ga opp den skotske friheten. Uavhengig av hvor sant det var så representerte utsagnet det gjensidige forholdet. Den skotske nasjonale identiteten var med andre ord horisontalt knyttet til medlemskap i kongedømmet, og vertikalt til en lojalitet til kongen.

Ut fra den kulturskapende siden til nasjoner, ethnier og etnisiteter, inspirert av argumentene til Barth som ble diskutert i kapittel 2, kan det være interessant å se nærmere hva som skjedde i Skottland. Myter og minner var en del av den skotske kulturen som forandret seg i løpet av perioden. Som vi så i kapittel 3, var samtidens forståelse av det historiske forholdet mellom skottene og pikterne svært annerledes enn det først ble formulert i prosesskriftet. Skottene hadde i prosesskriftet begynt å tilegne seg piktske tradisjoner og myter for å styrke deres egen historiske identitet. De piktske kongelistene, hvordan St. Andrew hadde kristnet dem, og til og med utryddelsen av pikterne og britene, var fortellinger skottene introduserte i prosesskriftet. Disse ble deretter omgjort til viktige identitetsmarkører for den skotske identiteten innen erklæringen fra Arbroath ble skrevet. Skottene utviklet med andre ord nye og endrede historier, myter, minner og tradisjoner for å forsterke deres egen skotske nasjonale identitet i løpet perioden.

Et annet viktig element som utviklet seg var den skotske solidariteten. Denne kan karakteriseres som, det Hastings, kaller nasjonalisme i praksis, hvor skottene ønsket å forsvare de skotske verdiene mot det de anså som en ytre trussel. Den kom sterkt til syne allerede i starten av krigen, da folkehærene til Wallace og Murray kjempet i slagene ved Stirling og Falkirk i 1297 og 1298. Med hensyn til oppgavens fokus er det enda viktigere at skottene, som forfattet og planla de forskjellige dokumentene, mente at de kunne spille på den skotske solidaritetsfølelsen knyttet til engelsk undertrykkelse. Allerede i 1301 kunne skottene hevde at deres lover, sedvaner og tradisjoner hadde blitt ignorert av den engelske kongen, og folket hadde lidd under engelsk undertrykkelse. I 1309 visste Robert at dette var følelser han kunne appellere til. Skottland var, som sagt, splittet, og han måtte argumenterte for at hans uavhengighetskamp var riktig, og at han hadde legitim rett på kongetittelen. Han støttet seg også på den skotske brorskapstanken, inspirert av den kristne brorskapstanken, om at alle skottene hørte sammen under en skotsk konge. Innen 1320 var den skotske solidariteten såpass sterk at brevutsenderne av erklæringen med rette kunne hevde at skottene var villige til å dø for å beskytte sin frihet. Robert hadde da tydelig sett verdien av en skotsk nasjonal solidaritet, og han ønsket å sidestille den med lojalitet til seg selv. Vi kan allikevel se at en skotsk nasjonal identitet var knyttet til det skotske kongedømmet og den skotske kongen, ikke personen Robert Bruce eksklusivt, med hensyn til hvordan kongen ble presentert som erstattelig i brevet.

Disse utviklingene og forandringene i skotsk identitet kan enten karakteriseres som en ethnies overgang til nasjonalitet, eller at ett eller flere av Smiths nasjonskriterier ble forsterket i perioden og at nasjonen dermed ble mer en nasjon enn tidligere. Denne prosessen kan ha blitt reversert i senere tid, men det ser ut til at skotsk nasjonalitet utviklet seg betydelig i perioden

fra 1296 til 1328. Med hensyn til denne prosessen kunne det vært spesielt interessant å se på periodene før og etter den første uavhengighetskrigen for å undersøke hvorvidt Skottland kunne klassifiseres som en nasjon også da.

Smiths fem kriterier ble oppfylt i det skotske kongedømmet i perioden 1296 til 1328. Ut fra de tre dokumentene som har blitt studert, kan Skottland defineres som en nasjon i middelalderen. Dette var en nasjon sterkt knyttet til kongedømmet og kristendommen. Empirien har avslørt at den skotske nasjonale identiteten var preget av en særegen skotsk kristen identitet, en lojalitet til kongedømmet og en solidaritet mot engelsk undertrykkelse. Den var også preget av nasjonale myter og minner, som bidro til å gi den skotske nasjonen økt ære og prestisje i en verden inndelt i folk som prøvde å hevde sin eldgamle opprinnelse.

Denne oppgaven har søkt å gi et innblikk i skotsk nasjonal identitet under den første uavhengighetskrigen. Ved å begrense oppgaven til hva de tre dokumentene kan fortelle, har denne identiteten også blitt fremstilt på grunnlag av et begrenset kildemateriale. Andre aspekter ved den skotske nasjonen og nasjonale identiteten har kanskje ikke kommet frem i oppgaven fordi de aldri ble tatt opp i dokumentene. Et slikt element som kanskje har blitt utelatt er engelske og skotske forhold før krigen. I oppgavens periode ønsket skottene som formulerte de ulike dokumentene å distansere seg mest mulig fra alt engelsk samtidig som de spilte på solidariteten blant skotter som bunnet i engelsk undertrykkelse, hvilket bidro til å forsterke den skotske identiteten. Det kunne vært interessant å studere denne identiteten i perioder med mindre spenninger og konflikt mellom kongedømmene hvor det også var mer kontakt på tvers av grensene. Et godt utgangspunkt for en slik oppgave ville kanskje vært perioden før Alexander III's død i 1286, hvor kontakten mellom kongedømmene var større og likhetene kom tydeligere frem. Selv om normannerne aldri erobret Skottland i motsetning til hva de gjorde i England, ble normannisk kultur importert til Skottland, som ga de to kongedømmene visse kulturelle og politiske likhetstrekk. Hastings mener blant annet at Skottland utviklet seg til en nasjon delvis på grunn av en statsdannelsesprosess svært like den engelske.³⁰⁴ Dette er sider av skotsk identitet som ikke kommer frem i de tre dokumentene oppgaven har fokusert på som kunne vært interessant å se nærmere på.

³⁰⁴ Hastings A. (1997). s. 71

LITTERATUR

- Anderson B. (1991). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Second Edition. London. Verso
- Barrell A. D. M. (2000). *Medieval Scotland*. Cambridge University Press
- Barrow G. W. S. (2003). *Kingship and Unity: Scotland 1000 – 1306*. Second Edition. Edinburgh University Press
- Barrow G. W. S. (2013). *Robert Bruce – and the community of the realm of Scotland*. Classic Edition. Edinburgh University press Ltd
- Barth F. (1996). Ethnic Groups and Bounderies, i Hutchinson J., Smith A. D. (Red.) *Ethnicity*. (s. 75-82). Oxford University Press
- Bartlett R. (1996). Language and Ethnicity in Medieval Europe, i Hutchinson J., Smith A. D. (Red.) *Ethnicity*. (s. 127-132). Oxford University Press
- Bartlett R. (2007). Heartland and Border: The Mental and Physical Geography of Medieval Europe, i Pryce H., Watts J. (Red.) *Power and Identity in the Middle Ages – Essays in Memory of Rees Davies*. (s. 23-36). Oxford University Press
- Brotherstone T., Ditchburn D. (2000). 1320 and A' That, i Brotherstone T., Ditchburn D. (Red.) *Freedom and Authority - Scotland c.1050-c.1650*. (s. 10-32). Great Britain. Tuckwell Press
- Broun D. (1998). Defining Scotland and the Scots Before the Wars of Independence, i Broun D., Finlay R. J., Lynch M. (Red.) *Image and Identity: the Making and Re-making of Scotland Through the Ages*. (s. 4-17). Edinburgh. John Donald Publishers LTD

- Broun D. (2002). The Picts' Place in the Kingship's Past Before John of Fordun, i Cowan E. J., Finlay R. J. (Red.) *Scottish History: The Power of the Past*. (s. 11-28). Edinburgh University press
- Broun D. (2003). The Declaration of Arbroath: Pedigree of a nation, i Barrow G. W. S. (Red.) *The Declaration of Arbroath: History, Significance, Setting*. (s. 1-12). Edinburgh. Society of Antiquaries of Scotland
- Brown M. (2004). *The Wars of Scotland 1214-1371*. Edinburgh University Press
- Council of Vienne. (2016). I *Encyclopaedia Britannica*. Hentet fra <http://academic.eb.com/EBchecked/topic/628245/Council-of-Vienne>, sist aksessert 25.03.2016
- Cowan E. J. (2003). Declaring Arbroath, i Barrow G. W. S. (Red.) *The Declaration of Arbroath: History, Significance, Setting*. (s. 13-31). Edinburgh. Society of Antiquaries of Scotland
- Cowan E. J. (2014). *For Freedom Alone: The Declaration of Arbroath, 1320*. Third Edition. East Linton. Tuckwell Press
- Davies N. (2011). *Vanished Kingdoms - The History of Half-Forgotten Europe*. London. Penguins Book LTD.
- Davies R. R. (1994). Presidential Address: The Peoples of Britain and Ireland 1100-1400. I. Identities. *Transactions of the Royal Historical Society*, Vol. 4, s. 1-20
- Davies W. (2007). The Early Middle Ages and Spanish Identity, i Pryce H., Watts J. (Red.) *Power and Identity in the Middle Ages – Essays in Memory of Rees Davies*. (s. 68-84). Oxford University Press
- Dowds T. J. (2014). *The Origins of Scotland's National Identity*. Rothersthorpe. Paragon Publishing

- Duncan A. A. M. (1970). *The Nation of Scots and the Declaration of Arbroath*. London. Cox & Wyman LTD
- Duncan A. A. M. (2003). The Declarations of the Clergy, 1309-10, i Barrow G. W. S. (Red.) *The Declaration of Arbroath: History, Significance, Setting*. (s. 32 – 49). Edinburgh. Society of Antiquaries of Scotland
- Ferguson J. (1970). *The Declaration of Arbroath*. Edinburgh University Press
- Frøhaug R. (2015). «Brikker i spill» *En studie av bakgrunnen for norsk-skotske ekteskapsavtaler 1280-1293*. (Masteroppgave). Frøhaug R: NTNU. Trondheim
- Geary P. (2003). *The Myth of Nations*. Princeton University Press
- Gellner E. (1983). *Nations and Nationalism*. Oxford. Blackwell Publishers
- Goldstein J. R. (1991). The Scottish Mission to Boniface VIII in 1301: A Reconsideration of the Context of the Instructiones and Processus. *Scottish Historical Review*. Vol. 70, 189, s. 1-15
- GOV.UK (2014). *Scottish independence referendum*. Hentet fra: <https://www.gov.uk/government/topical-events/scottish-independence-referendum/about>, sist aksessert 15.05.2016
- Grant A. (1994). Aspects of National Consciousness in Medieval Scotland, i Bjørn C., Grant A., Stringer K. J. (Red.) *Nations, nationalism, and patriotism in the European past*. (s. 69-95). Cardiff Academic Press
- Greene R., Cushman S., Cavanagh C., Ramazani J., Rouzer P., Feinsod H., Slessarev A. (Red.). (2012). *The Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics: Fourth Edition*. (STU - Student edition). Princeton University Press. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/j.ctt2tt8jz>, sist aksessert 23.05.2016
- Hammond M. H. (2006). Ethnicity and the Writing of Medieval Scottish History. *Scottish historical review*. Vol. 85, 219, s. 1-27

- Hastings A. (1997). *The Construction of Nationhood: Ethnicity, Religion and Nationalism*. Cambridge University Press
- Hirschi C. (2012). *The Origins of Nationalism*. Cambridge
- Hobsbawm E. J. (1983). Introduction: Inventing Tradition, i Hobsbawm E. J., Ranger T. (Red.). *The Invention of Tradition*. (s. 1-14). Cambridge University Press
- Hobsbawm E. J. (1992). *Nations and Nationalism since 1789*. Cambridge University Press
- Hutchinson J., Smith A. D. (Red.) (1996). *Ethnicity*. Oxford University Press
- Ingesman P. (2012). *Kirkens historie*. Bind 1. København
- Jones A. (2011). *Genocide: A Comprehensive Introduction*. Second Edition. London & New York. Routledge
- Lawrence P. (2005). *Nationalism – History and Theory*. Pearson Educated Limited
- Linehan, P. A. (1975). A 14TH-CENTURY HISTORY OF ANGLO-SCOTTISH RELATIONS IN A SPANISH MANUSCRIPT. *Bulletin of the Institute of Historical Research*, 48(117), 106-122.
- Melve L. (2001). *Med ordet som våpen - Tale og skrift i vestleg historie*. Oslo. Det Norske Samlaget
- Moseng O. G., Opsahl E., Pettersen G. I., Sandmo E. (1999). *Norsk Historie I 750-1537*. Aschehoug
- Nicholson R. (1974). *Scotland: The later middle ages*. Edinburgh. Oliver and Boyd
- Oram R. D. (2000). Gold into Lead? The State of Early Medieval Scottish History, i Brotherstone T., Ditchburn D. (Red.) *Freedom and Authority - Scotland c.1050-c.1650*. (s. 32-43). Great Britain. Tuckwell Press

- Opsahl E. (2012). Nasjonal identitet i middelalderen?. *Bohusläns museum rapport 2012: 47*, s. 11-22
- Penman M. (2014). *Robert the Bruce: King of the Scots*. Yale University Press
- Pittock G. H. M. (2001). *Scottish nationality*. Palgrave
- Reynolds. S. (1997). *Kingdoms and Communities in Western Europe 900 – 1300*. Second Edition. Oxford University Press
- Reynolds S. (2005). The Idea of the Nation as a Political Community, i Scales L., Zimmer O. (Red.) *Power and the Nation in European History*. (s. 54-66). Cambridge University Press
- Reynolds S. (2007). Secular Power and Authority in the Middle Ages, i Pryce H. Watts J. *Power and Identity in the Middle Ages – essays in Memory of Rees Davies*. (s. 11-22). Oxford University Press
- Roshwald A. (2006). *The Endurance of Nationalism*. Cambridge University Press
- Ruddick A. (2007). National and Political Identity in Anglo-Scottish Relations, c.1286–1377: A Governmental Perspective, i King A. Penman M. (Red.) *England and Scotland in the Fourteenth Century: New Perspectives*. (s. 196-215). Boydell Press
- Simpson G. G. (1977). The Declaration of Arbroath Revitalised. *The Scottish Historical Review*, 56:161 Part 1, s. 11-33
- Simpson G. G. (2003). The Declaration of Arbroath: What Significance When? I Barrow G. W. S. (Red.) *The Declaration of Arbroath: History, Significance, Setting*. (s. 108-115). Edinburgh. Society of Antiquaries of Scotland
- Smith A. D. (1999). *Myths and Memories of the Nation*. Oxford University Press
- Smith A. D. (2000). *The Nation in History - Historiographical Debates about Ethnicity and Nationalism*. Blackwell Publisher Ltd.

- Smith A. D. (2002). When is a nation?. *Geopolitics* 7:2, s. 5-32
- Tebbit S. (2014). Papal pronouncements on legitimate lordship and the formulation of nationhood in early fourteenth-century Scottish writings. *Journal of Medieval History*. 40:1, s. 44-62
- Watson F. (1998). The Enigmatic Lion: Scotland Kingship and National Identity in the Wars of Independence, i Broun D., Finlay R. J., Lynch M. (Red.) *Image and Identity: the Making and Re-making of Scotland Through the Ages*. (s.18-37). Edinburgh. John Donald Publishers LTD
- Watson F. (2005). *Under the Hammer – Edvard I and Scotland 1286-1307*. Edinburgh. Tuckwell Press
- Webster B. (1997). *Medieval Scotland: The Making of an Identity*. Palgrave Macmillan

KILDER

- Calendar of documents relating to Scotland preserved in Her Majesty's Public Record Office, London. Publisert 1884, Vol 2. 1272-1307. Bain J. (Red.), Hentet fra <https://archive.org/details/calendarofdocume02grea>, sist aksessert 25.04.216
- Calendar of documents relating to Scotland preserved in Her Majesty's Public Record Office, London. Publisert 1887, Vol 3. 1307-1357. Bain J. (Red.), Hentet fra <https://archive.org/stream/cu31924091754402#page/n5/mode/2up>, sist aksessert 25.04.216
- Duncan A. A. M. (1988). *Regesta Regum Scottorum* (Volume V). Edinburgh University press

- Records of Parliament of Scotland 1290/7/1. Hentet fra <http://rps.ac.uk/1290/7/1>, sist aksessert 16.05.2016
- Records of Parliament of Scotland 1290/3/1. Hentet fra <http://rps.ac.uk/1290/3/1>, sist aksessert 16.05.2016
- Records of Parliament of Scotland 1290/3/2. Hentet fra <http://rps.ac.uk/1290/3/2>, sist aksessert 16.05.2016
- Records of Parliament of Scotland 1290/3/3. Hentet fra <http://rps.ac.uk/1290/3/3>, sist aksessert 16.05.2016
- Records of Parliament of Scotland 1309/1. Hentet fra <http://rps.ac.uk/1309/1>, sist aksessert 16.05.2016
- Records of Parliament of Scotland 1309/2. Hentet fra <http://rps.ac.uk/1309/2>, sist aksessert 16.05.2016
- Records of Parliament of Scotland 1309/3. Hentet fra <http://rps.ac.uk/1309/3>, sist aksessert 16.05.2016
- Records of Parliament of Scotland 1314/1. Hentet fra <http://rps.ac.uk/1314/1>, sist aksessert 16.05.2016
- Records of Parliament of Scotland 1318/1. Hentet fra <http://rps.ac.uk/1318/1>, sist aksessert 16.05.2016
- Records of Parliament of Scotland 1318/30. Hentet fra <http://rps.ac.uk/1318/30>, sist aksessert 16.05.2016
- Records of Parliament of Scotland 1320/4/1. Hentet fra <http://rps.ac.uk/1320/4/1>, sist aksessert 16.05.2016
- Sommerville R. (1982). *Scotia Pontificia - Papal Letters to Scotland before the pontificate of Innocent III*. Oxford. Clarendon Press

- Stones E. L. G. (1970. *Anglo-Scottish Relations 1174-1328 – Some selected documents*. Oxford. Clarendon Press

BILDER

- National Geographic. (2016). *MapMaker Interactive*. Hentet fra <http://mapmaker.nationalgeographic.org/>, sist aksessert 16.05.2016
- The National Archives of Scotland (2016). *Image of the Declaration of Arbroath National Archives of Scotland, state papers (SP13/7)*. Hentet fra <http://www.nas.gov.uk>, sist aksessert 17.05.2016